

Právnická fakulta Masarykovy univerzity

Katedra trestního práva

Diplomová práce

**Práva a povinnosti oběti a pachatele
domácího násilí**

Jana Štěpničková Strachová

2010

*„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: **Práva a povinnosti oběti a pachatele domácího násilí** zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury“.*

Děkuji doc. JUDr. Věře Kalvodové, Dr. za vedení práce profesionálním a zároveň chápavým způsobem. Také vděčím Mgr. Jiřině Foltysové, která mě k problematice domácího násilí přivedla, za inspiraci, Mgr. Ditě Šimralové za korekci českého textu, Karle Koutkové, MA za korekci anglického textu a Janu Štěpničkoví za podporu a pochopení.

OBSAH

ÚVOD	6
DOMÁCÍ NÁSILÍ – Teoretický úvod	9
1. Definice domácího násilí.....	9
1.1 Definice v mezinárodním kontextu:.....	10
1.2 Definice v českém právu.....	11
Násilí	11
Společné obydlí	12
Týrání	12
2. Druhy a formy domácího násilí.....	14
Sexuální násilí	15
3. Typy trestných činů páchaných v souvislosti s domácím násilím – upozornění na specifika jednotlivých činů v souvislosti s DN	16
3.1 Trestné činy proti životu a zdraví (zj. vražda – uxoricidia; ublížení na zdraví)	17
3.2 Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství.....	18
3.3 Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (znásilnění, pohlavní zneužití)	20
4. Právní prameny upravující domácí násilí a jejich význam	21
4.1 Mezinárodní prameny	21
4.2 Evropské prameny	23
Právo EU – Doporučení na půdě EHSV	23
4.3 České prameny.....	24
OBĚŤ	26
5. Charakteristika oběti	26
5.1 Psychologické rysy oběti – viktimmnost a viktimizace	26
Dětské oběti.....	28
Oběti partnerského násilí.....	28
Oběti – senioři	30
6. Práva a povinnosti	30

6.1	Přestupkové řízení.....	33
	Vhodnost přestupkového řízení v případech domácího násilí	35
6.2	Právo nevystavovat pachatele trestnímu stíhání: tzv. dispoziční právo.....	38
6.3	Právo na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zák. č. 209/1997 Sb.	40
PACHATEL		43
7.	Charakteristika pachatele	43
7.1	Gendrové hodnocení (muži vs. ženy)	43
7.2	Rasová či sociální předurčenost.....	44
7.3	Psychologický profil pachatele	45
8.	Práva a povinnosti	46
	Vazba.....	47
	Výslech obviněného	48
9.	Trest, jeho druh a výměra.....	48
9.1	Zařazení TČ domácího násilí mezi přečiny	49
9.2	Alternativní tresty	50
9.3	Ochranné léčení a terapie	52
9.4	Zákaz zdržování se na určitém území a zákaz kontaktu	55
9.5	Situace v zahraničí	56
10.	Odklony trestního řízení	57
10.1	Podmíněné zastavení trestního stíhání	58
10.2	Narovnání.....	59
EVALUACE SOUČASNÉ ÚPRAVY		61
	Adekvátnost a návrhy de lege ferenda	61
ZÁVĚR.....		67
SUMMARY		70
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ		72

ÚVOD

Četné aktivity neziskových organizací¹, kampaně a ostatně samotný fakt, že byla do českého trestního práva v roce 2004 včleněna nová skutková podstata Týrání osoby žijící ve společném obydlí, svědčí o zájmu české laické i odborné veřejnosti o tematiku domácího násilí.

Toto dění je v souladu s koncepcí trestněprávní ochrany, která upřednostňuje ochranu života a zdraví před jinými chráněnými zájmy a která nadevše klade základní lidská práva a svobody a ochranu slabších, a také v souladu s děním v okolních státech, kde bylo během posledních deseti let přijato mnoho zákonů na ochranu před domácím násilím. V důvodové zprávě k novému Trestnímu zákoníku se říká: „Rodina je základní buňkou společnosti. Její hodnoty a tradice jsou nedotknutelné a její význam pro společnost je zcela zásadní a neocenitelný. Proto trestné činy proti rodině a mládeži, která reprezentuje novou generaci společnosti, kontinuitu a perspektivu jejího vývoje, byly z hlediska významu těchto chráněných zájmů zařazeny do čtvrté hlavy zvláštní části trestního zákoníku.“²

Osobně jsem se s problematikou domácího násilí blíže seznámila v roce 2006, kdy mě má spolubydlící požádala o pomoc při sbírání a přepisování zážitků týraných žen. Protože jsem v té době studovala žurnalistiku a pracovala v redakci novin, měla jsem s vytvářením rozhovorů z nesouvislého vyprávění na diktafonu zkušenosti. Studium práv tento zájem prohloubilo a rozšířilo mi obzory. V současnosti spolupracuji na mezifakultním projektu o mužích jako obětech i pachatelích domácího násilí, tentokrát už jako studentka práv. Můj zájem o tuto problematiku vedl ke zvolenému tématu diplomové práce.

V první části své práce se zabývám definicí pojmu domácí násilí, jak je chápána společností, psychology i právníky v kontextu domácím i mezinárodním. Zamyslím se nad vhodností využitých legislativních termínů a nad tím, zda trestné činy Týrání svěřené osoby a Týrání osoby žijící ve společném obydlí dostatečně pokrývají všechny formy domácího násilí a zda lze domácí násilí pod tyto trestné činy bez potíží subsumovat a umožnit oběti přímočarý přístup k jejím právům.

Většina publikací pojednávajících o domácím násilí, ať už českých nebo zahraničních, se pokouší na rozsáhlé téma nazírat optikou jednotlivých vědních disciplín, kombinuje znalosti psychologie (zejména psychologická charakteristika pachatele, terapie pachatele), psychiatrie (zde zejména viktimologie), sociologie (feministické teorie hledající příčinu v nerovnoprávném postavení žen), kriminologie a práva. Dokonce i právní publikace vždy kromě právního výkladu obsahují psychologickou a kriminologickou analýzu pojmu. V rámci právní analýzy jsou buď rozebírány jednotlivé instituty (jako vykázání), nebo je zde snaha systematizovat text podle

---

¹ Nejvýznamnější u nás: Bílý Kruh Bezpečí, Persefona, Dona, Rosa atp.

² *Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.)* První část. Zveřejněná ve Sbírce ministerstva spravedlnosti: 18/2010 Sb.m.s.; Zdroj: ASPI.

právních odvětví, zpravidla na část práva trestního a část práva občanského a rodinného, někdy také mezinárodního práva veřejného (lidská práva). Tento komplexní přístup je nevyhnutelný vzhledem k hraničnímu charakteru domácího násilí. Jelínek (2005) k tomu říká: „Pojem domácího násilí představuje svébytný, samostatný fenomén, mnohavrstevnou kategorii zahrnující řadu aspektů, z nichž aspekt trestněprávní (trestněprocesní) je jenom jedním z mnoha.“³

Domácí násilí je typickým příkladem fenoménu, který je nezbytné řešit nejen meziodvětvově (tedy v rámci práva občanského, rodinného, správního i trestního), ale také mezioborově (kromě právních disciplín je významná zejména psychologie, sociologie; ale také kriminalistika). Tato práce, byť je primárně zaměřená na právo trestní, se tedy nevyhýbá ani exkurzům do jiných vědních oborů, jsou-li k pochopení problematiky nezbytné či přinejmenším výrazně relevantní.

Existuje aspekt či hledisko, které při systematizaci tématu především v naší, ale i v zahraniční literatuře postrádám. Přitom se domnívám, že se jedná o hledisko velmi praktické z pohledu využití literatury nejen odborníky, ale i širší veřejností. Jedná se o vzájemný vztah oběti a pachatele a jeho právní aspekty. Ve své práci chci problematiku představit pomocí výčtu, charakteristiky a komentáře jednotlivých právním řádem stanovených práv a povinností oběti a pachatele. Ve většině publikací jsou práva především oběti nějakým způsobem zmíněna, většinou v souvislosti s lidskými právy obecně. Co se povinností týče, nejčastěji zmiňovanou a rozebíranou je povinnost pachatele zdržet se vstupu do společného obydlí či bezprostředního okolí v případě využití institutu vykázání. V právních pomůckách pro mediky je zmiňována mlčenlivost lékaře versus jeho povinnost hlásit trestný čin. Akcentace práv a povinností a přenesení statického popisu domácího násilí v právu na dynamicky vyvíjející se vztah oběti a pachatele je atraktivní také z pohledu laiků – neprávnicků. Právě tento přístup uplatňuji ve dvou následujících částech své práce, kde problematiku posuzuji z pohledu oběti a pachatele.

Jakákoli zvolená metodika práce a zvolená systematizace předurčuje do jisté míry i text samotný. Výběrem tohoto kritéria lze téma představit neobvyklým způsobem, a tím i snad odkrýt nové problémy právní úpravy a výzvy *de lege ferenda*. Ačkoli zvolený způsob zpracování tématu jistě zapříčiní, že některé aspekty problematiky budou upozaděny, doufám, že jiné opomínané vyplynou na povrch.

V roce 2004 vstoupila v platnost novela trestního zákona, která do českého práva zavedla novou skutkovou podstatu Týrání osoby žijící ve společném domě nebo bytě. Jednání, které lze souhrnně označit jako domácí násilí, bylo samozřejmě trestné i před tím. Nicméně pod vlivem kampaní, které probíhají od konce devadesátých let, zákonodárce uznal potřebu zavedení nové skutkové podstaty vzhledem k specifičnosti domácího násilí. Zpřesněná a rozšířená skutková

---

³ JELÍNEK, Jiří: *K trestněprávnímu postihu domácího násilí*. In *Acta iuridica olomucensis*, Vol. 1, 2005, No. 2, s.54.

podstata Týrání osoby žijící ve společném obydlí se objevila v novém Trestním zákoníku. V roce 2007 navíc vstoupil v platnost zákon na ochranu před domácím násilím, který měnil mimo jiné i trestní zákon.

V poměrně nedávné době tedy došlo k výrazné změně pojetí domácího násilí a přístupu k němu nejen společností, ale i orgány činnými v trestním řízení. Lidé si začali uvědomovat, že domácí násilí není jen výjimečnou událostí, k níž se občas uchýlí mentálně narušený nebo opilý člověk, ale každodenní realitou mnoha rodin. Přesvědčení o tom, že do soukromí domovů pravomoc státu nesahá, bylo postupně nahrazováno snahou pomoci obětem tohoto na velmi krutého zacházení. Každá oběť trestného činu, ať už násilného či majetkového, přichází o část své jistoty a psychické pohody. V případě domácího násilí však oběti byly připraveny o podporu svých nejbližších, z nichž se stali pachatelé.

Právě velmi komplikovaný a ambivalentní vztah mezi obětí a pachatelem domácího násilí odůvodňuje potřebu zvláštního přístupu k obětem i pachateli. V případech domácího násilí totiž jde více než kdy jindy právě o vzájemnou interakci pachatele i oběti a vývoj jejich vztahu je vývojem domácího násilí samotného. Ve své práci se zaměřím na to, jak je v souladu se současnou úpravou poskytována na úrovni trestního práva pomoc obětem domácího násilí, jaká jsou práva obětí, ale také jaké jsou jejich meze. Na to, jak jsou oběti a společnost chráněna před pachatelem domácího násilí. Dále se pozastavím nad tresty pro pachatele domácího násilí a nad jejich adekvátností a vhodností vzhledem k spáchanému trestnému činu.

Cílem práce je tedy charakterizovat oběť a pachatele domácího násilí a jejich vzájemnou interakci, představit jejich práva a povinnosti, vyplývající z trestního práva. Zejména se zaměřím na ty, které vyvolávají odbornou diskusi nebo které naopak zůstávají opomíjené, přestože osobně je považuji za závažné. Dále zhodnotím současnou úpravu zákona a na základě porovnání se zahraničními úpravami a na základě potřeb, které vyplývají z psychologického rámce interakce oběti a pachatele, předložím návrhy de lege ferenda.

DOMÁCÍ NÁSILÍ – Teoretický úvod

V následujícím oddíle představím domácí násilí (dále také „DN“), jak je chápáno odborníky v oboru psychologie či práva v domácím i mezinárodním kontextu. Seznámím s jeho typickými projevy a rysy a ve světle toho se zaměřím na vhodnost jeho vymezení v naší právní úpravě, zejména té trestněprávní.

V zájmu dokonalého porozumění pojmu domácí násilí stručně uvedu, jak jsou v odborné literatuře traktovány jeho formy a druhy. Uvedu také stručně nejčastější společenskovední teorie, které s tímto pojmem pracují, zabývají se jeho vznikem a průběhem, jeho symptomatickými projevy.

Před přijetím nové skutkové podstaty bylo možné pachatele obvinít z celé řady trestných činů. Analyzuji rysy těch nejvýznamnějších z nich v kontextu domácího násilí, jejich specifika, jsou-li páchany osobami blízkými oběti. Zamyslím se také nad možností případného souběhu některých trestných činů páchaných v souvislosti s tím.

Na závěr kapitoly se vyjádřím k charakteru právních pramenů české úpravy domácího násilí, uvedu nejvýznamnější mezinárodní a evropské dokumenty, kterými se Česká republika řídí.

1. Definice domácího násilí

Definice je pokud možno jednoznačné určení významu nějakého pojmu. V společenských vědách bohužel není vždy možné sestavit takovou definici, která by umožnila jednoznačně pojem odlišit od ostatních jemu podobných, nebo která by vystihla všechny aspekty pojmu domácí násilí. Přesto je třeba se o definici pokusit, i s vědomím toho, že nebude úplná. Odlišná také bude definice pojmu pro potřeby psychologie či sociologie, a jiná pak pro potřeby právní vědy. Je také běžné, že i jednotlivá právní odvětví pracují s jedním pojmem odlišným způsobem⁴.

V českém prostředí je častá definice, která se zaměřuje na pohnutku pachatele spojující jednotlivé skutky, tedy potřebu vlastnit, ovládat a kontrolovat, spíše než na jednotlivé projevy. Například definice občanské společnosti Magdalenium: „*Pod pojmem domácí násilí rozumíme útoky, napadání, výhrůžky od blízké osoby s cílem ublížit či získat nad obětí převahu a moc. Je útokem na lidskou důstojnost, ohrožuje zdraví a ve vyhracených případech i život oběti.*“⁵ Často je také zdůrazňováno, že domácím násilím je naprosto jakékoli jednání partnera, které u druhého vyvolává obavy o své zdraví či dokonce život. Příkladem takové je pak definice občanské společnosti Rosa: „*Domácím násilím je rozuměno chování, které u jednoho z partnerů*

---

⁴ Například „osoba blízká“ v právu občanském a právu trestním.

⁵ O.s. Magdalenium : Pomoc obětem domácího násilí [online]. 2010 [cit. 2010-06-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.magdalenium.cz/>>.

způsobuje strach z druhého. Skrze užití moci, kterou tento strach poskytuje, kontroluje násilný partner chování druhého.“⁶ Důvodem pro tyto široce pojaté definice je potřeba, aby zahrnovaly co nejširší okruh jednání pachatele a aby se oběti nedopouštěli častého omylu, tedy že jediné opravdové domácí násilí je to, při němž pachatel používá fyzické násilí závažného charakteru.

Některé publikace se ani nepokoušejí DN definovat a rovnou se pouští do často několikastránkového výčtu jednání, která mohou spadat pod pojem DN.⁷ Pokud se totiž pokusíme o definici příliš konkrétní, zpravidla vyloučíme některý typ násilí (například násilí ekonomické, nebo mezigenerační – upozorňuji v této souvislosti na slovo „partner“, které se často v definicích objevuje). V případě příliš obecně pojaté definice pak ale tato přestává plnit svůj původní účel, tedy vytvořit u čtenáře konkrétní představu o daném pojmu.

1.1 Definice v mezinárodním kontextu:

Americká autorka Mary Brewster⁸ v této souvislosti uvádí, že definice DN jsou velmi různorodé. Některé se zaměřují na pojem násilí, jiné se pokouší vymezit, co je to vlastně pro potřeby definice domácnost. Některé se zaměřují pouze na akty fyzické povahy, jiné pak i na psychologické a ekonomické projevy. Dále lze najít definice, které se zaměřují pouze na násilí mezi muži a ženami, jiné i na partnery stejného pohlaví. Sama autorka pak uvádí, že „nejširší definice jsou pak takové, které zahrnují fyzické útoky, hrozby, emocionální i verbální týrání či ponižování mezi současnými či bývalými partnery.“⁹ Přitom nemá vůbec na mysli násilí páchané například na rodičích či pouze spolubydlících, ale pouze násilí partnerské, což je v anglosaských publikacích postup poměrně obvyklý. Například australská publikace¹⁰ autorky Renaty Alexander (2000) sice uvádí, že domácí násilí se odehrává v prostředí domácím či rodinném (tedy zahrnuje i děti či rodiče), ovšem v zápětí upozorňuje, že obvykle je tento termín používán pro „skutečné či hrozící násilí či obtěžování mezi sezdanými či pouze fakticky spolu žijícími partnery.“¹¹ Zvláště pak upozorňuje na problematiku týraných dětí, která je podobně jako u nás řešena zvlášť, a z tohoto důvodu není běžně zahrnuta pod pojem DN.

---

⁶ *Občanské sdružení Rosa*[online]. 2010 [cit. 2010-06-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.rosa-os.cz/domaci-nasili/co-je-domaci-nasili/>>.

⁷ CONWAYOVÁ, Helen L.: *Domácí násilí : Příručka pro současné i potenciální oběti*. 1.vydání. Praha : Albatros s.r.o., 2007. 158 s. ISBN 978-80-00-01550-7.Str.13 a násl.

⁸ BREWSTER, Mary P. *Domestic Violence: Theories, Research, Practice Implication*. In ROBERTS, Albert R., et al. *Handbook of Domestic Violence, Intervention, Strategies : Policies, Programs and Legal Remedies*. New York : OXFORD University Press, 2002. s. 498. ISBN 978-0-19-515170-1.

⁹ BREWSTER, Mary P. *Domestic Violence: Theories, Research, Practice Implication*. In ROBERTS, Albert R., et al. *Handbook of Domestic Violence, Intervention, Strategies : Policies, Programs and Legal Remedies*. New York : OXFORD University Press, 2002. s. 498. ISBN 978-0-19-515170-1. Str. 23-24.

¹⁰ ALEXANDER, Renata . *Domestic Violence in Australia : The Legal Response*. 3rd edition. Sydney : The Federation Press, 2002. 191 s. ISBN 1-86287-425-5.

¹¹ ALEXANDER, Renata . *Domestic Violence in Australia : The Legal Response*. 3rd edition. Sydney : The Federation Press, 2002. 191 s. ISBN 1-86287-425-5. Str.3

Naopak v prostředí kontinentální Evropy je obvyklé zahrnovat pod pojem domácí násilí také násilí mezigenerační, popřípadě odehrávající se v prostředí společného obydlí, aniž by násilník a oběti nutně byli v jakémkoli vztahu. Rakouská publikace Hansjoerga Rangerra¹² pak rozlišuje několik pojmů, z nichž nejširší je termín „násilí v rodině“ (Gewalt in der Familie), které se dotýká také týraných dětí. S pojmem domácí násilí v našich podmínkách pak téměř přesně koexistuje termín Häusliche Gewalt, který zahrnuje nejen násilí partnerské, ale i mezigenerační, a dokonce i násilí páchané osobami mimo rodinu, ovšem pravidelně či dočasně žijícími ve společném obydlí. Rangerr zde má na mysli hospodyně a dále najaté chůvy pro děti nebo Au-pair. Pro zařazení násilí pod tento pojem uvádí tři podmínky. Jedná se o násilí *ve vztahu* (nikoli ovšem nutně partnerském), které se děje *takřikajíc za zavřenými dveřmi* a které je charakterizováno ze strany pachatele *mocenskými projevy či pohnutkami*.¹³

1.2 Definice v českém právu

Jak je pojem domácí násilí definován v českém právu? Sousloví domácí násilí odkazuje na nadřazený pojem násilí, v jehož rámci je nutné vymezit výšeč násilných projevů lišících se od všech ostatních svou příslušností k pojmu *domácí* násilí.

Násilí

Nadřazený pojem *násilí* české pozitivní právo nedefinuje. V komentáři k trestnímu zákonu se uvádí, že se jedná o „prostředek k dosažení nějakého cíle.“¹⁴ Jiná definice, konkrétně popisující činnosti, považované za násilí, je „zlé nakládání, tělesné útoky, pohružky obdobným jednáním nebo chováním, které působí újmu na fyzickém, sexuálním nebo psychickém zdraví druhé osoby...“¹⁵

Právní teorie pak z pohledu rozlišuje násilí absolutní, kdy složka vůle u osoby, na kterou je násilí použito, zcela chybí, a násilí kompulzivní, kdy je oběť nucena jednat určitým způsobem pod hrozbou násilí či jeho realizací a hrozbou dalšího pokračování. Fyzické násilí je u řady trestných činů pouze alternativním znakem, případně – jako trestného činu týrání svěřené osoby a osoby, žijící ve společném obydlí – znakem kvalifikované skutkové podstaty.¹⁶

---

¹² RANGGER, Hansjoerg. *Das osterreichische Gewaltschutzgesetz : Die sicherheitspolizeilichen und sozialen Aspekte des Schutzes vor Gewalt in Familien*. Wien : LexisNexis ARD Orac, 2002. 304 s. ISBN 3-707-2177-3.

¹³ RANGGER, Hansjoerg. *Das osterreichische Gewaltschutzgesetz : Die sicherheitspolizeilichen und sozialen Aspekte des Schutzes vor Gewalt in Familien*. Wien : LexisNexis ARD Orac, 2002. 304 s. ISBN 3-707-2177-3. Str 5.

¹⁴ ŠÁMAL, P., PURY, F., RITZMAN, S.: *Trestní zákon. Komentář*, 6.vydání, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 588-596.

¹⁵ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. Str. 13.

¹⁶ Týrání nemusí totiž nutně zahrnovat fyzické útoky, případně není nezbytné, aby všechny útoky byly stejně závažné. Více viz. Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 7 Tdo 1048/2008.

Společné obydlí

Slovo „domácí“ pak poukazuje na fakt, že DN se odehrává v domácím prostředí. Slovo „doma“ sice není legální termín, lze ho však poměrně bez problémů a bez nutnosti přílišné argumentace přiřadit k pojmu „obydlí“, případně „společné obydlí“.

Pokrokem v novém Trestním zákoníku (Zákon č.40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů; dále také „NTZ“ nebo „TZ“) je právě širší pojem „obydlí“. Ve starém Trestním zákoně (Zákon č.140/1961 Sb., Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů; dále také „TZ“) se mluvilo o trestném činu Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě. NTZ tak nejen zaměnil slova „byt nebo dům“ za termín „obydlí“, ale navíc vložil do zákona legální definici pojmu. V §131 je totiž obydlí vymezeno jako „dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející“. Právě sousloví „jiná prostora“ má vyjádřit fakt, že mimo obytných domů a bytů je pod pojem obydlí možno zahrnout i například „obytné chaty, hotelové domy, ubytovny nebo vysokoškolské koleje“¹⁷. Jak uvádí důvodová zpráva k NTZ, tento pojem klade důraz na faktický stav bydlení, ať už je jeho důvodem jakýkoliv titul. Není tedy potřeba, aby osoby sdílející obydlí k sobě byly vázány například rodinnými či ekonomickými vazbami. Pojem společné obydlí je tak postaven do protikladu k občanskoprávnímu pojmu společná domácnost, který zahrnuje pouze osoby, které podle §115 OZ spolu trvale žijí a společně hradí náklady na své potřeby. Ačkoli k domácímu násilí dochází zpravidla mezi osobami, které spolu žijí ve společné domácnosti, pamatoval zákonodárce například na případ ve společném bytě či domě žijících rozvedených partnerů nebo na případ spolužijícího rodiče pachatele. Tyto osoby nemusí nutně přispívat na společné vedení domácnosti, a naopak bývá pravidlem, že tyto osoby hospodaří samostatně se svými finančními prostředky.

Na závěr, samozřejmě není nezbytné, aby týrání probíhalo pouze v tomto společném obydlí. Jedná se spíše o vymezení vztahu mezi dvěma aktéry, a ačkoli se objevily i názory předpokládající opak, většinový názor jednoznačně nepovažuje fakt, že se násilí odehrává ve společném obydlí, za nezbytnou podmínku k naplnění skutkové podstaty.¹⁸

Týrání

Pojem domácí násilí se v našem právu objevuje pouze v zákoně na ochranu před domácím násilím¹⁹. Ten změnil některé jiné zákony (například zákon o Policii ČR, OSŘ i v té době platný Trestní zákon), nicméně sousloví domácí násilí používá pouze ve svém názvu, nikoli v textu novelizovaných předpisů.

---

¹⁷ Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.) - Část první. Obecná část, hlava VIII.

¹⁸ Srovnej například JELÍNEK, Jiří: *K trestněprávnímu postihu domácího násilí*. In *Acta iuridica olomucensis*, Vol. 1, 2005, No. 2, s.55.

¹⁹ Zákon č.135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.

Zákonodárce se použití termínu „domácí násilí“ v trestním zákoníku vyhýbá. Tato skutečnost je částí odborné veřejnosti kritizována, s tím, že tento pojem je již dlouho používán a zažitý i v mezinárodním kontextu²⁰, na druhou stranu jiní jej považují za nepřesný.²¹ Trestní zákoník používá termín „týrání osoby žijící ve společném obydlí“. Jedná se o zjevnou inspiraci skutkovou podstatou týrání svěřené osoby, z něhož zákonodárce vychází co do formulace skutkové podstaty či přitěžujících okolností, tak i výši trestní sazby.²² Ačkoli je nepoužití legislativně právního termínu domácích násilí mezi odborníky předmětem kritiky, ať už pro nekonzistenci s praxí domácích i zahraničních či pro nepřesnost termínu týrání, prakticky se dle mého jedná o marginální záležitost, protože - jak mezi právníky či odborníky z oboru psychologie, sociologie či jiných a nakonec mezi veřejností samotnou - se v případě aplikace tohoto paragrafu termín domácích násilí využívá. Jednání subsumované pod skutkovou podstatu §199 skutečně postihuje domácí násilí tak, jak jej definují společenské vědy.

Z důvodové zprávy Poslanecké sněmovny dále vyplývá, že zákonodárce zvolil nový název skutkové podstaty inspirovaný §215 proto, že zamýšlel dát praxi najevo, že výklad pojmu „týrání“, který si judikatura vytvořila pro účely použití §215, lze bez dalšího využít i pro nový §215a, a nebude tedy nutné vycházet při aplikaci pojmu domácích násilí pouze ze zahraniční judikatury a judikatury ESLP. K pojmu týrání existuje judikatura Nejvyššího soudu²³, která upřesňuje tento pojem a vykládá ho v souvislosti s domácím násilím.

Skutkovou podstatou týrání svěřeného dítěte se inspiroval nejen co do definice týrání, ale i do výše trestní sazby, ačkoli vzhledem k větší bezbrannosti dětí ve srovnání s dospělými osobami je trestní sazba základní skutkové podstaty nepatrně nižší.²⁴

Nicméně bylo třeba vymezit novou skutkovou podstatu, která by vyjádřila specifický znak tohoto trestného činu, tedy že pachatelé, kteří týrají jiné osoby, tak činí vůči osobám blízkým a dalším osobám žijícím s nimi ve společném obydlí, v důsledku čehož je u nich dána specifická forma vzájemné závislosti. Týrání se týká jak osob blízkých (§ 123), tak i jiných osob žijících ve společném obydlí.

---

²⁰ Viz Králíčková, Z.: *Civilněprávní postih domácího násilí – úvahy de lege ferenda* (zejména nad sněmovním tiskem č. 828). In *Acta iuridica olomucensis*, Vol. 1, 2005, No. 2, pp. 51.

²¹ FRYŠTÁK, Marek, et al. *Trestní právo hmotné, Zvláštní část : stav k 1.1.2010*. Ostrava : KEY Publishing s.r.o., 2009. 265 s. ISBN 978-80-7418-041-5.

²² K vhodnosti využití legislativně právního pojmu domácích násilí více viz: Králíčková, Z.: *Civilněprávní postih domácího násilí – úvahy de lege ferenda* (zejména nad sněmovním tiskem č. 828). In *Acta iuridica olomucensis*, Vol. 1, 2005, No. 2, pp. 50–53.

²³ Z nejnovějších: Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 3 Tdo 1160/2005 nebo Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 7 Tdo 1048/2008, nebo Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 6 Tdo 548/2008.

²⁴ *Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku* (zák. č. 40/2009 Sb.) - Část první. Obecná část, hlava VIII k tomu říká: Vzhledem k tomu, že osoby uvedené v § 196, zejména děti jsou bezbrannější, je třeba jim poskytnout vyšší ochranu než osobám uvedeným v ustanovení § 197, je trestní sazba v základní skutkové podstatě podle § 197 odst. 1 mírnější. Tento rozdíl se však již stírá u jednotlivých zvlášť přitěžujících okolností, a to vzhledem k jejich povaze a totožnému vymezení, a proto jsou trestní sazby v ustanoveních § 196 odst. 2 a 3 a § 197 odst. 2 a 3 stejné

I v zahraničí není tento trestný čin zpravidla označován pojmem ekvivalentním pojmu domácí násilí. V Rakousku i Německu existuje zvláštní zákon o domácím násilí, který má ve svém názvu, ale i v dalším textu sousloví domácí násilí (Häusliche Gewalt), nicméně v trestních předpisech se tento název opět nevyskytuje. Podobně jako u nás je zde domácí násilí odlišeno tím, že týraná osoba je osobou blízkou, či v případě švýcarské úpravy osobou ve vztahu s pachatelem (manželé nebo partneři). Slovenská úprava potom nazývá tento trestný čin Týrání svěřené osoby a blízké osoby.²⁵ Pouze většina předpisů z USA používá pro toto jednání přímo v zákoně termín domácí násilí (Domestic Violence).

Nakonec se chci vyjádřit ke skutečnosti, že trestním právem používaný termín není konzistentní s právní úpravou občanskoprávní či správněprávní. Nezáleží totiž tolik na tom, zda si zákonodárce vybere termín týrání či domácí násilí, jako na faktu, že pro totéž jednání nepoužívají naše zákony i tž termín.

Například §76b OSŘ, který upravuje předběžné opatření v souvislosti s domácím násilím, se vyhýbá jakémukoli pojmenování jednání, kterému je třeba předběžným opatřením zabránit. Jednání je specifikováno jako vážné ohrožení „života, zdraví, svobody nebo lidské důstojnosti.“ Že se jedná o opatření vztahující se k domácímu násilí a k tzv. stalkingu, dovozujeme pak až z následujícího textu, kdy soud uloží, aby povinná osoba opustila společné obydlí; nezdržovala se ve společném obydlí nebo do něj nevstupovala a zdržela se setkávání s navrhovatelem a nežádoucího obtěžování navrhovatele jakýmkoliv způsobem.

V současnosti platné zákony vznikaly často několik desetiletí od sebe a není nic neobvyklého, že výklad jednotlivých termínů se časem liší, a proto je právem a povinností judikatury korigovat drobné nepřesnosti a navazovat na sebe jednotlivé zákony a jejich novely, které logicky nemohou vždy být naprosto konzistentní. Je ale škoda, ač to prakticky v případě ochrany před domácím násilím, které bylo do našeho právního řádu samostatně zařazeno teprve nedávno, že nebylo přikročeno k jednotnému použití tohoto termínu.

2. Druhy a formy domácího násilí

Pro konkrétní představu o jednání, které je možné podřadit pod pojem domácí násilí, poslouží lépe než definice výčet jednotlivých druhů domácího násilí a forem tohoto jednání. V publikaci Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, jedné ze dvou českých publikací, které se v poslední době významně věnovaly fenoménu domácího násilí z pohledu práva, používá Voňková následující typologii:

Co do druhů rozlišuje násilí fyzické (kam řadí i ohrožování či omezování osobní svobody), psychické (zejména zesměšňování, permanentní kontrola, vyhrožování), sexuální (vynucování nechtěných praktik) a ekonomické (zamezení možnosti disponovat s finančními prostředky). To

---

²⁵ §208 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona.

se pak děje formou sociální izolace, zastrašování, vyčerpání (nucenou a nesmyslnou prací, odpírání spánku či jídla), vydírání (navádění dětí, pohružky ponecháním dětí v péči násilníka v případě útěku oběti), citového vydírání (střídavé období výčitek a slibů), ekonomického týrání (přidělování kapesného, znemožnění oběti získat či udržet si zaměstnání), zneužívání práv muže (nadřazené a povýšené chování „hlavy rodiny“). Tuto typologii považuji za jednu z nejzdařilejších, na které je možné v literatuře – zejména české – narazit. Například Conwayová²⁶ ve své do češtiny přeložené publikaci používá podobných termínů, nicméně neprovádí klasifikaci na druhy a formy, a do stejné roviny tak například staví ekonomické týrání, výhrůžky a využívání dětí, což sice považuji za méně přesné a jistě méně přehledné, nicméně konkrétního výčtu jednotlivých aktivit se dočkáme v obou případech téhož. V zahraniční literatuře z anglosaského prostředí se často rozlišuje toliko fyzické, psychické a sexuální násilí se širokým výčtem konkrétních jednání.²⁷

Sexuální násilí

Sexuální násilí je považováno za formu, která je na pomezí obou předchozích. Přestože jejich realizace je ve velké většině fyzická, negativní vyznění spočívá nikoli přímo v aktu jako takovém, neboť sexuální akty nejsou obecně považovány za nepřijatelné či dokonce protiprávní (zatímco bití, kopání, omezování osobní svobody apod. jsou většinou trestně postižitelné samy o sobě) a jejich nepřijatelnost vyplývá z psychického rozpoložení oběti. Sexuální akty, jindy přijatelné či dokonce žádoucí, jsou přesto projevem DN. Velmi komplexní pojetí sexuálního násilí (včetně aktů souvisejících s těhotenstvím, které mnoho jiných autorů neuvádí) přináší Berry²⁸. Uvádí, že typickými formami sexuálního násilí je nucení k sexu proti vůli oběti, způsobem, který není oběti příjemný, nebo který oběť považuje za násilný, bolestivý; nucení k sexu s jinými osobami nebo jejich pozorování; kritika sexuálních schopností oběti; v neposlední řadě pak nucení ženy do rozhodnutí, spojených s těhotenstvím, která jsou v rozporu s jejím vlastním přáním, nebo nucení do sexu bez použití ochrany nebo sexu v době pokročilého stupně těhotenství, který v ženě způsobuje obavy o zdraví plodu.²⁹

Za zvláštní typ domácího násilí je někdy označována tzv. dyadická reakce, neboli provokace a „oplácení“ ze stran obou partnerů střídavě³⁰. Za domácí násilí lze označit pouze případ, kdy jsou role pachatele a oběti jednoznačně dány. Pokud se tedy jedná o hádky, či dokonce domácí

---

²⁶ CONWAYOVÁ, Helen L. *Domácí násilí : Příručka pro současné i potenciální oběti*. 1.vydání. Praha : Albatros s.r.o., 2007. 159 s. ISBN 978-80-00-01550-7.

²⁷ Srovnej Conwayová 2007, Roberts 2002, Berry 2000.

²⁸ BERRY, Dawn Bradley. *The Domestic Violence Sourcebook : Everything you need to know*. 3rd edition. New York : McGrawHill, 2000. 322 s. ISBN 0-7373-0419-7.

²⁹ BERRY, Dawn Bradley. *The Domestic Violence Sourcebook : Everything you need to know*. 3rd edition. New York : McGrawHill, 2000. 322 s. ISBN 0-7373-0419-7. Str 3-4.

³⁰ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3.

bitky, vyvolané pokaždé jiným z partnerů, nejedná se o domácí násilí. Na druhou stranu násilník často argumentuje tím, že ho oběť k násilí „vyprovokovala“ svým jednáním, tím, že nesplnila své úkoly, neschopností v sexu, případně odmítáním přizpůsobit se jeho přáním. Takové „vyprovokované“ násilí, kdy reakce je zjevně nepřiměřená jednání oběti, a pokud je stranou násilnou stále týž partner, lze považovat za domácí násilí, nikoli však již za typickou dyadickou reakci partnerů.

3. Typy trestných činů páchaných v souvislosti s domácím násilím – upozornění na specifika jednotlivých činů v souvislosti s DN

Hodnotíme-li legislativu na ochranu proti domácímu násilí, nelze opomenout fakt, že v souvislosti s domácím násilím lze pachatele obvinít i z celé řady dalších trestných činů. Především se jedná o trestné činy proti životu a zdraví, proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství a proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.

Jsou-li tyto trestné činy páchany osobou žijící ve společném obydlí, pak jsou fakticky projevem domácího násilí a vždy lze jejich pachatele obvinít také z TČ týrání osoby žijící ve společném obydlí či týrání svěřené osoby. Může tak v zásadě dojít ke třem alternativám. Buď obviníme pachatele pouze z domácího násilí, protože dojde k faktické konzumpci méně závažného trestného činu (respektive činů), nebo ho obviníme z obou (případně i více) trestných činů, a dojde tak k jednočinnému souběhu, nebo jej obviníme pouze z toho trestného činu, který není domácím násilím. První případ se v praxi vyskytuje poměrně často. V druhém případě je sporné, které trestné činy, byť spadají pod definici týrání, jsou natolik závažné, že je již nelze zahrnout pod domácí násilí.³¹ Kvalifikovaná skutková podstata podle třetího odstavce zahrnuje totiž i těžké ublížení na zdraví a smrt, je tedy možné připustit i názor, že i vražda by mohla být trestným činem týrání svěřené osoby či osoby žijící ve společném obydlí fakticky konsumována. Třetí případ, tedy že by pachatel týral osobu blízkou, například tak způsobil zranění, ale byl obviněn pouze z ublížení na zdraví, se téměř nevyskytuje. Skutková podstata trestných činů podle §198 nebo 199 je daleko širší a je stavěna tak, aby postihla jakýkoli trestný čin, k němuž by při domácím násilí mohlo dojít. Lze si spíše představit, že se domácí násilí nepodaří prokázat. Například v případě souběhu trestného činu vraždy a týrání osoby žijící ve společném obydlí,

---

³¹ Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku k tomu říká: „V okolnostech podmiňujících použití vyšší trestní sazby jsou použity okolnosti stejné jako v ustanovení o týrání svěřené osoby, včetně způsobení těžké újmy na zdraví nebo smrti z nedbalosti. Pokud by však jednání pachatele vedlo k úmyslnému způsobení těžké újmy na zdraví nebo ke smrti týrané osoby či osob, bude to možno vyjádřit i souběhem trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí s těžkým ublížením na zdraví, ...anebo s trestným činem vraždy. Přitom je třeba vycházet z úvahy, že při způsobení takové závažnější poruchy zdraví by kvalifikace jednání bez použití souběhu trestných činů nevystihovala plně povahu činu.“ Viz: Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.) První část. Zveřejněná ve Sbírce ministerstva spravedlnosti: 18/2010 Sb.m.s.; Zdroj: ASPI.

s ohledem na skutečnost, že důkazy v případech domácího násilí jsou často pouze svědectví oběti podložené znaleckým posudkem, si lze snadno představit, že by obvinění z domácího násilí bylo neprokazatelné.

3.1 Trestné činy proti životu a zdraví (zj. vražda – uxoricidia; ublížení na zdraví)

Vražda je považována za společensky škodlivou odnepaměti, napříč všemi civilizacemi, ať už těmi s vyspělou kulturou nebo těmi nejméně rozvinutými. V naší křesťanské kultuře lze říci, že zákaz vraždy je součástí Desatera. Vždy pak byla trestána tresty nejpřísnějšími. Zásadní diverzifikace se však historicky a kulturně objevuje co do definice vraždy, především jejich nepřímých objektů. Lidé si vždy nebyli rovni a zabití jiné lidské bytosti, třebaže úmyslné a kruté, nebylo vždy hodnoceno stejně. V období starého Říma byl otrok považován za věc a tedy ani jeho zabití nemohlo být trestným činem. Otec rodiny - pater familias - disponoval tzv. ius vitae necisque, tedy právem nad životem a smrtí.

Právě tento historický relikt se v evropském kontinentálním kontextu uchoval po dlouhou dobu jako právo otce rodiny trestat téměř neomezeně jemu podřízené osoby³². Co se trestného činu ublížení na zdraví týče, ačkoli ani zde není pochyb o jeho společenské škodlivosti, jinak to bylo hodnoceno v případě, že byl spáchán v rodině, zejména pak byly-li obětí násilí děti.

Všeobecný občanský zákoník³³ z roku 1811 uvádí, že muž je hlava rodiny a přísluší mu právo vést domácnost. K usměrnění své ženy i dětí, udržení rodinného řádu byl muž oprávněn používat v rozumné míře i tělesných trestů; pod touto rozumnou mírou je třeba rozumět, že trest neměl zanechat trvalá zranění.

V Německu (Schumacher-Janzen 2003) teprve v průběhu osmnáctého a devatenáctého století se postupně prosazovala ustanovení, která se k fyzickému násilí na manželce alespoň vyjadřovala v tom duchu, že se nejedná o právo manžela. V rozsudku Pruského zemského soudu z roku 1794 bylo uvedeno, že jakkoli není týrání manželky přípustným důvodem k rozvodu, nelze z toho vyvozovat, že je dovoleno. V polovině devatenáctého století se postupně v zákonech mnohých německých zemí uvádí, že těžké tělesné týrání manželky představuje důvod k rozvodu. Nutno podotknout, že ačkoli tedy není takové jednání právem legitimizováno, jeho specifická podoba není trestná a trestní žaloba pro takový čin není považována za jednu z možností, kterou by oběť disponovala.

V novém občanském zákoníku (Bürgerlichen Gesetzbuch), který v Německu vstoupil v platnost v lednu 1900, byla sice zakotvena nezákonnost týrání manželky (ovšem opět definovaném jako těžké fyzické týrání), nicméně jediným východiskem, který žena ve

---

³² SCHUMACHER, Silvia; JANZEN, Ulrike. *Gewaltschutz in der Familie*. Bielefeld : Ernst und Werner Gieseking, 2003. 243 s. ISBN 3-7694-0943-4. s. 14.

³³Císařský patent č. 946/1811 ř. z., Všeobecný občanský zákoník; zj. § 91.

zdlouhavém procesu měla, bylo žalovat na zrušení manželství nebo žádat rozvod. To nebylo ve většině případů pro ekonomicky závislou ženu východiskem. Teprve v roce 1986 bylo umožněno, aby v případě rozvodu manželství z důvodu násilí bylo ženě přenecháno bydlení a až v roce 2002 vstoupil v platnost současný zákon na ochranu před domácím násilím, který kromě následných zahrnuje preventivní kroky na ochranu obětí.³⁴

Výše řečené platí tím spíše pro děti. Publikace zabývající se historickým vývojem právních pramenů chránících děti před týráním uvádějí, že „*snaha po elementárním vzdělávání dětí a po zamezení jejich týrání je institucionalizována již v osmnáctém století*“³⁵. V současnosti jsou děti chráněny řadou ustanovení v trestním zákoně.³⁶ Nejvýznamnější je pak v §198 upravený trestný čin týrání svěřené osoby, jehož znění bylo inspirací pro §199 týkající se domácího násilí.

I v současnosti se u nás diskutuje nad tělesnými tresty, a ani veřejné mínění nepovažuje vždy přiměřené tresty za škodlivé. Vrátime-li se opět k historickému vývoji sousední německé právní úpravy, v roce 1896 schválený občanský zákoník v Německu dovoľoval otcí použít proti dítěti „*přiměřené výchovné prostředky*“³⁷, k nimž dle tehdejšího výkladu patřilo též „*bezprostřední násilí a tělesné tresty, které nicméně nepřekračovaly rámec výchovného účelu*.“³⁸ Toto znění bylo zrušeno až v roce 1957. Lze tedy říci, že zákon od této chvíle nedává prostor pro jakoukoli zákonnou aprobaci takového jednání, nicméně v trestním právu bylo „*na výchovné právo rodičů nahlíženo jako na obyčejovým právem uznávané ospravedlnění pro ublížení na zdraví způsobené dítěti jeho rodičem*“.³⁹ Hranice přípustné výchovy byly pak v Německu dotvářeny judikaturou a od počátku osmdesátých let, kdy se nad touto otázkou diskutuje, byly kontinuálně zužovány. Od roku 1997 začal spolu se zákonem na ochranu před domácím násilím platit i zákon, který měnil zákony o péči o děti⁴⁰, a kde je deklarován úplný zákaz násilí při výchově dětí. Zákon byl inspirován podobnými nařízeními v mnohých evropských zemích.⁴¹

3.2 Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství

V případech domácího násilí lze identifikovat jednání naplňující skutkovou podstatu v podstatě všech trestných činů Hlavy II trestního zákoníku. Byť jednání, která by bylo možné označit za

---

³⁴ Podrobněji k vývoji německého práva na ochranu proti domácímu násilí viz 3.kapitola in SCHUMACHER, Silvia; JANZEN, Ulrike. *Gewaltschutz in der Familie*. Bielefeld : Ernst und Werner Giesecking, 2003. 243 s. ISBN 3-7694-0943-4. s. 14-19

³⁵ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. S.77-78.

³⁶ Zejména §§187, 190, 192, 193, 198 a 201 TZ.

³⁷ SCHUMACHER, Silvia; JANZEN, Ulrike. *Gewaltschutz in der Familie*. Bielefeld : Ernst und Werner Giesecking, 2003. 243 s. ISBN 3-7694-0943-4. s. 21.

³⁸ Tamtéž. s.21.

³⁹ Tamtéž. s. 22.

⁴⁰ *Kindschaftsrechtsreformgesetz (1997.)*

⁴¹ Zákaz použití násilí při výchově dětí platí od konce 70.let ve všech skandinávských státech, od roku 1989 pak v Rakousku, jehož legislativou se Německo (i Česká republika) v oblasti domácího násilí velmi inspiřuje.

zavlečení či omezování svobody vyznání, budou zřejmě spíše výjimečná. Téměř vždy je však možné podřadit jednání násilného partnera některému z trestných činů omezování osobní svobody, vydírání a porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí.

Skutková podstata trestného činu vydírání a trestného činu porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí bývá v souvislosti s případy domácího násilí naplněna velmi často. Podobně jako trestný čin útisku, který je v souvislosti s domácím násilím podobný charakteru trestného činu vydírání.

Vydírání se dopustil, kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl. Tímto se pachatel snaží zajistit splnění svých přání jako naprostá poslušnost, dokonale uklizená domácnost, dobré známky dětí. Často je tu však primární potřebou nikoli samotné naplnění svých přání, ale spíše pocit kontroly nad situací, pozice nezpochybnitelné hlavy rodiny. Často také oběti vyhrožuje, že pokud ho někdy opustí, „zabije ji, už nikdy neuvidí děti, znetvoří ji tak, že se na ni jiný nikdy nepodívá...a podobně.“⁴² Také v trestném činu útisku se jedná o potvrzení pachatelovy vůdčí pozice. Dopustí se ho, kdo jiného nutí, zneužívá jeho tísně nebo závislosti, aby něco konal, opominul nebo trpěl.

Vzhledem k potřebě pachatele kontrolovat svou oběť často monitoruje poštu oběti, někdy i sám na poštu oběti jejím jménem odepisuje. Kontroluje výpisy z mobilních telefonů, přijaté i odeslané zprávy. Snahou je izolovat oběť od jejích přátel i příbuzných. Argumentem zpočátku bývá, že je jim nejlépe samotným, že pachatele rodina a přátelé oběti bezdůvodně napadají, nesnášejí, zpochybňují. Později se pachatel nesnaží své jednání nijak ospravedlnit a jakékoli vyšinutí z jeho pokynů a případný kontakt s rodinou či přáteli jsou vždy potrestány. Takovým jednáním se dopouští trestného činu porušení tajemství dopravovaných zpráv, a to tím, že úmyslně poruší tajemství uzavřeného listu nebo jiné písemnosti, datové, textové, hlasové, zvukové či obrazové zprávy či neveřejného přenosu počítačových dat do počítačového systému.

Co bylo řečeno výše o ublížení na zdraví, lze tím spíše říci o trestných činech v této hlavě. Dokázat v rámci rodiny v případě vydírání, že oběť něco dělala pod nátlakem, či v případě porušení listovního tajemství, v případech kdy je vzájemné přebírání pošty, jeden počítač s jedním heslem a velké množství sdílených důvěrných informací v rodině běžné a pochopitelné, že byla skutečně naplněna skutková podstata těchto trestných činů, je velmi obtížné. Navíc, bylo-li dlouho považováno za netrestné násilí v rodině, pak porušení listovních tajemství mezi partnery je tím spíše nahlíženo jako běžné a společensky nijak nebezpečné. A v případě kontroly pošty dětí jejich rodiči lze toto dokonce nahlížet jako právo rodičů, kterým uskutečňují rodičovskou výchovu.

---

⁴² CONWAYOVÁ, Helen L. *Domácí násilí : Příručka pro současné i potenciální oběti*. Praha : Albatros s.r.o., 2007. 159 s. ISBN 978-80-00-01550-7.S.62.

3.3 Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (znásilnění, pohlavní zneužití)

Znásilnění či pohlavní zneužití, kdy pachatelem je osoba blízká, je pro oběť nesmírně frustrující. Jedná se, s výjimkou vážného ublížení na zdraví či vraždy, o nejzávažnější trestný čin, který lze v souvislosti s domácím násilím spáchat. Jak již bylo řečeno výše, sexuální násilí je jednou z forem domácího násilí, která stojí na pomezí násilí fyzického a psychického. Závažné formy sexuálního násilí pak mohou být označeny jako znásilnění. Podle průzkumů přitom „dochází nejčastěji k znásilnění mezi manžely, partnery, příbuznými, sousedy a spolupracovníky.“⁴³

Znásilnění osobou žijící ve společném obydlí, která však není naší partnerkou či partnerem v podstatě shodné s jakýmkoli jiným znásilněním cizincem⁴⁴, a o škodlivosti a trestnosti pohlavního zneužívání nezletilých není a nebylo třeba vést diskuse. Naopak znásilnění manželky manželem dlouho nebylo vůbec považováno za možné. Nikoli proto, že by byl manžel z okruhu pachatelů zákonem vyloučen, ale z toho důvodu, že samotné uzavření manželství bylo považováno za jakýsi předběžný souhlas se sexuálním stykem. Jak říká český sexuolog Radim Uzel, „vdaná žena se zákonným a nezrušitelným slibem oddala svému muži. A pohlavní styk patřil mezi samozřejmé manželské povinnosti.“⁴⁵ Dalším důvodem, proč nebylo znásilňování partnerem či manželem považováno za trestný čin, je takzvaný mýtus o „opravdovém znásilnění“, ke kterému dochází v noci, v parku, cizincem.⁴⁶ Ačkoli v současnosti už by takovou argumentaci nikdo nepoužil, je vždy problematické znásilnění mezi partnery prokázat. Kromě faktu, že došlo k sexuálnímu styku, jsou zde totiž kladeny o poznání vyšší nároky na prokázání skutečnosti, že tento styk byl obětí odmítán. Navíc znásilnění je v zákoně definováno jako donucení k pohlavnímu styku násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí, což pro řadu případů znásilnění partnerem neplatí. Oběť je donucena k pohlavnímu styku a jiným nežádoucím sexuálními praktikám⁴⁷ často též jiným způsobem.⁴⁸

---

⁴³ *Stopznasilneni.cz* [online]. Praha : Gender Studies o.p.s., 2009 [cit. 2010-05-01]. Znásilnění: mýty a fakta. Dostupné z WWW: <<http://stopznasilneni.cz/cz/znasilneni/myty-a-fakta>>.

⁴⁴ Specifickým způsobem provedení trestného činu je využívání například tíživé sociální situace podnájemníka a vynucování si sexu hrozbou výpovědi z podnájmu. I v tomto případě se však jednoznačně jedná o znásilnění, ač v představách laické veřejnosti je toto spojené spíše s použitím fyzického násilí.

⁴⁵ UZEL, Radim. *Když muži znásilňují své manželky*. Novinky.cz [online]. 2009, [cit. 2010-06-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/zena/vztahy-a-sex/178006-radim-uzel-kdyz-manzele-znasilnuji-sve-manzelky.html>>.

⁴⁶ K tomu například Havelková: „Stereotypní představou je útočné znásilnění, které spáchá neznámý pachatel, přepadením, v noci, v parku, atd. Je pravdou, že více ohlášených znásilnění je tohoto typu (Čírtková uvádí latenci 92 % u běžných znásilnění a 97 % u intrafamiálního sexuálního násilí). To ovšem není důvod zpochybňovat znásilnění s jiným průběhem, zejména znásilnění vztahová. Případy, kdy je pachatelem partner, příbuzný, známý či osoba, se kterou si oběť „vyšla“, jsou ve skutečnosti výrazně častější. Průzkumy z USA ukazují, že až 70 % obětí zná pachatele znásilnění.“

In HAVELKOVÁ, Barbara. Znásilnění: několik úvah nad právní úpravou a její aplikací : Mýty o znásilnění. *Jiné právo* [online]. 23.6.2009, č.1, [cit. 2010-05-01]. Dostupný z WWW:

<http://jinepravo.blogspot.com/2009/06/barbara-havelkova-znasilneni-nekolik_23.html>.

⁴⁷ Co všechno lze vnímat jako sexuální násilí viz výše oddíl Druhy a typy domácího násilí.

⁴⁸ Srovnej například Typologie sexu vynuceného v manželství: D. Finkelhor a K. Yllo:

Berry (2000) k situaci v USA uvádí k trestnému činu znásilnění manželky, že „donedávna nemohl být muž za takový zločin potrestán vůbec. Nyní, ačkoli všechny státy (rozuměj všechny státy v rámci USA) považují znásilnění manželky za trestný čin, většina z nich považuje tento čin za méně závažný než znásilnění cizincem. V některých státech dokonce muž nemůže být ze znásilnění usvědčen, aniž by žili odděleně.“⁴⁹ První případ, v němž byl manžel v USA odsouzen za znásilnění své manželky, je až z roku 1978, je tedy zřejmé, že i zde je toto téma poměrně nové, nicméně za čtyřicet let, které uplynuly od této kauzy, pokročilo americké právo velmi dopředu. Dochází zde naopak z mého pohledu k velmi paradoxním situacím, kdy se naopak za znásilnění v manželství dle judikatury považuje i takový styk, který si manžel vynutí vyhrožováním odchodem do hospody, nebo na který žena přistoupí, aby byl doma klid. Svolení k pohlavnímu styku by pak žena měla dát jasně a srozumitelně, před každým jednotlivým stykem.⁵⁰

Domnívám se, že toto téma by zasloužilo hlubší prozkoumání, které je nad možnosti této diplomové práce, přesto jsem považovala za vhodné věnovat mu větší pozornost pro jeho specifičnost v kontextu domácího násilí.

4. Právní prameny upravující domácí násilí a jejich význam

Na závěr kapitoly, pojednávající obecně o fenoménu domácího násilí i o jeho pojetí v rámci práva trestního, uzavírám tento výklad stručným výčtem právních pramenů, z nichž české právo – a to nejenom trestní – čerpá. Nejedná se tedy o co nejširší a nejkompletnější výčet dotčených dokumentů, smluv či právních norem, upozorňuji naopak na ty nejdůležitější a komentuji je v kontextu českého práva. Cílem je upozornit na širší pramenů, z nichž naše právo čerpá inspiraci při adekvátní reakci na problematiku domácího násilí a na význam těchto dokumentů.

4.1 Mezinárodní prameny

S domácím násilím úzce souvisí otázka lidskoprávní. Mezinárodní dokumenty, které zaručují ochranu základních lidských práv a svobod, mají bohatou historii. Existuje řada dokumentů na půdě OSN, Rady Evropy a v neposlední řadě také EU. V následujícím textu zmiňuji ty

---

1/ sociální nátlak. Žena přistupuje k sexu pod tlakem jakéhosi sociálního očekávání. 2/ Obsahuje prvek ohrožení. Partner vyhrožuje partnerce, že ji opustí, odebere peníze nebo jiné zdroje. 3/ Hrozba fyzickým násilím 4/ donucení k souloži s přímým užitím fyzické síly.

⁴⁹ BERRY, Dawn Bradley. *The Domestic Violence Sourcebook : Everything you need to know*. 3rd edition. New York : McGrawHill, 2000. 322 s. ISBN 0-7373-0419-7. s. 160.

⁵⁰ KIFFE, Barb. *WCSAP : And sexual violence in our community* [online]. Dacota : Dakota County Sexual Assault Services, 2009 [cit. 2010-05-01]. Marital Rape. Dostupné z WWW: <<http://www.wcsap.org/advocacy/PDF/MaritalRapeDekota.pdf>>.

nejvýznamnější⁵¹. Upozorním také na otázky, které se v souvislosti s jejich aplikací mohou vyskytnout.

Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948, ač je dokumentem nezávazným, sestavila nespíše nejznámější katalog základních lidských práv a svobod. V jejím článku 16 je zakotvena ochrana rodiny a dětí. Podobný význam pak mají Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (článek 23) a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech z roku 1976. New Yorkská Úmluva o právech dítěte z roku 1989 chrání právo dítěte na poklidný rodinný život. Pro ženy zvláště má význam Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen z roku 1987. Na půdě Rady Evropy pak bylo vytvořeno několik doporučení týkajících se rodiny. Nejstarším a také s největším významem pro rozvoj legislativy DN je Doporučení R (85) o násilí v rodině. Nejnovější významný lidskoprávní dokument je regionální Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1992. Všechny tyto úmluvy chrání práva člověka, některá pak zvláště žen a dětí na život bez násilí, důstojný a poklidný, chrání před mučením, krutým a nelidským zacházením nebo ponižováním.

Jak ale uvádějí Voňková a Spoustová (2008), mezinárodní právo reguluje primárně chování států a „zodpovědnost státu je podle této koncepce dotčena pouze tehdy, jestliže k porušení vede jednání nebo opomenutí státních institucí, nikoli když se jedná o porušení lidských práv mezi soukromými osobami.“⁵² Je tedy především věcí státu, aby své závazky dodržoval a vytvořil tak právní stav, který bude chránit všechny mezinárodními smlouvami dotčené zájmy. Na druhou stranu přednost lidskoprávních úmluv před zákony je jednak zakotvena v Ústavě. Článek 10 zakotvuje aplikační přednost mezinárodních smluv, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána. Takové smlouvy jsou součástí právního řádu. Ústavní soud jde dokonce ještě dál a mezinárodní smlouvy o lidských právech pasuje na součást ústavního pořádku a vrací se tak fakticky ke stavu před tzv. Euronovelou. Nový právní stav totiž podle názoru ÚS snižoval úroveň ochrany LP u nás pod úroveň, které již bylo dosaženo.⁵³

Druhým problémem vlivu mezinárodních dokumentů je samotný výklad některých práv v souvislosti s osobami blízkými. Například právo na osobní a domovní svobodu, ale i další výše jmenovaná práva jako nelidské zacházení a zásah do tělesné integrity, byla dlouho interpretována v tom smyslu, že je především nutné chránit občany před zásahy státních institucí, popřípadě později před zásahy „cizích“ lidí. Má to svou logiku, svým způsobem je totiž

---

⁵¹ Bohatý výčet mezinárodních dokumentů viz. VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. Nebo *Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím*. Zveřejněná ve Sbírce ministerstva spravedlnosti: 18/2010 Sb.m.s.; Zdroj: ASPI.

⁵² VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. Str.26

⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 25.6.2002, sp.zn. Pl. ÚS 36/01: „Žádnou novelu Ústavy nelze interpretovat v tom smyslu, že by jejím důsledkem bylo omezení již dosažené procedurální úrovně ochrany základních práv a svobod.“

možné říci, že zasahování států do toho, co se děje v rodině, by mohlo být za jistých okolností považováno právě za narušení některých těchto chráněných zájmů.

Domnívám se, že v této souvislosti je možné použít klasickou argumentaci o střetu chráněných zájmů, které je třeba v konkrétních případech vážit. Pro celou skupinu případů domácího násilí dle mého názoru neoddiskutovatelně převažuje ochrana zdraví, života a tělesné integrity před ochranou soukromí.

4.2 Evropské prameny

Tento pojem lze chápat rozdílně. Jednak jako právo evropského kontinentu, které není pro jednotlivé státy závazné, avšak je souhrnem nejvýznamnějších zásad a principů odlišujících evropské právo od práva například anglo-amerického, islámského a podobně. Lze jej nalézt v nejobecnějších deklaracích schválených na půdě některé panevropské organizace. Například Doporučení Rady Evropy (č.85) o násilí v rodině, (č. 90) o sociálních opatřeních týkajících se násilí v rodině, (č.11) o postavení oběti v trestním řízení či (č.21) o pomoci obětem a o prevenci viktimizace. Některé z nich mohou být i závazné, avšak zpravidla jsou příliš obecné na to, aby mohly mít praktický dopad na práva a povinnosti přímo spojené s domácím násilím. Ačkoli například na základě nejvýznamnější z nich, Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, již Evropský soud pro lidská práva rozhodl nejeden případ domácího násilí⁵⁴, přesto na jejich podkladě nemohou rozhodovat české soudy, pokud nebude takový dokument do našeho práva převeden, jak se to stalo například v případě Evropské úmluvy o odškodňování obětí násilných trestných činů.

Výjimečně mluvíme o pojmu evropského práva jako o souhrnu všech národních práv. Evropským právem týkajícím se domácího násilí tedy rozumíme všechny zákony jednotlivých národních práv, které upravují problematiku domácího násilí ve všech oborech práva.

V současnosti nejobvykleji chápeme tento pojem jako právo EU. I v rámci tohoto práva odlišujeme závazné právo ES v rámci prvního pilíře a nezávazné dokumenty v rámci druhého a třetího pilíře EU. „Klíčové v této souvislosti je, že všechny státy Evropské unie garantují svými právními systémy ochranu zdraví, života a lidské důstojnosti.“⁵⁵

Právo EU – Doporučení na půdě EHSV

Evropský hospodářský a sociální výbor je orgánem, který na půdě EU řeší problematiku genderové rovnosti. Podle jeho názoru je jednou ze základních příčin domácího násilí nerovnost mezi muži a ženami. Vzhledem k této skutečnosti „nabádá EHSV Evropskou komisi, aby na

---

⁵⁴ Z poslední doby například: Nález Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12.9. 2008 ve věci *BEVACQUA AND S. v. BULGARIA*, Application no. 71127/01 nebo Nález Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10.5.2001 ve věci *Z. AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM*, Application no. 29392/95.

⁵⁵ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. S.177.

základě stávajících právních úprav vypracovala obsáhlou celoevropskou strategii pro potírání tohoto problému.⁵⁶

Samotný výbor se potom snaží legislativu v jednotlivých státech ovlivnit formou doporučení a stanovisek. Nejvýznamnějším je Stanovisko EHSV o dětech jako nepřímých obětech domácího násilí z roku 2006⁵⁷. Právě toto doporučení jednoznačně označilo děti, které jsou byť pouze svědky domácího násilí, za jeho nepřímé oběti. Toto doporučení bylo transponováno do českého práva. Je otázkou, zda tedy tyto nepřímé oběti jsou považovány také za týrané osoby ve smyslu §198 týraní svěřené osoby, podle všeho je však praxe prozatím za poškozené nepovažuje.

Dalším významným doporučením je Stanovisko EHSV o domácím násilí na ženách také z roku 2006.⁵⁸ Zde se říká, že domácí násilí je důsledkem nerovného přístupu k mužům a ženám a zároveň toto násilí produkuje. Ačkoli konstatuje, že hlavní tíže boje proti domácímu násilí leží na jednotlivých státech, přesto vyzývá Komisi k vytvoření celoevropského strategického plánu na boj proti domácímu násilí (tzv. pan-European strategy), a to na základě rozsáhlé studie ve všech evropských státech.

4.3 České prameny

Nejvýznamnějším pramenem upravujícím domácí násilí jako takové je *zákon 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím*, dále „zákon o domácím násilí“, který nabyl účinnosti k 1.1. 2007. Podobně jako v Rakousku či Německu tak zákonodárce upravuje tuto oblast jediným zákonem, který zasahuje do více právních odvětví. Na rozdíl od těchto zákonů však sám nezakládá nová práva či povinnosti, které by stály stranou jiných zákonů, nýbrž pouze novelizuje stávající právní předpisy, a to s výjimkou trestního zákoníku. Zákon byl přijat po několika změnách oproti původním návrhům a zejména v oblasti práva občanského byl daleko velkorysejší. Počítal se samostatným soudním řízením, které by civilním soudům umožnilo řešit specifickou situaci domácího násilí a „do právního řádu zejména nebyla zakotvena ustanovení, která by ve vazbě na domácí násilí a rodinné obydlí

---

⁵⁶ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. S.179.

⁵⁷ *Doporučení Evropského hospodářského a sociálního výboru o dětech jako nepřímých obětech domácího násilí*. Opinion of the European Economic and Social Committee on Children as a indirect victims domestic violence. (2006/C 325/15) [online]. 2006 [cit. 2010-05-22].

Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:325:0060:0064:EN:PDF>>.

⁵⁸ *Doporučení Evropského hospodářského a sociálního výboru o domácím násilí na ženách*: Opinion of the European Economic and Social Committee on Domestic violence against women (2006/C 110/15) [online]. 2006 [cit. 2010-05-22].

Dostupné na: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:110:0089:0094:EN:PDF>>.

novelizovala institut podílového spoluvlastnictví, společného jmění manželů i společného nájmu bytu (manžely).⁵⁹

Z pohledu trestního práva je nejvýznamnějším pramenem *Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník*, dále „TZ“ a *Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)*, dále „TŘ“. Vzhledem ke krátké době platnosti TZ je vhodné připomenout i starý trestní zákon, *Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon*, dále „STZ“⁶⁰. V TZ jsou upraveny dva trestné činy, jejichž skutková podstata naplňuje definici domácího násilí, a totiž Týrání svěřené osoby (§198) a Týrání osoby žijící ve společném obydlí (§199). V TŘ jsou pak obecně upraveny práva a povinnosti oběti, pachatele i orgánů činných v trestním řízení, které jsou použitelné i pro domácí násilí. Velmi specificky, tedy pouze pro situace domácího násilí a tzv. stalkingu je upraven postup policie v *zákoně č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky*, konkrétně v §21a až §21d. Ten umožňuje vykázat násilnou osobu z bytu a jeho okolí a zakázat mu styk s obětí na deset dnů, s možností prodloužení podáním návrhu na vydání předběžného opatření podle občanského soudního řádu.

Dalším významným pramenem, také novelizovaným zákonem o domácím násilí je *zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád*, dále OSŘ. Na jeho základě je možné prodloužit policejní vykázání (zj. §76b). Do textu *zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení* se taktéž po novelizaci zákonem o domácím násilí vkládají §74a a §74b, které upravují pomoc osobám ohroženým násilím ze strany osoby blízké či žijící ve společném bytě, a to převážně na základě podnětu policejního orgánu. Zákon upravuje také některé povinnosti intervenčních center, jejichž působnost je upravena *zákonem č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení*.

---

⁵⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; DAVID, Radován . Občanské právo [online]. Brno : Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 2009 [cit. 2010-06-21]. *Předběžné opatření o vykázání ze společného obydlí*, Dostupné z WWW: <http://www.law.muni.cz/edicni/dp08/files/pdf/obcan/kralickova_david.pdf>.

⁶⁰ Který samozřejmě není v současnosti platným pramenem práva, ale kde se poprvé objevila konkrétní úprava trestného činu domácího násilí a lze jej považovat za významný materiální pramen práva.

OBĚŤ

V předchozím oddíle jsem vymezila pojem domácího násilí z pohledu psychologů a sociologů a též jeho legální definici a její korekce učiněné judikaturou a výkladem doktrinálním. Představila jsem základní druhy a typy domácího násilí a vyjádřila jsem se k specifikům dalších trestných činů, jsou-li páčány spolu s trestným činem Týrání osoby žijící ve společném obydlí. Domácí násilí je však především vzájemnou interakcí oběti a pachatele, řadíme ho také mezi typické vztahové delikty. Ačkoli do tohoto mechanismu, především v pozdějších fázích před zahájením trestního stíhání, vyšetřování a případného soudního procesu, zasahují i jiné subjekty jako sousedé, lékaři, všechny orgány činné v trestním řízení či neziskové organizace, je to právě především vztah mezi pachatelem a jeho obětí, který utváří velmi specifický a v literatuře dobře popsáný proces, odlišný od jiných forem trestné činnosti. Jeho specifčnost je koneckonců jedním z důvodů, proč je nutné tuto společensky škodlivou činnost postihnout jako samostatný trestný čin.

V tomto a následujícím oddílu podrobněji představím osoby oběti a pachatele, nejprve z hlediska jejich psychologického profilu a teorií, které je popisují. Zejména se však budu věnovat jejich právům a povinnostem, obsaženým v materii trestního práva hmotného i procesního, nejobsáhleji pak těm, které jsou se v kontextu domácího násilí modifikované oproti podobným či shodným právům a povinnostem v souvislosti s jinými trestnými činy, které jsou z pohledu odborné veřejnosti sporné a často diskutované, nebo naopak, o nichž se diskuse nevede, ač by tomu tak být mělo.

Na závěr podotýkám, že vykazání podle zákona o policii, které je pramenem významných práv i povinností oběti i pachatele ještě před zahájením trestního stíhání, je součástí práva správního nikoli trestního, a navíc byla na toto téma vydána nedávno velmi podrobná publikace⁶¹. Tyto dva důvody spolu se skutečností, že diskusí o vykazání bych neúměrně rozšířila rozsah této práce, mě vedou k tomu, že toto významné oprávnění oběti pouze zmíním.

5. Charakteristika oběti

5.1 Psychologické rysy oběti – viktimnost a viktimizace

Viktimologie jako obor, který se zabývá oběťmi trestných činů, se začala profilovat po druhé světové válce. Práce s přeživšími z pracovních táborů odhalily paradigmaty prožívání a následků obětí a tyto poznatky začaly být brzy uplatňovány i na oběti jiných trestných činů. Pojem oběť však nelze aplikovat na jakýkoli nepřímý objekt. Například oběti trestných činů hospodářských

---

⁶¹ STŘÍLKOVÁ, Patricie; FRYŠTÁK, Marek. *Vykazání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1.vydání. Ostrava : KEY Publishing s.r.o., 2009. 91 s. ISBN 978-80-7418-020-0.

či deliktů proti životnímu prostředí nejsou ve smyslu viktimologickém oběťmi, protože jejich prožívání a následky trestných činů se od obětí trestných činů násilných velmi odlišují jak z pohledu kvalitativního, tak co do intenzity prožívání.⁶²

Typologii oběti lze sestavit dle nejrůznějších kritérií, například dle věku, pohlaví⁶³, povolání. Z pohledu domácího násilí je zajímavá aktuálně velmi používaná typologie založená na interakci oběť-pachatel⁶⁴. Tato pracuje s pojmy oběti zúčastňující se⁶⁵, nezúčastňující se, provokující, latentní⁶⁶ a nepravé⁶⁷.

Viktimologie studuje aspekty, které mají vliv na způsob, jakým oběť prožívá trestný čin a později se s ním vyrovnává. Některé z nich reflektuje i trestní právo. Jedná se především o přitěžující a polehčující okolnosti, které zohledňují viktimologické aspekty související se vztahem pachatele a oběti. Voňková a Spoustová dále uvádějí jako příklad vlivu viktimologických aspektů v trestním právu „svolení oběti“, které vylučuje protiprávnost trestního stíhání.⁶⁸ Oběma tématy se budu hlouběji zabývat níže.

Významné jsou v této souvislosti pojmy viktimnost a viktimizace oběti. Viktimnost je predispozice člověka stát se obětí trestného činu. Může souviset s profesí, věkem, vzděláním a podobně. Neexistuje typický psychologický profil oběti domácího násilí. Voňková (2008) k tomu uvádí: „Za rizikový faktor bývá považována etapa dětství, pokud je dítě objektem nebo svědkem týrání. Zahraničními odborníky byla vyvrácena teze o patologických rysech osobnosti ženy, spočívajících v hysterii či masochismu...obětí násilí se může stát kdokoli bez ohledu na věku, vzdělání, kulturu, ekonomickému statusu.“⁶⁹

Viktimizace je proces, v němž se potenciální oběť stává obětí skutečnou. „*Může se na něm podílet i chování oběti, někdy označované jako zavinění.*“⁷⁰ Rozlišujeme viktimizaci primární – újma způsobená pachatelem, sekundární – újma způsobená necitlivým jednáním nejen formálních institucí, ale i společnosti jako takové, které nutí oběť znovu prožívat utrpení spojené s útokem. Terciální viktimizace je pak újma, kterou oběť pociťuje, pokud se ani po čase není schopná vyrovnat s prožitým traumatem. „*Násilné činy, spáchané neznámým pachatelem,*

---

⁶² VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. S. 75.

⁶³ Ačkoliv oběťmi domácího násilí jsou stejně často ženy i muži, výrazný rozpor vykazují statistiky u sexuálně motivovaných vražd, kdy je 91% obětí ženského rodu; sexuálně zneužívané děti jsou taktéž z 91% dívky a 76% žen pak bylo obětí sexuálního vydírání. Více viz. VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. S. 76-77.

⁶⁴ Podrobněji viz. VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. S. 75-76.

⁶⁵ Oběť a pachatel se znají – typické pro domácí násilí.

⁶⁶ Kumulace všech viktimogenních faktorů, u trestných činů s vysokou latencí. Taktéž typické pro domácí násilí.

⁶⁷ Člověk, který nebyl jako oběť pachatelem vybrán, ocitl se „v nesprávnou dobu na nesprávném místě“.

⁶⁸ Srovnej VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. S.80.

⁶⁹ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. S.65.

⁷⁰ Tamtéž. s.68.

zanechávají v oběti pocit, že svět je nepřátelské místo...naproti tomu útok osoby citově blízké vyvolává pocit nízkého sebevědomí a vlastní viny.⁷¹ Je úkolem vhodně zvolených postupů při vyšetřování a při následné práci s obětí, aby omezila tyto projevy sekundární a terciální viktimizace na minimum.

V souvislosti s domácím násilím lze rozlišit tři⁷² specifické případy odlišující se profilem oběti. Jedná se o dětské oběti, dále o dospělé oběti násilí, kdy pachatelem je partner, a za třetí o oběti z řad seniorů, kdy pachatelem jsou zpravidla děti či vnoučata a jejich partneři.

Dětské oběti

O vývoji legislativy na ochranu dětí u nás a v sousedních státech jsme hovořili v předchozím oddíle. Děti vzhledem ke svému věku a rozumové nevyzrálости jsou chráněny více než osoby dospělé. V důvodové zprávě k novému Trestnímu zákonu je takto odůvodněn vyšší postih, který hrozí pachatelům trestného činu týrání svěřené osoby ve srovnání s pachateli domácího násilí vůči dospělým obětem.

Za týrání dětí je každý rok odsouzeno několik desítek pachatelů, skutečný počet dětských obětí je však „mnohonásobně vyšší...děti jsou také přímými oběťmi psychického domácího násilí a vyskytují se u 80% rodin, které jsou domácím násilím poznamenány, přičemž ve třech pětinách případů se násilí odehrává před jejich očima.“⁷³

Oběti partnerského násilí

Ačkoli se podle posledních průzkumů obětí domácího násilí stávají stejně často muži jako ženy, většina teoretických konceptů je vystavených z pohledů oběti – ženy a pachatele – muže. Některé z nich jako stockholmský syndrom nebo teorie naučené bezmoci lze bez problémů aplikovat i na mužské oběti, u jiných (například u syndromu týrané ženy) je taková aplikace problematická. Některé feministické teorie, které vysvětlují domácí násilí pomocí gendrově podmíněných konceptů, pak nelze na mužské oběti využít vůbec.

Vzácným příkladem protichůdného pojetí jsou modely, které vidí jako oběť muže (Gemünden 1996 nebo Lenz 2000, v českém prostředí Buriánek a kol. 2006). Tyto koncepce obvykle zdůvodňují násilné projevy u žen za použití modelů jako agrese pocházející ze stresu či agrese pocházející z frustrace, pro charakteristiku mužských obětí používá poupravené modely

---

⁷¹ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. S.65.

⁷² V posledních letech se profiluje skupina obětí dospělých mužů - partnerů (kteří nespádají do kategorie seniorů), jedná se však v podstatě o obdobu dospělých žen – partnerek. Více viz. například GEMÜNDEN, Jürgen. *Gewalt gegen Männer in heterosexuellen Intimpartnerschaften : Ein Vergleich mit dem Thema Gewalt gegen Frauen auf der Basis einer kritischen Auswertung empirischer Untersuchungen*. Marburg : Tectum Verlag, 1996. 334 s. ISBN 978-3-89608-966-3.

⁷³ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3.

používané v jiných publikacích pro ženské oběti a snaží se ukázat, že modely fungují pro obě pohlaví obdobně.⁷⁴

Teorie, které charakterizují postavení oběti, osvětlují vznik patologického vztahu a jeho další průběh. Odpovídají také na otázku, proč oběti ve vztahu zůstávají. K vysvětlení vzniku tohoto vztahu se používá nejznámější a také nejstarší teorie aplikovaná na domácí násilí. Je jí tzv. Kruh násilí⁷⁵ (Cycle of Violence, v českých publikacích někdy označováno Spirála násilí). Tato teorie zachycuje násilný proces ve třech fázích:

Fáze vytvářejícího se napětí: Slovní útoky partnera případně minimální fyzické útoky. Oběť reaguje odporem, snaží se partnera – většinou neúspěšně – odradit od podobných projevů.

Fáze bezprostředního (akutního) útoku: Pachatel používá fyzické útoky, které ohrožují zdraví oběti. Oběť nemá ani pocitově ani fakticky kontrolu nad situací a většinou se tedy ani nepokouší partnera odradit, soustředí se na bezprostřední obranu před násilím a na minimalizaci škod.

Fáze líbánek: Partner projevuje lítost nad svým chováním, přesvědčuje oběť o své lásce a slibuje, že násilí se již nikdy nedopustí. Kupuje dárky a věnuje velkou pozornost zájmům oběti. Oběť je přesvědčena, že partner si skutečně uvědomil své chyby a že tato fáze bude trvat již napořád. Zůstává ve vztahu a kruh se uzavírá.

Pro pokračující násilí je typické, že první a druhá fáze se prodlužuje na úkor fáze třetí.

Další behaviorální a empirická teorie, tzv. teorie naučené bezmoci⁷⁶ (Learned Helplessness Theory), je založena na srovnání s pokusem se psy.⁷⁷

Z těchto dvou teorií odvodila Lenore Walkerová tzv. Syndrom týrané ženy⁷⁸. Žena, přestože trpí všemi druhy násilí a ve vztahu není v žádném případě šťastná, zůstává jednak z pocitu naděje, že partner se změní, a za druhé proto, že naprosto uvěří v bezvýchodnost své situace. Stockholmský syndrom ve své původní podobě popisuje situaci rukojmích, kteří se z nedostatku jiných lidských kontaktů a vzhledem k emočně vypjaté situaci upjali ke svým únoscům, pomáhali jim

---

⁷⁴ Pro bližší informace : GEMÜNDEN, Jürgen. *Gewalt gegen Männer in heterosexuellen Intimpartnerschaften : Ein Vergleich mit dem Thema Gewalt gegen Frauen auf der Basis einer kritischen Auswertung empirischer Untersuchungen*. Marburg : Tectum Verlag, 1996. 334 s. ISBN 978-3-89608-966-3. Zejména s. 54-80.

Nebo LENZ, Hans Joachim. *Männliche Opfererfahrungen : Problemlagen und Hilfeansätze in der Männerberatung*. Muenchen : Juventa Verlag, 2000. 324 s. ISBN 3-7799-1364-X.

Nebo BURIÁNEK, Jiří, et al. *Domácí násilí na mužích a seniorech*. 1.vydání. Olomouc : Triton, 2006. 108 s. ISBN 8072549146.

⁷⁵ BREWSTER, Mary P. Domestic Violence: Theories, Research, Practice Implication. In ROBERTS, Albert R., et al. *Handbook of Domestic Violence, Intervention, Strategies : Policies, Programs and Legal Remedies*. New York : OXFORD University Press, 2002. s. 498. ISBN 978-0-19-515170-1. S. 30.

⁷⁶ BREWSTER, Mary P. Domestic Violence: Theories, Research, Practice Implication. In ROBERTS, Albert R., et al. *Handbook of Domestic Violence, Intervention, Strategies : Policies, Programs and Legal Remedies*. New York : OXFORD University Press, 2002. s. 498. ISBN 978-0-19-515170-1. S.31-32.

⁷⁷ Psycholog Martin Seligman zavíral psy do klecí a podroboval je řadě náhodných elektrických šoků. Psi se několikrát pokusili utéct, nicméně neúspěšně. Po nějaké době se o útěk už ani nepokoušeli a i poté, co jim byl odchod umožněn, zůstali v klecích. Nereagovali ani na volání asistentů, kteří psy z klece lákali. Teprve poté, co byli několikrát násilím z klecí vytaženi, dokázali psi sami uniknout. Odpovědí na otázku, proč psi zůstávali v již otevřených klecích a raději dále trpěli elektrickými šoky, byl koncept naučené bezmoci.

⁷⁸ Pro Syndrom týrané ženy a Stockholmský syndrom srovnej například BREWSTER (2002) s. 32; VOŇKOVÁ, SPOUSTOVÁ (2008) s. 73; BERRY (2000) s. 56-57 apod.

a byli vděční za každou projevenou laskavost (jako možnost najíst se, dojít si na toaletu). Analogicky lze tuto situaci aplikovat na situaci domácího násilí, kdy emočně deprivovaná oběť přehnaně reaguje na každé milé slovo či gesto ze strany pachatele a idealizuje si svou situaci tak, aby se v ní cítila „spokojená“.

Modernější pojetí Stockholmského syndromu z poloviny devadesátých let se nazývá teorie traumatické vazby⁷⁹ (Traumatic Bonding Theory), kdy si pachatel pomocí psychického a fyzického teroru s obětí vytvoří nepřirozené, avšak velmi pevné pouto, motivované oboustranným strachem z odmítnutí a samoty. Toto pouto je vzhledem ke své síle pro oběť „opravdovější“ a intenzivnější než zdravý vztah a pro takto poznamenanou oběť je obtížné být spokojená v normálním vztahu, v němž na sebe partneri nejsou tolik navázáni, a proto se buď vrací k původnímu násilníkovi, nebo si vytváří další násilný vztah s dalším typově podobným partnerem. Často také cítí, že do vztahu investovala příliš mnoho, a jako smysluplnější řešení spatřuje neustálé a neúspěšné pokusy o změnu partnera, v níž pevně věří.⁸⁰

Oběti – senioři⁸¹

Typickou pohnutkou domácího násilí je potřeba pachatele dominovat nad obětí a dokazovat tak svou silnější pozici, oběť kontrolovat a ovládat. To je usnadněné, pokud je oběť z jakéhokoli důvodu již od počátku v nevýhodné pozici. V případě domácím násilím postižených partnerů lze pomocí modelů doložit, proč oběť zůstává v patologickém vztahu. V případě seniorů tyto mechanismy fungují obdobně, navíc však mentální či tělesná kondice bývá snižena, což pachateli usnadňuje ovládnutí a oběti znesnadňuje obranu či odchod. Jak uvádí Voňková (2008) „rodinní příslušníci využívají změny, kterou s sebou stáří přináší: poruchy paměti, fyzickou slabost...zvýšenou úzkostnost a sníženou sebedůvěru.“⁸²

6. Práva a povinnosti

Kde mluvíme o oběti domácího násilí, používá trestní právo termín poškozený. S termínem oběť pracuje zákon č. 209/1997 Sb. o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Poškozený je ten, komu pachatel trestným činem ublížil na zdraví nebo způsobil majetkovou, morální nebo

---

⁷⁹ BREWSTER, Mary P. Domestic Violence: Theories, Research, Practice Implication. In ROBERTS, Albert R., et al. *Handbook of Domestic Violence, Intervention, Strategies : Policies, Programs and Legal Remedies*. New York : OXFORD University Press, 2002. s. 498. ISBN 978-0-19-515170-1. S.33.

⁸⁰ Tzv. Psychological Entrapment Theory. Například BREWSTER, Mary P. Domestic Violence: Theories, Research, Practice Implication. In ROBERTS, Albert R., et al. *Handbook of Domestic Violence, Intervention, Strategies : Policies, Programs and Legal Remedies*. New York : OXFORD University Press, 2002. s. 498. ISBN 978-0-19-515170-1. S.31-32.

⁸¹ Více k tématu viz publikace BURIÁNEK, Jiří, et al. *Domácí násilí na mužích a seniorech*. 1.vydání. Olomouc : Triton, 2006. 108 s. ISBN 8072549146.

⁸² VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. S.77.

jinou škodu.⁸³ Kde mluvím v následujícím textu o oběti, mám na mysli poškozeného podle trestního řádu.

Práva oběti jsou z pohledu veřejnosti zajímavou oblastí, která je také nejčastěji dotazovanou na stránkách neziskových organizací. Po novele zákona o Policii, která do českého řádu přináší policejní vykazání, se většina odpovědí na otázku: Jaká mám práva? týká právě jeho. Skutečně se jedná o jedno z oprávnění nejvýznamnějších, které stojí na počátku odporu oběti vůči pachateli. Policii dává do ruky účinnou zbraň, která umožňuje izolovat oběť od násilníka. Policie má povinnost informovat o provedeném vykazání intervenční centrum a předat mu potřebné údaje. Informace o nejbližším intervenčním centru předává police také oběti.

Využití asistence těchto center není samozřejmě podmíněno předchozím vykazáním pachatele z obydlí. Jedná se o právo každé oběti domácího násilí. Centra jsou zřizována zákonem a poskytují nejružnější asistenci⁸⁴. Obrátit se na ně může dokonce i pachatel, nicméně podle údajů Bílého kruhu Bezpečí se tak stává zcela výjimečně. V odůvodněných případech následuje prodloužení policejního vykazání soudem.⁸⁵

Doba, kterou oběti získají tímto vykazáním, může být využita k vyřešení naléhavé osobní situace, často oběť pachatele opustí a nepovažuje za nezbytné podnikat další kroky. Je specifikem domácího násilí, že oběť ne vždy považuje jednání pachatele za protiprávní, případně si je vědoma protiprávnosti, ba i trestnosti jeho počínání, ale nechce ho obvinít, protože se ostatně jedná o jejího partnera. Navzdory tomuto přesvědčení je domácí násilí trestné a oběť může podat na pachatele trestní oznámení. Podnět k zahájení trestního stíhání může samozřejmě podat i kdokoli jiný, nicméně cizí osoby většinou nedisponují dostatkem informací, které by zahájení trestního stíhání umožnily, snad s výjimkou pracovníků krizového intervenčního centra, pro něž jsou však tyto informace důvěrné.

V této souvislosti je nutné upozornit na to, že domácí násilí (přesněji týrání osoby žijící ve společném obydlí) je trestným činem stíhaným z úřední povinnosti, k zahájení trestního stíhání není potřeba souhlasu oběti samotné. V případě, že naplnění skutkové podstaty trestného činu je zřejmé či přinejmenším pravděpodobné již během policejního zásahu, není nutné, aby takové oznámení oběť vůbec podávala. Na druhé straně výpověď oběti je často jediným důkazem a přes odpor oběti je velmi obtížné jakékoli trestné jednání dokázat.

Trestní oznámení ve smyslu §158/2 TŘ nemá zákonem předepsané náležitosti, lze jej podat i ústně. Lze navrhnout důkazy, což však oběť může učinit i kdykoli jindy. Je vhodné upozornit zde na právo oznamovatele vyžádat si do jednoho měsíce od podání oznámení vyrozumění

---

⁸³ FRYŠTÁK, Marek, et al. *Trestní právo procesní : stav k 1.1.2010*. Ostrava : KEY Publishing s.r.o., 2009. 265 s. ISBN 978-80-7418-041-5. S. 27.

⁸⁴ Podle údajů Bílého kruhu Bezpečí o druhu poskytnuté asistenci v roce 2007 se jedná o pomoc: právní (34.43 %), psychologickou (30.81 %), organizační (20.92 %), morální (11.31 %), doprovod - k soudu, policii, na úřad (0.82 %), rehabilitační (0.05 %), psychoterapeutickou (0.55 %), jinou (1.10 %).

⁸⁵ Podle §76b OSŘ až na jeden měsíc, poté dále až do ukončení řízení ve věci samé.

o učiněných opatřeních. Ještě před zahájením trestního stíhání provede policejní orgán neodkladné nebo neopakovatelné úkony, mezi nimi například vysvětlení fyzických či právnických osob. Vzhledem k traumatizujícímu zážitku oběti a faktu, že často jsou mezi oběťmi i děti, je vhodné upozornit na ustanovení §158/8 TŘ. Zejména pak na skutečnost, že „je možno vyslechnout *jako svědka* i osobu, jejíž výpověď má podle odůvodněného předpokladu rozhodující význam pro zahájení trestního stíhání, nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že by mohl být na takovou osobu pro její výpověď vyvíjen nátlak, anebo hrozí z jiného důvodu, že bude ovlivněna její výpověď.“ V případech domácího násilí je na oběť často vyvíjen nátlak nejen ze strany pachatele, které lze ostatně právě z tohoto důvodu vzít do vazby, ale i ze strany jeho rodiny, případně i její vlastní rodiny, aby v zájmu dětí či v zájmu dobré pověsti rodiny a podobně výpověď odvolala, změnila a podobně. Takový protokol lze pak v hlavním líčení číst, pokud by osoba odmítla vypovídat, či předestřít, pokud by výrazně změnila svou výpověď k vyjasnění nesrovnalostí.⁸⁶

Je nutné upozornit na povinnosti již v této fázi vypovídat pravdivě a nic nezamlčet, na straně druhé oběť je často v postavení svědka, který má podle §100 TŘ právo odepřít výpověď. Přestože tedy v případech domácího násilí nemá oběť vliv na to, zda bude zahájeno trestní stíhání (nemá tzv. dispoziční právo podle §163a TŘ – více viz oddíl 6.3), nemůže být nucena k výpovědi proti svému příbuznému či partnerovi či jiné blízké osobě.

Neexistují žádná výjimečná oprávnění, která by cíleně chránila oběť domácího násilí v průběhu trestního stíhání. Pachatel může být vzat do vazby, pokud je tu podezření, „že bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil“⁸⁷. Možnost prodloužení či nařízení policejního vykázání trestním soudem například na dobu vyšetřování či do skončení trestního řízení samotného však náš právní řád neumožňuje.

Zajímavá jsou práva a povinnosti oběti v případě využití některého z odklonů v řízení, tedy podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání. Vzhledem k významu těchto dekriminalizačních přístupů k průběhu trestního řízení pro pachatele je o nich pojednáno v oddíle věnovaném pachateli (kpt. 10. Odklony od trestního řízení).

V následujících kapitolách se chci podrobněji zabývat těmi právy a povinnostmi, které se jeví z pohledu právní úpravy či praktické aplikace problematické či zajímavé.

Na začátku jsem také uvedla, že oběti se často dotazují, jaká mají práva, ovšem ještě častější otázkou přímo v intervenčních centrech bývá otázka finanční. Mám nárok na nějakou finanční výpomoc či kompenzaci ze strany pachatele či státu? Kromě přídavků, příspěvků a jiných dávek v rámci systému sociálního zaopatření, který ovšem nemá žádnou souvislost se spáchaným

---

⁸⁶ Více ke čtení této výpovědi v hlavním líčení před soudem viz §211/1, 2, 3, 4, a §212 TŘ. *Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním* (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁷ §67 písmeno c) téhož.

trestným činem, lze některým obětem vypomoci na základě zákona č. 209/1997 Sb. o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, který představuji na konci tohoto oddílu.

6.1 Přestupkové řízení

Přestupkové řízení patří do oblasti práva správního. Správní právo má k právu trestnímu velice blízký vztah především v rovině materiální. V obou případech je zájmem ochrana společensky významných zájmů, často chrání oba právní obory stejné hodnoty, ovšem ochrana je tu poskytována před útoky různé intenzity. Trestní právo postihuje společensky nejzávažnější delikty, zatímco správní právo je orientováno k postihu společensky méně nebezpečných jednání – přestupků a jiných správních deliktů.⁸⁸ Budu se zabývat porovnáním těchto dvou procesů zejména z pohledu práv oběti, a dále vyjasněním hranic mezi nimi.

S novým trestním zákonem opustil zákonodárce materiálně formální pojetí trestného činu. Do té doby bylo možné s jistou formou zobecnění použít následující rozlišení přestupku a trestného činu, pokud se překrývaly co do chráněného zájmu. Pokud se jednalo o zásah méně společensky nebezpečný, mělo být postupováno podle pravidel práva správního a naopak. Jelínek (2008) píše, že „trestné činy se od přestupků liší především v materiálním znaku – jejich společenské nebezpečnosti...v případech, kdy si formální znaky konkurují, poslouží tedy pro odlišení přestupku právě společenská nebezpečnost.“⁸⁹

Nový trestní zákoník ovšem staví pouze na formálním pojetí trestného činu. Nepřiměřenou tvrdost zákona, kdy by tak mohlo být potrestáno i jednání s velmi malou či dokonce žádnou společenskou nebezpečností, řeší zavedením některých prvků opportunity. Lze tedy stíhat i jednání, které by podle starého trestního zákona vůbec nebylo trestným činem. Na straně druhé lze od stíhání trestného činu upustit. Lze říci, že premisa žádný trestný čin bez trestu není již za všech okolností platná. Nechci se vyjadřovat k novému pojetí trestního zákoníku ve smyslu jeho správnosti či zdařilosti. Jde o to, jaké má toto pojetí dopad na hodnocení téhož jednání jako buď přestupku nebo trestného činu, jejichž ustanovení chrání stejný společenský zájem.

Přestupkem je jednání, které je jako takové označené v zákoně, nejedná-li se o trestný čin. O trestný čin se jedná tehdy, splňuje-li uvedené jednání znaky, které trestní zákon vyžaduje pro naplnění konkrétní skutkové podstaty. Lze říci, že přestupek začíná být přestupkem ve chvíli, kdy naplní znaky uvedené v přestupkovém zákoně, a přestává jím být, naplní-li znaky trestného činu. Porovnáme-li §49c přestupkového zákona a §199 trestního zákoníku, dojdeme k následujícím poznatkům:

---

⁸⁸ JELÍNEK, Jiří, et al. *Trestní právo hmotné : Obecná část, Zvláštní část*. 3.doplňené a aktualizované vydání. Praha : Linde Praha a.s., 2008. 831 s. ISBN 978-80-7201-696-9. S. 32.

⁸⁹ JELÍNEK, Jiří, et al. *Trestní právo hmotné : Obecná část, Zvláštní část*. 3.doplňené a aktualizované vydání. Praha : Linde Praha a.s., 2008. 831 s. ISBN 978-80-7201-696-9. S.121.

trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí se dopustí, *kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí*. Co je to týrání, není v zákoně stanoveno, vyjdeme z definice vytvořené judikaturou našich i zahraničních soudů a odborníky (viz první kapitola této práce) X přestupku proti občanskému soužití se dopustí, *kdo úmyslně naruší občanské soužití vyhrožováním újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obviněním z přestupku, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním*

v obou případech je třeba úmyslného zavinění (ač obecně u přestupků postačuje nedbalost)

v obou případech jsou chráněnými zájmy nejen život a zdraví člověka, ale i jeho důstojnost a psychické zdraví (tj. zákaz ponižování apod.)

vždy je zakázáno nejen samotné jednání, ale i výhrůžky takovým jednáním

k naplnění skutkové podstaty přestupku není nutné spáchat čin na osobě žijící ve společném obydlí, lze jím tedy postihnout i jiné jednání než pouze domácí násilí

Z výše řečeného je zřejmé, že jednoznačně je překročena hranice přestupku v případě, že ublížení na zdraví je více než *drobné*. Co se rozumí ublížením na zdraví a těžkou újmou na zdraví stanoví §122 trestního zákoníku. Drobné ublížení na zdraví, ačkoli není legálně vymezeno, by tedy bylo možné definovat jako takovou újmu na zdraví, která nedosahuje intenzity potřebné k naplnění pojmu ublížení na zdraví, což je podle §122 odst.1 trestního zákoníku „*stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření.*“ Pro stanovení *nikoli krátké doby* se v praxi využívá pracovní lhůta sedmidenní pracovní neschopnosti, kterou musí takový útok způsobit. Pokud zranění oběti jsou takové povahy, že je práce schopná dříve než za týden, jedná se o přestupek⁹⁰. Tento postup je pro domácí násilí naprosto nevhodný.

Například facky nebo žďuchání by totiž jednoznačně nedosahovaly intenzity ublížení na zdraví, přesto jsou považovány za týrání, pokud se v jejich důsledku oběť cítí ponížena. Taktéž vyhrožování ublížením na zdraví a jiné hrubé jednání, jako typické průvodní znaky domácího násilí, spadají pod definici týrání. Podle nejnovějších judikátů Nejvyššího soudu není třeba žádného fyzického omezování, dostačuje například rozsvěcování světla během nočních návratů z domova, či kopání do nábytku.⁹¹ To je významný posun oproti starší judikatuře, která podobné projevy za natolik závažné nepovažovala.⁹² Důvodová zpráva k novému Trestnímu zákoníku k tomu říká: „Nevyžaduje se, aby u týrané osoby vznikly následky na zdraví, ale musí jít o jednání, které týraná osoba pro jeho krutost, bezohlednost nebo bolestivost pociťuje jako těžké

---

⁹⁰ JINDROVÁ, Renáta. [online].ProFem, 12.6.2008 [cit. 2010-05-11]. *Domácí násilí v přestupkovém řízení*. Dostupné z WWW: <<http://www.profem.cz/clanky/?x=2099105>>.

⁹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 6 Tdo 548/2008.

⁹² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7.2.2001, sp.zn. 5Tz20/2001.

příkoří.“⁹³ Dle mého názoru lze tedy říci, že jakékoliv jednání, které naplňuje skutkovou podstatu přestupku podle §49c přestupkového zákona zároveň splňuje i některé znaky týrání a tím naplňuje skutkovou podstatu trestného činu podle §199 trestního zákoníku. Zda oběť takové jednání pociťuje jako příkoří je pak otázka zcela individuální, kterou je třeba řešit například znaleckým posudkem.

Prakticky je tedy nutné, stejně jako dříve při posuzování společenské nebezpečnosti, vždy postupovat případ od případu a hodnotit, zda došlo k zásahu do chráněného práva a zda byl tento zásah natolik intenzivní, že je možné reagovat prostředky správními či trestními. V případě problematiky domácího násilí je tato úvaha velmi obtížná. Zejména v době před nabitím účinnosti paragrafu 215a STZ o domácím násilí byla většina případů domácího násilí řešena právě v přestupkovém řízení.⁹⁴ Výzkumy na téma domácí násilí často pracovaly výhradně s přestupkovým řízením, neboť trestní postihy domácího násilí byly rozdrobené mezi celou řadu jiných trestných činů a také ztlačeny méně časté. Martinková (2001) k tomu v metodice svého výzkumu uvádí: „*Volili jsme sledování přestupkového chování, protože jsme se domnívali, že v této rovině právního postihu bude oficiálně zaznamenáno a případně i projednáno v současné době více případů násilného chování mezi členy rodiny než v oblasti trestně právní.*“⁹⁵ Postihováno bylo jednání podle §49 odstavce c) zákona č. 200/1990 Sb.⁹⁶

Vhodnost přestupkového řízení v případech domácího násilí

Domnívám se, že přestupkové řízení je k postihu domácího násilí, a to především z pohledu efektivního vyřešení problému, naprosto nevhodné. Jedním z důvodů jsou esenciálně odlišné postihy, které pachateli hrozí v řízení přestupkovém a v řízení trestním. V přestupkovém řízení lze pachateli přestupku proti občanskému soužití udělit napomenutí nebo pokutu do maximální výše 1000 Kč; v případě jiných přestupků souvisejících s domácím násilím maximálně 3000 Kč. Oba tresty nelze kombinovat. V trestním řízení je možné pachatele postihnout v rámci sazby dvou až osmi let, v některých případech až do výše patnácti let odnětí svobody. Již mezi nejnižším možným trestem v rámci trestního řízení a pokutou či napomenutím je výrazný nepoměr.

---

⁹³ *Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku* (zák. č. 40/2009 Sb.) První část. Zveřejněná ve Sbírce ministerstva spravedlnosti: 18/2010 Sb.m.s.; Zdroj: ASPI.

⁹⁴ MARTINKOVÁ, Milada. *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí* [online]. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001. 143 s. Referát. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Dostupné z WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/273.pdf>>. ISBN 80-86008-98-3.s.13

⁹⁵ MARTINKOVÁ, Milada. *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí* [online]. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001. 143 s. Referát. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Dostupné z WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/273.pdf>>. ISBN 80-86008-98-3.s.13

⁹⁶ Přestupky proti občanskému soužití: (§ 49 zákona č. 200/1990 Sb.): 1. Přestupku se dopouští ten, kdo a) jinému ublíží na cti tím, že ho urazí nebo vydá v posměch, b) jinému z nedbalosti ublíží na zdraví, c) úmyslně naruší občanské soužití vyhrožováním újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obviněním z přestupku, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním.

Dalším důvodem, proč je přestupkové řízení pro řešení domácího násilí nevhodné, je vedle nízkých postihů pachatele fakt, že takovéto přestupky jsou vždy projednány pouze na návrh. Dispoziční právo oběti, které je v trestním řízení uplatňováno mezi osobami blízkými na některé trestné činy – ačkoli ne na domácí násilí – je zde vzhledem k menší nebezpečnosti přestupku a tím i menšímu zájmu společnosti na jeho potrestání uplatněno plně. Přestupky proti občanskému soužití, kam lze domácí násilí zařadit, jsou výhradně návrhovými. Návrh na projednání musí postižená osoba podat ve lhůtě tří měsíců od útoku. Tato lhůta je jistě dostačující, ovšem z pohledu oběti takové podání komplikuje skutečnost, že se tím vystaví nebezpečí dalšího násilí ze strany partnera, které bude směřovat k tomu, aby svůj návrh vzala zpět.

Nespornou nevýhodou, zejména pak z pohledu oběti, je nedůsledné dodržování procesních postupů zajišťujících právo na spravedlivý proces. Charakter správního řízení umožňuje poměrně důkladné prošetření jednání a komise není co do důkazů vázána návrhy účastníků. Podle §52 správního řádu vždy provede důkazy, které jsou potřebné ke zjištění stavu věci. To správnímu úřadu umožňuje „k objasnění okolností případu použít všechny dostupné legální prostředky. Může tedy např. vyslechnout lékaře, shledá-li obsah lékařské zprávy jako nedostačující, může si se souhlasem oběti vyžádat lékařskou dokumentaci, může si nechat vypracovat znalecký posudek. Dále k širšímu posouzení případu si může vyžádat zprávy od jiných správních orgánů nebo orgánů veřejné moci. Pokud jsou v rodině děti, měl by spolupracovat s OSPODem (orgán sociálně - právní ochrany dětí).“⁹⁷

Bohužel většinou k takto důkladné práci v přestupkových komisích nedochází. Činnost komise je vystavena mnohem menšímu tlaku, vnější i vnitřní kontrole a pozornosti veřejnosti než činnost soudců. Také jsou v podstatně menší míře sjednoceny postupy při prošetřování a postup u komisí se vyznačuje menší formálností. Z těchto důvodů se důkladnost prošetření jednotlivých podání liší případ od případu.

Pro oběť odstrašující je také fakt, že v případě neúspěchu v přestupkovém řízení – tedy pokud řízení skončí jeho zastavením – ten, kdo svým návrhem řízení vyvolal, je povinen nahradit náklady řízení. Ty se mohou například v případě přibrání znalce vyšplhat do výše, která ekonomicky závislou oběť od takového podání odradí. Samozřejmě lze – z důvodů hodných zřetele – tuto povinnost odpustit. Správní uvážení – které je ostatně v průběhu přestupkového řízení v mnoha oblastech velmi široké – je dalším z prostředků, které umožňují značnou diverzifikaci v postupu v jednotlivých správních řízeních. Dle mého by bylo vhodné povinnost platit náklady řízení v takových případech předem ze zákona vyloučit, jako je tomu například v případě návrhu na předběžné opatření podle §76b Občanského soudního řádu, kterým se

---

⁹⁷ JINDROVÁ, Renáta. [online].ProFem, 12.6.2008 [cit. 2010-05-11]. *Domácí násilí v přestupkovém řízení*. Dostupné z WWW: <<http://www.profem.cz/clanky/?x=2099105>>.

násilný partner vykazuje z bytu. V tomto případě jsou potenciální oběti domácího násilí vyjmuty z obecného pravidla, že s návrhem na jakékoli předběžné opatření se skládá kauce. V případě trestního procesu (a to i v případě, kdy je pro řízení nutný souhlas poškozeného) poškozený v žádném případě náklady řízení neplatí.

Nakonec, pokud je jednou případ projednáván v přestupkovém řízení a pachateli je uděleno napomenutí či pokuta, uplatní se v případě trestního stíhání překážka věci rozhodnuté. Zásada *ne bis idem* zakazuje jednat dvakrát o téže věci. Nelze tedy již pachatele postihnout za to, za co byl již jednou potrestán. V případě, že by byl již potrestán v řízení trestním, jednalo by se o přitěžující okolnost a pachatel by byl potrestán jako recidivista. Takto soud může k přestupkům přihlídnout jen co do faktu, že pachatel nežil před odsouzením řádným životem, ale jinak by neměl brát útoky již projednané v řízení přestupkovém v úvahu. Tento postup by za jistých okolností mohl značně ovlivnit soudcovskou úvahu nad uloženým trestem.

Jak bylo uvedeno výše, domácí násilí je proces, který se vyvíjí od nepozorovatelných a ve své podstatě nevinných slovních útoků a jehož intenzita se stupňuje až do té doby, dokud není jeho spirála obětí samou či vnějším zásahem přerušena. Na začátku této kapitoly jsem navíc uvedla nejčastější teorie vypovídající o vztahu oběti a pachatele, které vysvětlují, že oběť si zvyšující se intenzitu útoků často ani neuvědomuje. Pokud je tedy oběť na počátku poučena pachatelem nebo přímo přivolanou policií, že se jedná o přestupek, často i jakékoli další násilí vnímá v podobném kontextu, neboť si neuvědomuje rozdíl mezi jednou fackou a opakovaným urážením a bitím. Navíc se s prodlužující dobou, po kterou je násilí vystavena, stále ochotněji smiřuje s nevyhnutelností a „normálností“ situace. V takovém případě je téměř vyloučené, aby podala návrh na projednání.

Z výše nastíněného vyplývá, že oběť má daleko lepší šance dovolat se svého práva v řízení před soudem, navíc bez rizika placení „pokuty“ v podobě nákladů řízení. Podle mého názoru, protože obecně nelze jednoznačně stanovit, kdy je již jednání trestným činem, je možné iniciovat trestní stíhání (které má navíc tu výhodu, že není podmíněno souhlasem poškozeného) při jakémkoli násilném či ponižujícím opakujícím se jednání, jehož jednotlivé útoky naplňují byť v nepatrné míře skutkovou podstatu trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí. Vzhledem k nepřipravenosti řady úředníků v přestupkové komisi řešit problém tak závažný a náročný na hodnocení důkazů, a vzhledem k tomu, že jen málokdy je případ postoupen výše, bude nepochybně praktičtější rovnou podat trestní oznámení, které mají orgány činné v trestním řízení vždy povinnost přijmout, a případně se později vyrovnávat se situací, že je případ postoupen přestupkové komisi.

Bylo by jistě vhodné tento fenomén v přestupkovém právu samostatně upravit, vyjádřit se k jeho zákonným znakům a vyjasnit více hranice mezi přestupkem a trestným činem. Domnívám se, že za současného neutěšeného stavu přestupkového řízení v porovnání s rozvíjející se judikaturou a zlepšujícím se přístupem soudů k projednávání případů domácího násilí by mohly soudy do

jisté míry suplovat nedostatečnou právní úpravu v zákoně o přestupcích. Podobně jako přestupková řízení suplovala před zařazením nového trestného činu v problematice domácího násilí funkci trestního procesu.

6.2 Právo nevystavovat pachatele trestnímu stíhání: tzv. dispoziční právo

V mnoha publikacích se mluví v souvislosti s domácím násilím o nevhodnosti faktu, že blízká osoba má v některých případech takzvané dispoziční právo, tedy právo svým (ne)svolením k zahájení trestního stíhání ovlivnit průběh trestního řízení. Jedná se o §163 Trestního řádu, podle něhož je možné trestní stíhání pro zde vyjmenované trestné činy proti tomu, kdo je ve vztahu k poškozenému osobou, vůči níž by měl poškozený jako svědek právo odepřít výpověď, zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného. Takový souhlas lze kdykoli vzít zpět, jednou výslovně odepřený však nelze znovu udělit. Dále platí, že podle §163a takový souhlas není třeba, pokud by byla takovým činem způsobena smrt, poškozený by nebyl schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo pro kterou byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena⁹⁸, poškozeným je osoba mladší než čtrnáct let či je z okolností zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.

Voňková a Spoustová (2008) k tomu například uvádějí: „Pro násilné osoby znamená toto ustanovení prakticky vědomí beztrestnosti. Nelze-li utrpěná příkoří subsumovat pod §215a TZ, jsou prakticky nepostižitelné. *Přesvědčit* manželku, partnerku, matku společných dětí o nevhodnosti takového souhlasu je pod hrozbou dalšího násilí snadné. Prokázat, že oběť nesouhlasí s trestným stíháním, nebo své podání vzala zpět v tísní vyvolané výhrůžkami, nátlakem, ekonomickou závislostí nebo podřízeností je obtížné.“⁹⁹

Nutnost, aby oběť dala souhlas k trestnímu stíhání, je autorkami považována za sekundární viktimizaci oběti, pro kterou je nutnost rozhodnutí, zda orgány činné v trestním řízení mají či nemají zahájit trestní stíhání, další traumatizující skutečností v souvislosti s trestným činem.

Skutečností je, že ve výčtu trestných činů podle §163 se týrání svěřené osoby ani týrání osoby žijící ve společném obydlí nevyskytuje. Je zde však celá řada trestných činů, které jsou často v souvislosti s domácím násilím páčány. Ačkoli je tato skutečnost odbornou veřejností kritizována, osobně ji nepovažuji za překážku spravedlivého potrestání pachatele. V první kapitole jsem popisovala vývoj názírání společnosti na oprávnění státu zasahovat do soukromí

---

⁹⁸ Což je možné v souvislosti s týráním tělesně či duševně hendikepovaných osob.

⁹⁹ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. S.103.

rodin a do toho, co se děje mezi čtyřmi zdmi soukromého obydlí. Fakt, že to bylo po dlouhou dobu pro vyšetřující orgány zapovězené území, není založen na nesmyslných a v dnešní době již překonaných skutečnostech. Ochrana soukromí jednotlivce i rodiny je žádoucí a zakotvená v řadě významných úmluv. Její prolomení je v případě ochrany před domácím násilím správné a žádoucí, v případě jiných trestných činů lze však často namítat, že potrestání pachatele by mohlo pro oběti znamenat nesrovnatelně horší trauma než trauma z prožitého trestného činu. Je nutné tuto citlivou oblast moderovat tak, aby samy oběti, pro něž je pachatel osobou blízkou, měly možnost zasahovat do míry, do jaké orgány činné v trestním řízení narušují jejich soukromí. Podle stejné logiky je zájem na ochraně rodinných a jiných blízkých vztahů nadřazen zájmu na vyšetření trestné činnosti a nenutí osoby blízké a rodinné příslušníky vypovídat proti pachateli.

V případech jednočinného souběhu trestného činu týrání osoby blízké a jiného, k jehož stíhání nebyl udělen potřebný souhlas, lze dle mého vždy s úspěchem namítat §163a odstavec 1 písmeno d TŘ. V takových případech je zřejmé, že souhlas byl s největší pravděpodobností odepřen *v tísní vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností*. Nezletilé a mladistvé oběti jsou chráněny písmenem c, tedy tím, že *poškozeným je osoba mladší než čtrnáct let*.

Bylo by samozřejmě teoreticky možné a dle mého i vhodné úpravu akcentující specifika domácího násilí vtělit přímo do litery zákona. Například lze do §163a odstavec 1 zařadit další písmeno, které by souhlas oběti nevyžadoval v případě, že je pachatel zároveň stíhán za trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí vůči tomu poškozenému, jehož souhlas je vyžadován. I taková úprava by však skýtala riziko příliš tvrdého zásahu zákona, kterému se právě dispozičním oprávněním poškozeného snažil zákonodárce předejít.

Ve Švýcarsku existovala obdobná úprava, tedy v případě, že se trestného činu dopustila osoba blízká, bylo možné zahájit trestní stíhání pouze se souhlasem poškozeného. Od roku 2004 však vstoupila v platnost novela Trestního zákona, která nově upravuje takzvané násilné vztahové delikty (*Gewaltdelikte in Ehe und Partnerschaft*), které jsou stíhány z úřední povinnosti (*Offizialdelikten*). Tyto delikty se dělí na mírnější – například ublížení na zdraví pouze s lehkými následky, útlak bez použití násilí, jejichž stíhání lze na žádost poškozeného zastavit, a přísnější – jmenovitě těžké ublížení na zdraví, sexuální útlak a znásilnění, u nichž tato možnost neexistuje.

Osobně považuji českou úpravu za vhodnější už z toho důvodu, že i domácí násilí, které se nedostalo do stádia fyzického útoku, je stále velmi devastující pro psychiku oběti. Pokud je oběť opravdu svolná ke smíru, je možné v méně závažných případech využít institut narovnání.¹⁰⁰

---

¹⁰⁰ Více v kapitole o odklonech ve třetí části práce.

Na druhou stranu existují země, které stíhají méně závažný násilný trestný čin uvnitř rodiny výlučně na návrh poškozeného. Jedná se například o Portugalsko nebo Řecko.¹⁰¹

6.3 Právo na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zák. č. 209/1997 Sb.

Pracovnice neziskových center jistě potvrdí, že časté obavy obětí domácího násilí jsou ekonomického rázu. Jak je patrné z rozboru typické interakce mezi oběma aktéry domácího násilí, vytvoření ekonomické závislosti na pachateli je pravidelnou součástí domácího násilí. Ačkoli větší a především dostupnější finanční podpora pro oběť vyplývá z práva sociálního zabezpečení, není jistě bez zajímavosti, že s cílem dopomoci ke zmírnění viktimizace oběti, existuje i tato cesta, jak umožnit oběti nový začátek bez násilného partnera. Ministerstvo spravedlnosti v komentáři k tomuto zákonu jednoznačně připouští, že peněžitá pomoc je poskytnuta k překlenutí zhoršené sociální situace.¹⁰²

Zákon si v žádném případě neklade za cíl automaticky poskytovat obětem odškodnění ze státní kasy. Povinen odškodnit oběť je samozřejmě především pachatel. Peněžitá pomoc se poskytne, pokud vzniklá škoda nebyla oběti plně uhrazena, a přihlíží se k tomu, zda oběť využila všech zákonných prostředků, aby uplatnila nárok na náhradu škody. Navzdory častému přesvědčení oběti není získaný finanční obnos nevratnou částkou. Jak je řečeno výše, slouží k překlenutí tíživé situace. Oběť je povinna do pěti let odvést na účet státu všechny finanční obnosy, které získala jako náhradu škody, a to až do výše poskytnuté pomoci. Za určitých okolností se může stát tohoto nároku vzdát. O pomoc je třeba požádat, náležitosti žádosti stanoví §10 zákona.

Co se výše odškodnění týče, poskytuje se zpravidla jednorázová paušální částka 25 000 korun. Lze poskytnout pomoc i vyšší, pokud oběť prokáže, že skutečná škoda, způsobená zejména výlohami na léčení a ztrátě na výdělků, je vyšší. Padnul-li o výši škody pravomocný rozsudek, pak se přijímá v rozsudku stanovená částka. Celková pomoc nesmí však přesáhnout 150 000 Kč. V případě, že trestným činem došlo ke smrti, mají pozůstalí nárok na jednorázovou náhradu ve výši 150 000 Kč, nejvýše potom celkem 450 000 Kč. „Pomoc může být také snížena nebo nemusí být vůbec přiznána s přihlédnutím k sociální situaci oběti a k tomu, do jaké míry oběť spoluzavinila vznik škody a zda oběť využila všech zákonných prostředků, aby uplatnila nárok na náhradu škody po pachateli nebo vůči pojišťovně, která je povinna škodu nahradit.“¹⁰³

---

¹⁰¹ RANGGER, Hansjoerg. *Das osterreichische Gewaltschutzgesetz : Die sicherheitspolizeilichen und sozialen Aspekte des Schutzes vor Gewalt in Familien*. Wien : LexisNexis ARD Orac, 2002. 304 s. ISBN 3-707-2177-3. S 198-199.

¹⁰² Ministerstvo spravedlnosti. *Justice.cz* [online]. 2008 [cit. 2010-05-22]. Informace k zákonu č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžitě pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů. Dostupné z WWW: <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=2636&d=106382>>.

¹⁰³ VONKOVÁ, Jiřina; HUŇKOVÁ, Markéta; ČACKÁ-PAVLÍKOVÁ, Iva. *Domácí násilí v České republice v roce 2002 z pohledu práva* [online]. Praha : ProFem, 2002 [cit. 2010-05-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.feminismus.cz/download/domaci%20nasili.pdf>>.

Obětí dle tohoto zákona je fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví. Nemusí být tedy vždy shodná s poškozeným v trestním řízení. Odškodnění na základě tohoto zákona je ovšem možné pouze za škodu na zdraví, která dosáhla takové intenzity, která zpravidla vyvolává dlouhodobé zhoršení sociálních a dalších poměrů poškozeného. „Jako určující a rychle zjistitelné hledisko, které umožní poskytnout pomoc co nejdříve, bylo stanoveno bodové ohodnocení bolestného¹⁰⁴, přičemž stát pomoc neposkytne, jestliže celková výše bodového hodnocení za bolest nedosáhne hodnoty minimálně 100 bodů.“¹⁰⁵

Podle první přílohy¹⁰⁶ uvedené vyhlášky je 100 body ohodnoceno například poškození očního nervu i jakékoli poranění oka, které zasahuje přímo do oka a bude mít trvalejší následky, poranění sluchovodu, otevřená zlomenina či zlomenina, kterou je třeba operativně korigovat, poranění páteře, zlomenina obratlů a podobně. Jakákoli poranění mozku či vnitřních orgánů jsou pak hodnocena i mnohem přísněji. Součtu sta bodů lze dosáhnout i více drobnými poraněními jako povrchové poranění hlavy a těla, otoky, které jsou zpravidla hodnoceny mezi dvaceti a třiceti body. Fyzické týrání k takovým zraněním vede poměrně běžně, nejedná se o nereálné požadavky, které by vyjímaly většinu případů domácího násilí z působnosti zákona. Na psychické týrání a případnou posttraumatickou stresovou poruchu se tento zákon nevztahuje.

Další podmínkou pro poskytnutí škody je samozřejmě fakt, že byl skutečně spáchán trestný čin.

107

Za oběť se, kromě fyzické osoby skutečně poškozené trestným činem, považuje také osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, byla-li rodičem, manželem nebo dítětem zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu. Oběť podle tohoto zákona nemusí být ani občanem České republiky. Také cizinec, pokud na území České republiky pobývá nepřetržitě po dobu delší než 90 dnů, nebo pokud požádal o udělení azylu nebo mu azyl byl udělen.

Zvláštní úprava pak platí pro tzv. přeshraniční případy, tedy pokud se občan některého státu stane obětí trestného činu na území jiného státu. Je-li v takovém případě oběť občanem některého státu EU, použije se Směrnice Rady 2004/80/ES o odškodnění obětí trestných činů. Podle ní občanu ČR, který se stane obětí na území jiného státu EU, bude Ministerstvem

---

¹⁰⁴ Hodnotu bolestného stanoví lékařský posudek, který podává ošetřující lékař podle vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění.

¹⁰⁵ Ministerstvo spravedlnosti. *Justice.cz* [online]. 2008 [cit. 2010-05-22]. Informace k zákonu č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů. Dostupné z WWW: <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=2636&d=106382>>.

¹⁰⁶ Příloha 1. Vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění.

¹⁰⁷ K takovému přesvědčení může na základě zákona dojít pokud:

- bylo o vině pachatele rozhodnuto odsuzujícím rozsudkem
- byl pachatel rozsudkem pro nepřičetnost zproštěn obžaloby
- nejsou na základě výsledků šetření důvodné pochybnosti o tom, že se trestný čin stal, a to v těch případech, kdy z nějakého důvodu nebylo zahájeno trestní stíhání

spravedlnosti poskytnuta veškerá součinnost pro vyžádání takového odškodnění v zahraničí. Ministerstvo spravedlnosti ČR rozhoduje o případě občana jiného státu EU, kterému se škoda udála na našem území. Podmínky odškodnění platí obdobně jako v případě domácího předpisu. Pokud je obětí cizinec, který však není občanem státu EU, použije se Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů¹⁰⁸, k níž Česká republika přistoupila dne 15. 10. 1999. Zde jsou však podmínky odškodnění poněkud přísnější.

Pro domácí násilí velmi významné je také ustanovení, podle kterého nebude pomoc poskytnuta, pokud oběť nedala souhlas k trestnímu stíhání nebo souhlas vzala zpět nebo využila s odvoláním na svůj poměr k pachateli práva odepřít výpověď. Pro trestné činy týrání svěřené osoby a osoby žijící ve společném obydlí sice není třeba souhlas poškozeného k trestnímu stíhání, ale stále je zde možnost, že se oběť pod vlivem násilného partnera či okolí rozhodne nevypovídat. V takovém případě by ovšem bylo nesmírně obtížné trestný čin vůbec prokázat. Pokud by byl přesto pachatel uznán vinným, pak se jeví spravedlivé, aby oběti, která se ho snažila chránit, nenáleželo právo na odškodné. V podmínkách domácího násilí je sice oběť psychicky velmi zdeptaná a každá výpověď je pro ni traumatizující, avšak požadovat, aby právo na odškodnění měla i oběť, která svou výpovědí nepřispěla k dopadení pachatele a prokázání trestného činu, je i přesto zřejmě nereálné.

---

¹⁰⁸ *Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů* přijatá dne 24. 11. 1983 ve Štrasburku, k níž Česká republika přistoupila dne 15. 10. 1999. Úmluva byla vyhlášena ve Sbírce mezinárodních smluv pod číslem 141/2000 a pro Českou republiku vstoupila v platnost dne 1. 1. 2001.

PACHATEL

7. Charakteristika pachatele

Pachatelem domácího násilí je osoba, která se dopustí jednání naplňujícího skutkovou podstatu trestných činů týrání svěřené osoby nebo týrání osoby žijící ve společném obydlí. Jako u všech násilných trestných činů si odborníci kladou otázky, jak jsou tyto trestné činy motivované. Společenské vědy připisují vznik agrese následujícím důvodům¹⁰⁹:

Podle sociologie je násilí vyvolané nepříznivými sociálními procesy. Psychologie považuje agresi za patologický způsob interakce mezi osobami navzájem nebo mezi jedincem a společností. Psychiatrie považuje násilné chování za patologickou aktivitu, kterou si agresor reguluje své vztahy s okolím. Tyto vztahy jsou pak vždy buď destruktivní nebo manipulativní povahy.

Jiný pohled dělí příčiny násilné kriminality na ty, které pocházejí od pachatele přímo – individuální – a takové, které souvisí se strukturou společnosti a šancemi a příležitostmi – strukturální.¹¹⁰ Starší teorie připisují důvody agrese jednomu, maximálně dvěma faktorů,¹¹¹ nejnovější teorie obvykle pracují nejen z více faktory, ale především s více rovinami. Podle nich je důvodem kombinace biologických a psychických dispozic, prostředí, v němž pachatel vyrůstal, rodinné vzory a vlivy prostředí současného. Častým impulsem je pak i stresová situace jako propuštění z práce, rozchod s partnerem a podobně. Průkopníci této multifaktorové školy jsou manželé Eleonora a Scheldon Gluckeovi¹¹². Přestože své stěžejní publikace napsali před více než půl stoletím, mnoho dnešních autorů považuje jejich multifaktorový přístup stále za aktuální.

7.1 Gendrové hodnocení (muži vs. ženy)

Pachatelem mohou být jak muži, tak i ženy. Podle výzkumů je v případech domácího násilí zastoupení pohlaví v podstatě vyrovnané. Podle kanadského průzkumu z poloviny 90. let je obětí násilí 8% žen a 7% mužů.¹¹³ Vzhledem k tomu, že tento průzkum se týkal partnerského násilí, pak lze (i s vědomím, že marginálně se zde mohla projevit i čísla z homosexuálních párů) říci, že i pachatelé jsou mezi pohlavími zastoupeni rovnoměrně. V čem se pohlaví odlišují, je

---

¹⁰⁹ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. S. 35.

¹¹⁰ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. S. 36.

¹¹¹ Teorie jedno-, bifaktorové, například biologické, biopsychické; Teorie delikventních subkultur či socializace.

¹¹² Jejich nejznámější knihy: *Five Hundred Criminal Careers* (1930), *Delinquents and Non-Delinquents in Perspective* (1968) a *Juvenile Delinquents Grown Up* (1966); ve všech se snažili zachytit specifické znaky pachatelů trestných činů a jejich vývoj od dětství od dospělosti.

¹¹³ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. S. 52.

provedení činu. Ženy jsou častěji týrány opakovaně, jsou vážněji zraňovány a musejí pak vyhledat lékařskou pomoc. Také oznamují bití, škracení, vyhrožování nebo ohrožování zbraní. Je-li součástí domácího násilí brutální násilí, pak jsou pachatelé z 93% muži.¹¹⁴ Muži naopak udávají házení předmětů, kopání, škrábání a kousání. K obdobným výsledkům došel i o čtyři roky později provedený průzkum v Holandsku. Na druhou stranu někteří odborníci namítají, že násilnický jednající ženy tak činí z obavy před násilím ze strany partnera, kterým hrozí či které již přímo použil.¹¹⁵

7.2 Rasová či sociální předurčenost

Další otázkou je, zda některé rasy či národnostní menšiny jsou náchylnější k páchání domácího násilí. Na základě průzkumů provedených v USA jsou pachatelé mezi Afroameričanky stejně častí jako mezi bílými Američany. Nicméně následky jsou až třikrát závažnější a dvakrát častěji dochází v této komunitě k brutálním vraždám.¹¹⁶ Co se národnostních menšin týče, zde podle téhož průzkumu dochází k domácímu násilí dokonce častěji než je americký průměr. Za příčiny se obecně považují větší izolace rodin a specifické tradiční rodinné modely, podle kterých žijí například židé, asiáté či uprchlíci z Latinské Ameriky. V České republice se zatím žádný průzkum násilí mezi například romským či vietnamským etnikem nevěnoval, ačkoli se domnívám, že by taková studie mohla přinést zajímavé výsledky. Romové totiž žijí v tradicemi svázaném prostředí, kulturně i nábožensky poměrně odlišném od většinového obyvatelstva. Navíc podle níže uvedených sociologických kritérií splňují celou řadu podmínek, které zvyšují pravděpodobnost výskytu domácího násilí.

Poslední zkoumané specifické vztahy jsou vztahy homosexuální. Podle statistik National Gay and Lesbian Health Foundation¹¹⁷ jsou násilné projevy v těchto vztazích podobně časté a mají i podobný průběh. Specifický způsob týrání mezi těmito osobami je takzvaný *outing*, tedy výhrůžka tím, že pachatel vyradí sexuální orientaci oběti těm, před kterými se ji oběť snaží utajit. Může se jednat o rodinu, přátele nebo kolegy v práci. Pachatelé zde jinak využívají všech typických způsobů týrání, s tím, že brutalita pachatelek – žen je o něco větší než v heterosexuálních vztazích.

Největším rozdílem se zdá být podpora okolí, pokud se oběť snaží ze vztahu osvobodit. Homosexuální oběť prý nedostává takovou možnost využít oficiálních i dobrovolných institucí.

---

¹¹⁴ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. S. 37.

¹¹⁵ Tento názor potvrdily výzkumy z roku 2000 a 2002, více viz VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. S. 53.

¹¹⁶ BERRY, Dawn Bradley. *The Domestic Violence Sourcebook : Everything you need to know*. 3rd edition. New York : McGrawHill, 2000. 322 s. ISBN 0-7373-0419-7. S.65.

¹¹⁷ National Coalition for LGBT Health. *DOMESTIC VIOLENCE AMONG THE GAY, LESBIAN, BISEXUAL AND TRANSGENDER COMMUNITIES* [online]. 2003, 24. březen 2003 [cit. 2010-05-21]. Research. Dostupné z WWW: <<http://www.lgbthealth.net/resources2.shtml>>.

Zejména proto, že mnohé dobrovolné asistenční spolky jsou na náboženské bázi, a tedy homosexuály nepodporují. Takový problém by v podmínkách České republiky nastat neměl, protože žádná z neziskových organizací není spojena s církví. Avšak například Spondea či Bílý kruh bezpečí s homosexuálními oběťmi či pachateli zatím nemají příliš zkušeností.

Stejně tak jsou pachateli prakticky všechny věkové skupiny, v závislosti na tom, zda se jedná o násilí proti partnerovi, rodičům či dětem. Ačkoli v partnerském násilí se nejčastěji objevují pachatelé ve věku dvaceti až třiceti let, kterých je asi 30% všech případů.¹¹⁸

7.3 Psychologický profil pachatele

Pro většinu trestných činů platí, že nelze sestavit profil, který by jednoznačně odpovídal pachateli. Stejně tak i pro pachatele domácího násilí. Na rozdíl od některých jiných trestných činů se však tyto pachatelé nerekutují ze stejné společenské třídy, naopak se objevují napříč společenskými vrstvami. Přesto se odborníci shodují, že násilné osoby, které týrají své blízké, mají shodné některé povahové rysy. Berry (2000) uvádí, že sociologové a psychologové objevili rizikové faktory umožňující předpovědět, které domácnosti se spíše stanou obětí domácího násilí a kteří jedinci mají větší tendence stát se pachatelem.¹¹⁹ Tyto poznatky jsou velmi důležité v boji proti domácímu násilí, nejvíce pak v prevenci. Přesto je nelze přeceňovat, neboť jakkoli tendence jsou významným ukazatelem, nikdy nejsou samy o sobě schopné skutečně předpovědět budoucí události. Především nelze předpovědět přítomnost stresových faktorů fungujících jako stimuly a také reakci oběti, která se nemusí nechat do výše popsané spirály násilí vmanipulovat. Psychologové sestavili seznam rysů osobnosti a osobnostních projevů, které jsou jakousi predispozicí pro pachatele domácího násilí¹²⁰.

K rysům psychologickým existují podle sociologů i predispozice vycházející z prostředí, v němž osoba vyrůstá, a ze současného společenského postavení. Ve své knize sestavil za pomoci statistik Richard Gelles (1994)¹²¹ jedenáct rizikových faktorů, které predikují potenciál jedince stát se násilníkem. Jak sám upozorňuje, ani splnění všech těchto kritérií neznamená, že muž se stane násilníkem, a naopak, lze nalézt výjimečně i násilnou osobu, která nesplňuje ani jediný z nich. Naopak, čím více těchto faktorů je splněno, tím je pravděpodobnější, že k domácímu násilí dojde. Pachatelem domácího násilí se může pravděpodobněji stát muž, který:

1. Týral v minulosti někoho ze svých blízkých.

---

¹¹⁸ GELLES, Richard, J. *Men who batter: The Risk Markers*, Rhode Isladn, 1994

¹¹⁹ BERRY, Dawn Bredley. *The Domestic Violence Sourcebook : Everyting you need to know*. 3rd edition. New York : McGrawHill, 2000. 322 s. ISBN 0-7373-0419-7. S.30-31.

¹²⁰ 1. Nízká sebedůvěra a slabá funkce ega, 2. Nedostatečná kontrola impulsů, 3. Extrémní žárlivost, 4. Reakce na stres, kterou se pachatel snaží ovládnout, 5. Užívání sexu jako zbraně (typické pro mužské pachatele), 6. Víra v tradiční a patriarchální rodinu (typické pro mužské pachatele), 7. Lpění na názorech o mužské nadřazenosti (typické pro mužské pachatele)

Seznamů existuje celá řada, tento z: VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. S. 49.

¹²¹ GELLES, Richard, J. *Men who batter: The Risk Markers*, Rhode Isladn, 1994.

2. Je nezaměstnaný.
3. Užívá zakázané drogy nejméně jednou za rok.
4. Je z jiného náboženského zázemí než partnerka.
5. Žije s partnerkou, se kterou není ženatý.
6. Zažil násilí mezi rodiči.
7. Je-li zaměstnaný, pracuje jako dělník, manuálně.
8. Je vyučený.
9. Je mu mezi 18 a 30 lety.
10. Je násilný i k dětem.
11. Má příjmy na hranici minimální mzdy.

Podle lékařů je násilné chování také možnou reakcí na poškození mozku při havárii či jako následek nemoci.¹²² V takovém případě lze zvažovat, zda není třeba zkoumat přičetnost pachatele.

8. Práva a povinnosti

Osoba pachatele trestného činu je v trestním řízení označována jako podezřelá, obviněná a nakonec odsouzená. V každém stádiu trestního řízení disponuje tato osoba souborem práv a povinností. Přestože se mezi laiky občas tvrdí, že pachatel má více práv než oběť, je pravdou, že veškerá práva pachatele se v trestním řízení soustředí okolo jeho práva na co nejvíce šetrné a důstojné a spravedlivé prošetření případu. Toto právo je zajištěno především dodržováním zásad zákonnosti a presumpce nevinny a dále pak právem na obhajobu.

Zájem orgánů činných v trestním řízení vždy směřuje k zjištění skutkového stavu bez důvodných povinností. Nejedná se o kontradiktorní proces, v němž by spolu dvě procesní strany soupeřily o výsledek sporu. Policie by zásadně neměla sbírat pouze důkazy proti podezřelému, ale i ty svědčící o jeho nevině. Právě zajištění takového průběhu trestního řízení a možnost mít kontrolu nad jeho průběhem je základním a nejvýznamnějším pachatelovým právem.

Zahájení trestního stíhání často v případech domácího násilí předchází policejní vykazání. Vykázaný má řadu povinností, například zdržet se vstupu na vykázané území, nekontaktovat určenou osobu a další ve vykazání stanovené povinnosti.¹²³

Jakkoli vykazání obvykle předchází podání návrhu na zahájení trestního stíhání, není to nezbytné. Od okamžiku, kdy byl tento návrh podán, nebo se orgány činné v trestním řízení jiným způsobem dozvěděly o tom, že mohl být spáchán trestný čin, je zahájeno trestní stíhání. V této fázi je pachatel označován jako podezřelý. Cílem přípravného řízení, které trvá až do

---

¹²² ŠMOLKA, P. a kol.: *Když trpí někdo blízký*, Hestia, Praha, 1991, str.31.

¹²³ K vykazání se v práci vyjadřovat nebudu, nejedná se o institut trestního práva; o vykazání navíc v našich poměrech existuje podrobná publikace: STŘÍLKOVÁ, Patricie; FRYŠTÁK, Marek. *Vykazání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1.vydání. Ostrava : KEY Publishing s.r.o., 2009. 91 s. ISBN 978-80-7418-020-0.

podání obžaloby, je prověřit podezření ze spáchání trestného činu a připravit podklady pro obžalobu.

Z pohledu pachatele je vhodné upozornit na §157a, podle nějž může podat stížnost na případný policejní postup u státního zástupce v případě, že by policie překračovala své pravomoci. Jak ale uvádí například Voňková (2002) ve své studii, policie zpravidla v této fázi vyšetřování volí spíše mírnější postup vůči pachateli. „Z jednání zasahujících policistů však vyplývá, že se patrně obávají, že pokud zasáhnou nepřiměřeně (většinou z hlediska pachatele), budou pak disciplinárně potrestáni. Na druhou stranu nepočítají s tím, že by se oběť bránila proti jejich postupu tím, že podá stížnost na zanedbání významu situace.“¹²⁴

Vazba

Na druhou stranu je v této fázi možné pachatele zadržet a vzít do vazby.¹²⁵ Zadržet může policejní orgán obviněného, pokud je dán některý z důvodů vazby a pro neodkladnost věci nelze rozhodnutí o vazbě předem opatřit, nebo i podezřelého, proti němuž nebylo zahájeno trestní stíhání, je-li v naléhavých případech dán některý z důvodů vazby. V případech domácího násilí lze uplatnit i zadržení kýmkoli, byla-li osoba přistižena přímo při činu. Takové zadržení spočívá v omezení osobní svobody, zajištění důkazů a bezodkladném předání pachatele policejnímu orgánu.

S ohledem na vazební důvody, v případě domácího násilí přichází v úvahu především možnost, že by pachatel mohl působit na nevyslechnuté svědky nebo že bude pokračovat v činnosti, pro kterou je stíhán, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil.¹²⁶ Od okamžiku, kdy byl pachatel vzat do vazby, splňuje podmínky nutné obhajoby. Pokud si tedy obhájce sám nezvolí, je mu přidělen. Vazba má omezenou dobu trvání v závislosti na trestní sazbě, a navíc vazba podle písmena b může trvat nejdéle po dobu tří měsíců. Podezřelý zadržený ve vazební věznici má právo, aby byla jeho věc vyřízena přednostně a urychleně. Právem zadrženého je také podat stížnost proti rozhodnutí o vazbě, která ovšem nemá odkladný účinek.

V souvislosti s vazbou zmiňuji zřejmě opomenutí, k němuž došlo nezařazením trestných činů podle §198 a §199 mezi trestné činy, v jejichž případě není možné nahradit vazbu peněžitou zárukou, je-li důvodem vazby obava z dalšího páchaní trestné činnosti. Mezi tyto trestné činy

---

¹²⁴ JIŘINA, Voňková; MARKÉTA, Huňková; IVA, Čacká-Pavlíková. *Domácí násilí v České republice v roce 2002 z pohledu práva* [online]. Praha : ProFem, 2002 [cit. 2010-05-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.feminismus.cz/download/domaci%20nasili.pdf>>.

¹²⁵ Do vazby lze vzít pouze pro úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvě léta, nebo pro trestný čin spáchaný z nedbalosti, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta. To je v případě trestných činů týrání svěřené osoby i osoby žijící ve společném obydlí splněno.

¹²⁶ Podle §67 odstavec b), c) Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

totiž patří řada takových, které jsou v případě páchaní domácího násilí konsumovány, například trestný čin vraždy, těžkého ublížení na zdraví nebo mučení a jiného nelidského a krutého zacházení. Je dle mého zřejmé, že důvody, které zákonodárce vedly k zařazení těchto trestných činů, by se uplatnily i pro domácí násilí.

Výslech obviněného

Jeden z prvních úkonů, kterým je obviněný podroben po zahájení trestního stíhání, je jeho výslech. Pokud není zadržen a vzat do vazby, bude k výslechu předvolán. Je jeho povinností se k výslechu dostavit nebo se řádně omluvit. V předvolání musí být také upozorněn na důsledky nedostavení se, tedy na možnost pořádkové pokuty a především na fakt, že pokud se nedostaví, může být předveden.

Jakkoli je obviněný povinen se k výslechu dostavit, nemá povinnost vypovídat. Při výslechu samotném je pak důležité dbát práv obviněného, který nesmí být žádným způsobem donucován k výpovědi nebo k doznání. Při výslechu je nutno šetřit jeho osobnost. Obviněný má právo se vyjádřit ke všemu, co mu je kladeno za vinu. Má právo uvádět důkazy, které jeho vinu vyvracejí, zejména navrhopvat svědky, kteří by měli být vyslechnuti. Při výslechu nesmí být vystaven úmyslně klamavým otázkám, nesmí mu být předestřena žádoucí odpověď.

Je důležité protokol prostudovat a namítat, pokud má obviněný pocit, že některé jeho odpovědi nebyly správně zaznamenány. Obviněný má právo, aby byl při výslechu přítomen jeho advokát.

V případech domácího násilí je pravidlem, že výpovědi obviněného a oběti se rozcházejí. Přestože za jiných okolností by bylo vhodné v těchto případech přistoupit ke konfrontaci, v případech domácího násilí není tento postup doporučovaný. Oběť je traumatizovaná každým dalším výslechem, který musí podstoupit. Přítomnost pachatele pro ni představuje obrovskou zátěž navíc.

9. Trest, jeho druh a výměra

Pro pachatele je vedle průběhu trestního řízení, které by mělo respektovat všechna jeho práva, nejvýznamnějším okamžikem vynesení rozsudku, potažmo forma a výše trestu. Článek 40. odst. 1 Listiny základních práv a svobod stanoví, že o trestu za trestné činy rozhoduje pouze soud. Ovšem jak z pohledu oběti tak především z pohledu pachatele je významné, na jakém základě soud rozhodne. Podle §39 trestního zákoníku soud při stanovení druhu a výměry trestu přihlédne zejména k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům pachatele a k jeho dosavadnímu způsobu života a k možnosti jeho nápravy. Dále k tomu, zda odškodnil oběť a k jeho ochotě spolupracovat. V případě domácího násilí by soud měl jistě přihlížet k osobním a rodinným poměrům, ačkoli pachatel svou rodinu často týral, ne vždy týral všechny její členy, i špatný partner může být pro děti milujícím rodičem.

Dalším významným aspektem je potenciál nápravy. Ten je v případě pachatelů domácího násilí stejně tak velký v případě trestu odnětí svobody či trestu alternativního. V tomto případě pachateli nijak nepomůže, že bude vytržen ze svého života, oddělen od svých přátel, neboť nikdo z nich ho neláká ani nepodněcuje k pokračování v trestné činnosti. Naopak, většinou o tom, že týrá své blízké, okolí vůbec neví. Trest odnětí svobody může být řešením či úlevou pro oběť, ale rozhodně sám o sobě nepovede k efektivní nápravě. Jediné, co má potenciál pachatele napravit, je terapie. V USA především v počátcích kriminalizace domácího násilí na konci sedmdesátých let bylo častým způsobem, jak tyto problémy řešit, využívání odklonů v řízení spolu s terapií¹²⁷, tedy v našich poměrech podmíněné zastavení trestního stíhání (základem byl slib podezřelého či obviněného, že upustí od dalších násilností a povinnost podstoupit terapii) či narovnání (mediace, v USA nejen že poškozený musel souhlasit, ale navíc se často podílel na další terapeutické práci s pachatelem).

9.1 Zařazení TČ domácího násilí mezi přečiny

Vzhledem k tomu, že řada alternativních trestů a možnost odklonů v řízení platí pouze pro přečiny, považuji za nezbytné upozornit na skutečnost, že ačkoli domácí násilí ve své základní skutkové podstatě je úmyslným trestným činem, na nějž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let, tedy je podle §14/1 přečinem. Ovšem ve své původní podobě vládní návrh předpokládal, že horní hranice trestní sazby pro dolózní delikty bude v případě přečinu nikoli do pěti ale do tří let. Taková úprava by domácí násilí v jakékoli jeho podobě mezi přečiny nezahrnovala. Je otázkou, jestli zvýšením této hranice nedošlo k některým nezamýšleným důsledkům. Pavlovský (2009) k tomu říká: „Lze vysledovat pravděpodobně nový náhled na závažnost (těchto) trestných činů, ovšem je možné, že díky pozměňujícímu návrhu v definici přečinu je tento rezultat spíše náhodný a původně nebyl zamýšlen. Je otázkou, zda bylo cílem rekodifikace, která se majoritně jeví jako úzce navazující na původní trestní zákon, provést tak přelomové změny a u trestných činů, které byly a jsou materiálně závažné, umožnit procesní dekriminalizaci.“¹²⁸

Pro podporu úvahy, že zákonodárce zařadil domácí násilí mezi přečiny a tím umožnil v této věci odklony zcela vědomě, svědčí následující fakta. Před zavedením bipartity přečinů a zločinů bylo možné odklon využít pro ty trestné činy, pro něž zákon stanovoval trest odnětí svobody s horní hranicí, nepřevyšující pět let. Tedy i za působnosti starého trestního zákona by bylo možné odklon využít, nehledě na to, že §215a, který ve starém trestním zákoně trestal domácí násilí,

¹²⁷ HANSON, Bea. Interventions for Batterers : Program Approaches, Program Tensions. In ROBERTS, Albert R. *Handbook of Domestic Violence, Intervention, Strategies : Policies, Programs and Legal Remedies*. Oxford : OXFORD University Press, 2002. s. 530. ISBN 978-0-19-515170-1. S. 425.

¹²⁸ PAVLOVSKÝ, Tomáš . *Dny práva : Days of Law: the Conference Proceedings* [online]. 1.vydání. Brno : Masaryk University, 2009 [cit. 2010-05-29]. Odklony a nový trestní zákoník, Dostupné z WWW: <http://www.law.muni.cz/edicni/dny_prava_2009/files/prispevky/novy_trest/Palovsky_Tomas__1399_.pdf>. ISBN 978-80-210-4990-1. S.3.

stanovil pro základní skutkovou podstatu trest odnětí svobody do tří let. Vyšší trestní sazba v současném trestním zákoníku (do čtyř let, pokud je oběť zletilá, a do pěti let, pokud se jedná o týrání svěřené osoby) je zřejmě projevem společenského tlaku, který si vlivem kampaní více uvědomuje nebezpečnost domácího násilí. Důvodová zpráva k novému trestnímu zákoníku o důvodu tohoto zvýšení nemluví.¹²⁹

Navíc, pokud jednání, pro které je pachatel stíhán, vykazuje některé znaky velmi obvyklé u domácího násilí, je automaticky zařazeno do druhého odstavce. Kvalifikovaná skutková podstata je potrestána sazbou do osmi, případně ve třetím odstavci až do dvanácti let. Znakem, který posouvá pachatelovo jednání do vyšší skutkové podstaty, je například i fakt, že čin je páchan po delší dobu nebo na nejméně dvou osobách. Jak již bylo řečeno, dlouhodobost je typickým znakem domácího násilí. Právě fakt, že se týrání opakuje, je jednou ze základních podmínek, aby vůbec bylo podle většiny definic označeno za domácí násilí. Je-li tedy týrání v počátcích, navíc jen vůči jedné osobě, pak je možné, že nedosahuje takové intenzity, aby muselo být považováno za zločin. V takových případech považuji zvláštní způsoby trestního řízení, které můžou čin dekriminalizovat, či využití jiných trestů než odnětí svobody zcela na místě.

Po zvážení těchto argumentů se přikláním k názoru, že zákonodárce skutečně zamýšlel zařadit týrání osoby žijící ve společném obydlí i týrání svěřené osoby dle prvního odstavce mezi přečiny a že takové zařazení je v souladu s účelem a smyslem trestního řízení.

V následujícím oddíle se zaměřím na dvě otázky, související s trestem za domácí násilí. Zda lze v tomto případě přemýšlet o využití alternativních trestů a za jakých okolností a zda by to bylo přijatelné z hlediska ochrany společnosti i oběti. Za druhé, za jakých podmínek by mohla být součástí trestu povinnost podstoupit terapii.

9.2 Alternativní tresty

Trest odnětí svobody je nejpřísnějším trestem, který lze uložit. Jeho účelem není pouze odplata za spáchaný čin a pokus jak napravit pachatele, ale také je veden snahou ochránit společnost před případným pokračováním v trestné činnosti. U pachatelů trestného činu domácího násilí lze říci, že ochrana společnosti se zužuje na ochranu oběti. Již z povahy věci nelze spáchat domácí násilí na jiné osobě než na žijící s pachatelem ve společném obydlí, pachatelé avšak nemají v úmyslu napadat neznámé oběti. Nebývají to násilníci, kteří obvykle své problémy a frustrace vybíjejí agresí vůči okolí či kteří by mezi svými přáteli byli známi pro svou prchlivost. Často se jedná o na první pohled klidné a rozvážené jedince.

Na druhou stranu pravděpodobnost recidivy je velmi vysoká. Jak vyplývá z výzkumu Gellese z roku 1994 citovaného na začátku této kapitoly, pokud již jednou partner svou partnerku týral,

---

¹²⁹Srovnej: *Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.)* První část. Zveřejněná ve Sbírce ministerstva spravedlnosti: 18/2010 Sb.m.s.; Zdroj: ASPI.

je pravděpodobnost více než sedmdesát procent, že to zopakuje i se svou další partnerkou. A s pravděpodobností téměř se rovnající jistotě v tom bude pokračovat, pokud se dostane znovu do kontaktu se svou současnou – tedy týranou – partnerkou.¹³⁰ Není ovšem možné přikazovat pachateli, aby se po svém propuštění nevracel ke své partnerce, případně aby nenavazoval další vztahy. Přitom je velmi pravděpodobné, že s novým vztahem se časem bude opakovat násilný model jeho vztahu předchozího. Jednání pachatele totiž není vyvoláno existenciální nutností či reakcí na provokování ze strany partnerky. Jedná se o jednání pro pachatele poměrně přirozené, ač může být vzhledem k okolnostem někdy potlačené, jindy naopak okolnostmi vyprovokované. Lze však říci, že příčinnou pachatelova chování nejsou ani tak vnější okolnosti, není potřeba je socializovat a zařazovat do společnosti. Násilní jedinci většinou již platnými členy společnosti jsou. A přestože ztráta zaměstnání je jedním z nejvýznamnějších faktorů, často jsou násilníky i jedinci zaměstnaní, často i vysoce postavení. Týrání blízkých je pro ně poměrně přirozené a nedomnívají se často, že by páchali trestný čin srovnatelný například s krádeží. Přestože především na počátku svého jednání litují a omlouvají se, časem se jejich vnímání celé situace zkreslí a oni přesvědčí sami sebe, že žena, dítě či jiný rodinný příslušník si svým chováním trest zasloužili. Znamé jsou případy žen, které považují bití za adekvátní reakci na neumyté nádobí, či dětí, které považují výprask páskem za spravedlivý trest za špatnou známku. Tímto přijímáním ještě utvrzují pachatele ve správnosti jeho chování.

Pachatel si tedy často není vědom škodlivosti svého chování, či si vědom je, ale nedokáže si pomoci. Lze mluvit o jakési kombinaci snížené přičetnosti (neboť si plně neuvědomuje škodlivost svého jednání) a závislosti (protože se jedná o naučenou reakci na stres či špatnou náladu). S trochou nadsázky lze říci, že propustit pachatele domácího násilí je podobné, jako bychom bez dozoru a léčení propustili sexuálního devianta či drogově závislého.

Ani z pohledu oběti není vždy jednoznačně preferovaným řešením uvěznění pachatele. Satisfakce vyplývající pro oběť z trestu odnětí svobody a úleva od týrání je jen dočasná. Brzy začnou převládat obavy z pomsty pachatele, až bude propuštěn na svobodu. Je také nutné si uvědomit, že násilník je v naprosté většině případů osobou blízkou, partner, manžel, dítě či rodič, případně rodič dítěte oběti, které týráno nebylo, svého rodiče má rádo a přeje si s ním dále vídat. Oběti by jistě více ocenily řešení, které by násilné osobě zabránilo v páchání dalších násilností, než takové, které ho pouze dočasně dostane z dosahu oběti. V zájmu zachování a podpoření kvalitních rodinných vztahů se jeví daleko vhodnější využít v případech domácího násilí alternativní trest.

Pojem alternativní trest¹³¹ používám pro všechny tresty vyjma odnětí svobody, tedy podle §52/1 písmena a až l tresty domácí vězení, obecně prospěšných prací, propadnutí majetku, peněžitý

---

¹³⁰ GELLES, Richard, J. *Men who batter: The Risk Markers*, Rhode Island, 1994.

¹³¹ Někdy se pod tímto pojmem rozumí všechny alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, tedy i podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.

trest, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákazu činnosti, zákazu pobytu, zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání, ztrátu vojenské hodnosti nebo vyhoštění pro cizince.

Filozofií alternativních trestů je zejména ponechat odsouzené na svobodě a uložit jim takový druh povinnosti nebo omezení, který na ně bude působit preventivně a ochrání společnost, uspokojí zájmy obětí trestného činu a upevní v pachateli návyky a postoje potřebné k vedení řádného života.¹³² Ochrana společnosti, či jak bylo řečeno výše v tomto případě zejména ochrana obětí, a vytvoření takových návyků, které jsou potřebné k vedení řádného života, mají pro oběti větší význam než pocit zadostiučinění, že pachatel za své jednání pyká ve vězení. Problémem je, že alternativní tresty jsou využívány pouze pro méně závažnou trestnou činnost. Domácí násilí je závažným společenským problémem a společnost požaduje adekvátní reakci na spáchané bezpráví, kterou je vzhledem k závažnosti trest odnětí svobody.

Domácí násilí má ovšem své nuance, více nežli jiné trestné činy. Je nutné je hodnotit případ od případu a v případech mírnějšího domácího násilí nepovažují za nezbytné, aby byl pachatel vytržen ze všech svých sociálních vazeb. Ovšem většina současných alternativních trestů neposkytuje kýžené řešení, tedy neumožňuje nařídit takovou povinnost, která by v pachateli upevnila návyky potřebné k vedení řádného života. S výjimkou trestu domácího vězení – ovšem v případě, že místem výkonu nebude obydlí, sdílené s obětí, neposkytují obětem tolik žádoucí oddech od trvalé přítomnosti pachatele, a rozhodně žádný z nich nepůsobí na změnu pachatelova postoje a chování. Domácí vězení je navíc možné pouze v případě přečinu, a v současnosti není dořešený způsob, jak zabezpečit jeho dodržování. Proto využití alternativních trestů pro pachatele domácího násilí nepovažují v té podobě, v jaké by to umožňoval trestní zákoník, za vhodné.

9.3 Ochranné léčení a terapie

Problémem vyplývajícím z povahy trestního práva samotné je převaha represe nad nápravou pachatele. Vanduchová (2005) k tomu uvádí: „Je známo, že využití prostředků trestního práva má řadu slabin, které se pochopitelně projeví i při postihu osob dopouštějících se domácího násilí. Je možno poukázat zejména na to, že trestní právo je zaměřeno spíše na spáchaný čin, než na perspektivu chování pachatele v budoucnosti a že trestněprávní sankce mají spíše odplatný než rehabilitační charakter.“¹³³

---

¹³² ŽATECKÁ, Eva . *Dny práva : Days of Law: the Conference Proceedings* [online]. 1.vydání. Brno : Masaryk University, 2009 [cit. 2010-05-29]. Několik poznámek k alternativním trestům, s. . Dostupné z WWW: <http://www.law.muni.cz/edicni/dny_prava_2009/files/prispevky/novy_trest/Zatecka_Eva__1194_.pdf>. ISBN 978-80-210-4990-1. S.1.

¹³³ VANDUCHOVÁ, M.: *Ke kriminalizaci domácího násilí*. In *Acta iuridica olomucensis*, Vol. 1, 2005, No. 2, s.59.

Ať už bude za domácí násilí vyměřen jakýkoli trest (třeba i alternativní), považují zahraniční odborníci za nezbytné, aby současně byla pachateli uložena povinnost podstoupit terapii. Nařídít terapii lze v našich poměrech v podstatě třemi způsoby. Za prvé lze využít možnost upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence (§47 TZ) nebo ochranné léčení uložit vedle trestu (§99/3) nebo (za použití §46 a §48 TZ) podmíněně upustit od potrestání s dohledem nebo využít podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody či podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem a zároveň nařídít pachateli například podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, podrobit se léčení závislosti na návykových látkách (násilníci bývají často alkoholicí), podrobit se vhodným programům psychologického poradenství nebo se zdržet neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob. Pokud se v těchto případech pachatel osvědčí a po určenou dobu vede řádný život, hledí se na něj, jako by nikdy nebyl odsouzen, nebo v případě podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody, nenastoupí trest odnětí svobody.

Soud může také nařídít ochranné léčení či zabezpečovací detenci, ovšem pouze v tom případě, že pachatel spáchal trestný čin ve stavu nepřičetnosti, zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou, je-li jeho pobyt na svobodě nebezpečný. Tohoto ustanovení se nepoužije, jestliže si pachatel stav zmenšené přičetnosti nebo duševní poruchu přivodil, byť i z nedbalosti, vlivem návykové látky. Pachatelé domácího násilí však nejsou v převážné většině nepřičetní, byť i pouze částečně, a jen velmi zřídka je pak jejich chování vyvolané duševní poruchou. Podle lékařů se ale může taková duševní porucha objevit například jako následek nehody.¹³⁴ Ochranné léčení může být buď ústavní nebo ambulantní, což může být posléze nařízením soudu změněno.

Až na výjimky není ochranné léčení tak, jak je zakotveno v našem trestním zákoníku (§99), vhodným opatřením v případě pachatelů domácího násilí. Jsou totiž zcela přičetní, většinou velmi dobře socializovaní a jedinou jejich deviací je právě jejich násilné chování vůči blízkým osobám. Vyžadují tedy spíše terapii nežli neustálý dohled. Z tohoto pohledu by se mohlo jevit schůdnější využití podmíněného upuštění od potrestání s dohledem, či v závažnějších případech domácího násilí podmíněného odkladu výkonu trestu především spolu s uložení povinností podrobit se psychologickému poradenství a nezasahovat do práv jiných osob. Tak by také bylo možné „prodloužit“ předběžné opatření o vykázání podle §76b OSŘ a nařídít, aby se pachatel nepohyboval v okolí určité adresy a nekontaktoval určité osoby.

Na první pohled ideální způsob jak pachateli nařídít terapii – tedy podmíněným upuštěním od potrestání – je v praxi zřídka použitelný. Podmínkou je totiž právě upuštění od potrestání, které je v tomto případě možné pouze tehdy, pokud byl spáchal přečin, jehož pachatel lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě. Soud také musí zastávat názor, že vzhledem k povaze

---

¹³⁴ ŠMOLKA, P. a kol.: *Když trpí někdo blízky*, Hestia, Praha, 1991, str.31.

a závažnosti spáchaného přečinu a k dosavadnímu životu pachatele lze důvodně očekávat, že již pouhé projednání věci postačí k jeho nápravě i k ochraně společnosti. Je otázkou, zda lze být u méně závažných forem domácího násilí předpokládat, že by pouhé projednání a stanovení dalších povinností pachateli a dohled probačního úředníka postačovalo k ochraně společnosti. Osobně se v tomto bodě domnívám, že v případě základní skutkové podstaty podle odstavce 1 a v případě mírného průběhu týrání (například bez použití násilí, pokud nejsou zainteresované děti) si lze takovou situaci představit. Avšak v praxi se na tento institut jistě příliš nevyužije.

Lépe si lze představit využití možnosti stanovení povinnosti terapie v případě podmíněného odsouzení (s dohledem či bez), podmíněného propuštění či podmíněném zastavení trestního stíhání (podle § 307 TŘ). Avšak i v případě, že by osvícený soudce tuto možnost skutečně chtěl využít, nemuselo by se mu pro takové rozhodnutí nabízet k dispozici dostatek vhodných terapií či převýchovných programů.

Problémem totiž nejsou pouze zákonné předpoklady nařízené terapie, ale i její praktická realizace. Terapie, jež by pracovaly s pachateli trestných činů jako takových a domácího násilí zejména, jsou u nás velkou neznámou. Existuje několik skupin a poraden, které psychoterapeuticky pracují s oběťmi, ale práci s pachateli se systematicky nevěnuje prakticky nikdo. I v zahraničí, kde jsou návštěvy terapie pravidelnou součástí trestů, existují na práci s pachateli domácího násilí rozporné názory, a to zejména z pohledu právníků a také z pohledu institucí pracujících s oběťmi.¹³⁵

Nejčastějšími námitkami proti těmto programům jsou otázky jejich úspěšnosti a metodiky práce, která bývá často experimentální. To vyplývá také z toho, že teorie o příčinách násilí jsou multifaktorové, a terapie se většinou věnují jen některým faktorům, sociologickým, psychologickým či fyzickým. Panují obavy, zda reflektují také potřeby obětí nebo zda nejsou jen skupinami, kde se „násilníci setkávají, aby si pohovořili o tom, jak lze týrat ženu a jak na to, aby nemohli být obviněni“¹³⁶.

Existuje mnoho technik, které lze považovat za formu terapie. Jedná se o aktivity v organizacích zabývajících se duševním zdravím, programy asistence obětem a pachatelům, psychologové a psychoterapeutové zabývající se rodinným životem, ať už dělají terapii skupinovou nebo individuální. Každý pracuje s jednou či více z mnoha odlišných teorií. Kritizován je často právě tento stav, že s každým pachatelem je zacházeno jinak a že nařízená léčba není unifikovaná. Existuje také napětí mezi teoretickými poznatky a praktickým uplatňováním poznatků jednotlivých teorií. Spory o správný postup namísto spolupráce a snaze dospět k vytyčenému cíli

---

¹³⁵ HANSON, Bea. Interventions for Batterers : Program Approaches, Program Tensions. In ROBERTS, Albert R. *Handbook of Domestic Violence, Intervention, Strategies : Policies, Programs and Legal Remedies*. Oxford : OXFORD University Press, 2002. s. 530. ISBN 978-0-19-515170-1. S. 419.

¹³⁶ HANSON, Bea. Interventions for Batterers : Program Approaches, Program Tensions. In ROBERTS, Albert R. *Handbook of Domestic Violence, Intervention, Strategies : Policies, Programs and Legal Remedies*. Oxford : OXFORD University Press, 2002. s. 530. ISBN 978-0-19-515170-1. S. 419.

nepřispívají k dobré pověsti terapií násilných osob. Ať už psychologové, pracovníci center či dokonce psychiatři mají na výběr mezi následujícími možnostmi¹³⁷. Odmítnou požívání teorií jako takových a soustředí se na praktická cvičení, nebo dogmaticky lpějí na jediné teorii, jejíž postupy aplikují na všechny byť odlišné pachatele, nebo nakonec intuitivně míchají všechny známé teorie a vybírají si z nich, co jim na základě zkušenosti připadá nejlepší. Tyto přístupy, s výjimkou druhého, však neposouvají dále obor a neumožňují sběr využitelných dat pro další výzkum. Naopak využívání jen jedné teorie je v praxi často poměrně neefektivní.

S takovými problémy se na počátku potýkaly i skupiny, které pracovaly s oběťmi trestných činů. Nyní, když je práce s oběťmi na vysoké úrovni a terapeuti se mohou opřít o celou řadu výzkumů a pozorování, není již pochybností o jejich účinnosti. Na druhou stranu povinnost projít terapií je často automatickou součástí soudních rozhodnutí o domácím násilí. V takovém případě ovšem zahraniční právníci zastupující pachatele často poukazují právě na nedostatečnou profesionalitu a nízkou účinnost takových terapií.

9.4 Zákaz zdržování se na určitém území a zákaz kontaktu

Je také žádoucí učinit součástí rozsudku zákaz kontaktu a přibližování se k oběti a zákaz pohybu v místě, kde oběť žije. To lze v našich podmínkách zařadit policejním vykazáním (ovšem pouze na dobu deseti dnů, lze prodloužit) a poté předběžným opatřením podle OSŘ, které lze za splnění určitých podmínek prodlužovat „než bude ukončeno řízení ve věci samé“¹³⁸. Nicméně není možné toto nařídit soudním rozhodnutím jako součást trestu bez časového omezení. Výše jsem uvažovala o možnosti využít úpravu podmíněného upuštění od potrestání s dohledem, či podmíněného odkladu trestu odnětí svobody a zároveň nařídit pachateli například aby se zdržel neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob. To je sice možné, nicméně to neřeší situaci daleko závažnější, tedy případ, kdy je nezbytné zakázat kontakt vedle trestu nepodmíněného odnětí svobody, a to i pro dobu po jeho vykonání. Navíc je třeba opět zdůraznit, že zákon výslovně nespojuje tyto neoprávněné zásahy do práv a právem chráněných zájmů jiných osob s domácím násilím či stalkingem a soudce se nerozhodne sám od sebe, bez žádoucího impulsu ze strany zákonodárce, takto zákoník vykládat a této možnosti využívat.

---

¹³⁷ HANSON, Bea. Interventions for Batterers : Program Approaches, Program Tensions. In ROBERTS, Albert R. *Handbook of Domestic Violence, Intervention, Strategies : Policies, Programs and Legal Remedies*. Oxford : OXFORD University Press, 2002. s. 530. ISBN 978-0-19-515170-1. S. 421.

¹³⁸ Pojem „řízení ve věci samé“ není jednoznačný. Návrh novelizace občanského řádu a občanského zákoníku původně předpokládal zavedení zvláštního řízení pro případy domácího násilí (podobně jako v Rakousku a Německu), které by umožňovalo řešit majetkovou situaci oběti, případně spolu s rozvodem, a zároveň vykázat pachatele na časově neomezenou dobu. Z tohoto návrhu byla do zákona zařazena pouze část, ovšem pojem řízení ve věci samé byl ponechán. Po novelizaci OSŘ se toto vykládá jako řízení o rozvodu, objevily se i názory, že by mohlo jít o trestní řízení, ty ovšem byly osamocené.

9.5 Situace v zahraničí

Rakouský zákon o domácím násilí, takzvaný Gewaltschutzgesetz, který vstoupil v platnost 1.5. 1997, je inspirací pro řadu dalších zahraničních úprav. Zejména pro německý zákon, jehož důvodová zpráva na něj přímo odkazuje. Zákaz přiblížování (Annäherungsverbot) a zákaz pohybu v místě pobytu oběti či vykázaní z bytu (Aufenthaltsverbot) může vyslovit civilní soud v zvláštním typu občanského řízení. Trestní soud takovou pravomoc nemá. Totéž platí i o Německu, kde vstoupil v lednu 2002 v platnost zákon, kterým se mění některé zákony na ochranu před domácím násilím.¹³⁹ I zde je možné dosáhnout vykázaní civilněprávní cestou. V obou případech není nezbytné podávat trestní oznámení, pachatel nemusí být uznán vinným. Naopak slovenská úprava svěřuje tuto pravomoc trestnímu soudu. Na jejím základě lze pachateli nařídít ochranné léčení a zakázat mu přiblížení se k ohrožované osobě minimálně na vzdálenost pěti metrů a zdržování se v okolí obydlí oběti jako součást trestu v trestním řízení. Ochranné léčení upravuje §73 slovenského Trestního zákona a kromě důvodů obdobných jako v naší úpravě (tedy nepřičetnost či částečná nepřičetnost, stav vyvolaný duševní poruchou) ho soud může uložit v případě trestného činu „násilné povahy vůči blízké osobě nebo svěřené osobě a vzhledem k osobě pachatele lze důvodně předpokládat, že bude v násilném jednání pokračovat.“¹⁴⁰

Je z našeho pohledu paradoxní, ač to v daném kontextu není zcela nelogické, že terapie s pachatelem je v rámci angloamerické právní kultury vývojově starším institutem než trest odnětí svobody, ať už podmíněný či nepodmíněný. Do osmdesátých let nebylo domácí násilí vnímáno jako trestný čin, nýbrž jako jakési rodinné rozepře, do nichž by stát neměl autoritativně zasahovat. Když se potom celospolečensky prosadilo vnímání domácího násilí jako škodlivého jevu, který není běžnou součástí rodinného života, stály orgány činné v trestním řízení před otázkou, jak se s veřejným tlakem vyrovnat. Zpočátku policie přivolaná k rodinné hádce pouze domluvila násilnému jedinci, ovšem zřídka ho skutečně zadržela. Poté pachatel většinou potrestal oběť za to, že si dovolila zavolat pomoc, přestože policii často volali například sousedé či děti.

Když se v polovině osmdesátých let dostávaly k soudu první případy, zastávaly soudy názor, že nejlepší způsob, jak citlivě řešit rodinné otázky, je pokusit se zastavit trestní řízení a nahradit jej netrestními způsoby řešení sporu, a to v případě jak přečinů tak zločinů (misdemeanors and felonies).¹⁴¹ Často docházelo také k tomu, že zločiny byly (z důvodu rodinného aspektu trestného činu) poníženy na přečiny, aby příslušely nižším soudům a byl snadněji zdůvodnitelný

---

¹³⁹ Gesetz zur Verbesserung des zivilgerichtlichen Schutzes bei Gewalttaten sowie zur Erleichterung der Überlassung der Ehewohnung bei Trennung; Bundesgesetzblatt Jahrgang 2001 Teil I Nr. 67 S.3513.

¹⁴⁰ Zákon 300/2005 Z.z., Trestný zákon. §73/2c .

¹⁴¹ HANSON, Bea. Interventions for Batterers : Program Approaches, Program Tensions. In ROBERTS, Albert R. *Handbook of Domestic Violence, Intervention, Strategies : Policies, Programs and Legal Remedies*. Oxford : OXFORD University Press, 2002. s. 530. ISBN 978-0-19-515170-1. S.425.

postup cestou odklonu od potrestání. Pachatel podepsal prohlášení, že se zdrží dalších útoků a že se bude spolu s obětí pokoušet pod vedením odborníků (mediace) problém vyřešit samostatně. Teprve pokud v útocích pokračoval, mohla se oběť opět obrátit na soud. Podle výzkumu vedeném na toto téma ve státě Massachusetts bylo takto úspěšně vyřešeno 75% případů.¹⁴²

Avšak zvyšoval se tlak společnosti na kriminalizaci domácího násilí. Také neustálé námitky právních zástupců obětí, že taková terapie, byť přináší jisté výsledky, nedokáže oběť spolehlivě ochránit před nebezpečím útoku násilníka, a navíc ji často nutí spolupracovat na jeho terapii, což přináší oběti další traumata, přispěly k přehodnocení situace. Navíc některé tyto případy končily tak, že pachatel, zahnaný podepsaným slibem „do kouta“ oběť surově napadal či dokonce zavraždil, protože se přičilo jeho vnitřnímu přesvědčení a zvyklostem zacházet s ní bez používání násilí. Také měl často pocit, že ho oběť svým jednáním zesměšnila a ponížila před okolím.

Ve státě Minnesota vznikl v roce 1983 první program, který jako reakci na domácí zahrnoval spolupráce policie, civilních i trestních soudů, právních zástupců pachatele i obětí, kteří se podíleli na potrestání pachatele¹⁴³. Tento model přejala do konce devadesátých let většina amerických států. Pachatelé jsou vždy potrestáni, přičemž většinou je jim uložen trest odnětí svobody. Následně se mohou sami rozhodnout, zda si svůj trest odpykají, nebo budou propuštěni s velmi striktním dohledem a budou se podílet na terapeutických a převýchovných programech pro násilné jedince.

10. Odklony trestního řízení

Využitím odklonů od trestního řízení v případech domácího násilí pachateli umožní dekriminlizovat projednávání jeho věci. Mezi klasické odklony, které vedou k mimosoudnímu vyřízení věci, patří podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání. „Jedná se o moderní způsob vyřízení trestních věcí méně závažné povahy tak, aby nebyly zatěžovány orgány činné v trestním řízení ... za situace, kdy lze účelu dosáhnout jinak a efektivněji¹⁴⁴.“ Ačkoli domácí násilí nepovažují za delikt méně závažné povahy, je zařazen ve své základní skutkové podstatě vzhledem k výši trestní sazby mezi přečiny. Teoreticky je tedy možné tento postup použít.

---

¹⁴² Úspěšností se rozumí to, že do dvou let od podpisu slibu pachatelem se oběť neobrátila na soud, z čehož lze usuzovat, že útoky přestaly. Studie zveřejněná v: HANSON, Bea. Interventions for Batterers : Program Approaches, Program Tensions. In ROBERTS, Albert R. *Handbook of Domestic Violence, Intervention, Strategies : Policies, Programs and Legal Remedies*. Oxford : OXFORD University Press, 2002. s. 530. ISBN 978-0-19-515170-1. S. 426

¹⁴³ Tento program byl také inspirací pro systémové řešení rakouského zákona z roku 1997, který byl vzorem pro německou, slovenskou i českou úpravu o domácím násilí. Více o tom viz. RANGGER, Hansjoerg. *Das osterreichische Gewaltschutzgesetz : Die sicherheitspolizeilichen und sozialen Aspekte des Schutzes vor Gewalt in Familien*. Wien : LexisNexis ARD Orac, 2002. 304 s. ISBN 3-707-2177-3. S 18-20.

¹⁴⁴ FRYŠTÁK, Marek, et al. *Trestní právo procesní : stav k 1.1.2010*. Ostrava : KEY Publishing s.r.o., 2009. 265 s. ISBN 978-80-7418-041-5. S.141.

Předchozí kapitola naznačila vývoj, jakým se ubíral přístup k trestnému činu domácího násilí soudy ve Spojených státech. Prvotní reakcí na toto chování vzhledem k jeho rodinnému akcentu a nejednotnému společenskému názoru na nebezpečnost domácího násilí byla snaha vyřizovat tyto případy mimosoudně. Mimosoudní vyřízení bylo možné, pokud pachatel podepsal prohlášení, že upustí od jakýchkoli útoků na oběť. Nebylo třeba, aby pachatel přiznal vinu. Ke skutečnému soudnímu procesu došlo až v případě, že i přes své prohlášení pokračoval v páchání trestného činu.¹⁴⁵ Tuto praxi však soudy postupně opouštěly. Příčinou bylo nejen měnící se společenské klima, které začalo domácí násilí považovat za trestný čin vysokého stupně nebezpečnosti, ale také fakt, že některé oběti na tento velmi benevolentní přístup doplatily. V dnešní době se uplatňuje spíše obrácený postup, tedy soudy a priori považují domácí násilí za zločin, který je trestán nepodmíněným vězením, a teprve za velmi přísných podmínek – terapie, zpravidla povinnost zdržovat se na jednom místě, spolupráce s probačním úředníkem – jsou ochotny umožnit pachateli odklad.

Trestní čin týrání osoby žijící ve společném obydlí se v našem právu objevil nedávno, předtím byl trestán jako souběh několika trestných činů. Nově definovaná základní skutková podstata a další dvě kvalifikované skutkové podstaty umožňují jednotnější avšak zároveň flexibilnější přístup k této problematice. Jednotně můžeme přistupovat ke všem projevům domácího násilí, avšak můžeme flexibilně usuzovat na nebezpečnost těchto projevů, přiřazovat jim adekvátní trest co do výše a případně, což je především důležité, můžeme rozlišit, kdy se jedná o přečin a kdy o zločin. Při přečinu pak můžeme sáhnout k některým alternativním trestům nebo přistoupit k odklonu.

10.1 Podmíněné zastavení trestního stíhání

Bylo řečeno, že někdy je při domácím násilí žádoucí spíše udržet stávající sociální vazby pachatele a jeho rodiny (například dětí, které mohou mít k násilníkovi přesto dobrý vztah) a zároveň zajistit, aby se násilí neopakovalo. První požadavek by mohlo splnit využití jednoho z odklonů. Podmíněné zastavení trestního stíhání je vázáno na kumulativní splnění následujících podmínek: obviněný se musí doznat k činu; musí nahradit škodu či o tom uzavřít dohodu s poškozeným či učinit další potřebná opatření; musí souhlasit s tím, že jeho věc nebude řádně projednána před soudem; nakonec postup musí být vůči osobě obviněného i okolnostem adekvátní.¹⁴⁶

Přestože o splnění těchto podmínek se musí zasloužit samotný pachatel (s výjimkou dohody s poškozeným), jejich splněním nevzniká automatiky nárok na zastavení trestního stíhání.

---

¹⁴⁵ HANSON, Bea. Interventions for Batterers : Program Approaches, Program Tensions. In ROBERTS, Albert R. *Handbook of Domestic Violence, Intervention, Strategies : Policies, Programs and Legal Remedies*. Oxford : OXFORD University Press, 2002. s. 530. ISBN 978-0-19-515170-1. S. 426.

¹⁴⁶ FRYŠTÁK, Marek, et al. *Trestní právo procesní : stav k 1.1.2010*. Ostrava : KEY Publishing s.r.o., 2009. 265 s. ISBN 978-80-7418-041-5. S.141.

Posouzení, zda by byl v daném případě takový postup adekvátní, náleží pouze soudu nebo státnímu zástupci, pokud nebyla ve věci dosud podána obžaloba. Je sporné, co by se v tomto případě mělo rovnat náhradě škody. V úvahu přichází výlohy na léčení, ale i peněžité náhrada nemajetkové újmy. Také odškodnění ve smyslu zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Co se týče toho, že případně musí pachatel učinit další potřebná opatření, zákonodárce tím zamýšlel urychlené vyřízení například podkladů pro pojišťovnu či uvedení věcí do původního stavu¹⁴⁷. Výklad, že by takovým opatření mohl být například závazek k terapii či závazek k vyhýbání se určitému místu – bytu oběti – a nekontaktování určité osoby, by byl velmi extenzivní a dle mého by jednoznačně přesahoval záměry zákonodárce. Nicméně podle §307 odstavce 4 lze obviněnému také uložit, aby ve zkušební době dodržoval přiměřená omezení a povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život. To by bylo možné využít k nařízení vhodných povinností. Ačkoli se to v české praxi nepoužívá, osobně považuji za vhodné tuto možnost v případech méně závažného domácího násilí zvážit.

Po splnění výše uvedených podmínek stanoví státní zástupce nebo soud zkušební dobu na šest měsíců až dva roky. Pokud obviněný vedl v této době řádný život, pak se takzvaně osvědčil a nastávají účinky zastavení trestního stíhání. V opačném případě se v trestním stíhání pokračuje.

10.2 Narovnání

Stejně jako v případě prvního odklonu, i narovnání je možné pouze u přečinů, tedy lze jej využít pouze v případě základní skutkové podstaty trestných činů týrání svěřené osoby a týrání osoby žijící ve společném obydlí. Kromě souhlasu obviněného, který musí prohlásit, že spáchal čin, pro který je stíhán, je zde nezbytný i souhlas poškozeného, dále opět uhrazení škody a navíc složení výše nespécifikované částky, která nesmí být zřejmě nepřiměřená situaci. Nakonec je tu opět podmínka, že státní zástupce nebo soud musí považovat tento způsob vyřízení za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu.

Vedle náhrady škody musí pachatel v tomto případě složit finanční částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům. Nejedná se tedy o částku určenou přímo poškozenému. Zákon tedy nepodporuje „kupování odpustků“, tedy uplácení obětí trestných činů, aby pachatel neměl záznam v rejstříku trestů. Na druhou stranu pravděpodobnost, že pachatel bude disponovat finančním obnosem na zaplacení škody a navíc na složení částky na dobročinné účely, je vyšší u majetných jedinců. Navíc nelze samozřejmě uhlídat, aby si pachatel s poškozeným nedomluvil neoficiálně další obnos, který oběť v případě zdárného vyřízení obdrží. Právě zde by však měl hrát roli soud či státní zástupce, kteří narovnání schvalují, a nepřipustit, aby se vyhnul potrestání pachatel zjevně zasluhující trest. Což se bude týkat

---

¹⁴⁷ FRYŠTÁK, Marek, et al. Trestní právo procesní : stav k 1.1.2010. Ostrava : KEY Publishing s.r.o., 2009. 265 s. ISBN 978-80-7418-041-5. S.140.

zejména neúmyslných trestných činů s vysokou trestní sazbou a úmyslných trestných činů, jejichž horní hranice trestní sazby se blíží pěti létům. Největší opatrnosti v souvislosti s domácím násilím bude dle mého třeba u trestného činu týrání svěřené osoby. Pavlovský (2009) k tomu dodává, že „je pouze otázkou další praxe, jak se projeví spojení odklonů a přečinů, jako značně heterogenní kategorie deliktů, a zda nedojde k nežádoucí privatizaci řízení osobami, které budou mít dostatek prostředků uspokojit nároky poškozených.“¹⁴⁸

Jakmile je narovnání schváleno, trestní stíhání je zastaveno. Není třeba žádné zkušební doby, po níž má pachatel žít řádný život, nehrozí nebezpečí znovuzahájení trestního řízení, avšak rozhodnutí o narovnání se eviduje jako skutečnost významná pro trestní řízení.

Pro oba odklony, stejně tak jako pro alternativní tresty platí, že v případě domácího násilí je nutné pečlivě vážít, zda je opravdu vhodné vzhledem ke společenské nebezpečnosti konkrétního trestného činu připustit jejich použití. Trestný čin domácího násilí je útokem proti nejvýznamnějším chráněným hodnotám a jedná se o delikt úmyslný. Je otázka, nakolik by právě takové provinění mělo zůstat bez trestu či potrestáno jinak než odnětím svobody. Také společnost, která si vlivem kampaní uvědomuje nebezpečnost a rozšířenost tohoto deliktu, tlačí na jeho přísné potrestání. I přesto považuji za správné zachovat možnost využití těchto institutů hmotného i procesního práva pro některé případy domácího násilí. Domnívám se, že pokud lze jednání pachatele klasifikovat jako trestné činy týrání podle prvního odstavce těchto trestných činů, může být jejich využití řešením vyhovujícím oběma stranám.

---

¹⁴⁸ PAVLOVSKÝ, Tomáš . *Dny práva : Days of Law: the Conference Proceedings* [online]. 1.vydání. Brno : Masaryk University, 2009 [cit. 2010-05-29]. Odklony a nový trestní zákoník, Dostupné z WWW: <http://www.law.muni.cz/edicni/dny_prava_2009/files/prispevky/novy_trest/Palovsky_Tomas__1399_.pdf>. ISBN 978-80-210-4990-1. S. 5.

EVALUACE SOUČASNÉ ÚPRAVY

Adekvátnost a návrhy de lege ferenda

K trestněprávní úpravě domácího násilí jsem se vyjadřovala v jednotlivých oddílech své práce. V této části shrnu své názory na její vhodnost a především zdůrazním ty aspekty, které jsou hojně diskutované či které považuji za nedostatečné. Navrhnou také několik změn, které by zlepšily praktický dopad trestního zákona, podpořily jeho záměr ochránit oběti i společnost před pachatelem trestného činu a zároveň pachatele přiměřeně potrestat a působit na jeho převýchovu.

Včleněním nového trestného činu Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě do starého trestního zákona bylo učiněno zadost nejen tlaku veřejnosti, ale i závazkům ČR z několika mezinárodních smluv, které chrání důstojnost a práva žen a dětí. Jednání bylo stiženo trestní sazbou do tří let, případně na dvě až osm let, pokud byl čin spáchán na více osobách, zvláště surovým způsobem nebo byl páchan dlouhodobě. Na první pohled zřejmé nejasnosti vyplývající z textu paragrafu byly odstraněny v novém trestním zákoníku. Bylo zpřesněno, že osoba nemusí s pachatelem obývat pouze byt či dům, a nově použitý pojem společné obydlí byl navíc legálně definován ve výkladových ustanoveních.

Nově existují dvě odstupňované kvalifikované skutkové podstaty, které lépe vystihují diverzitu trestného činu domácího násilí. Horní hranice trestní sazby základní skutkové podstaty je zvýšená až na pět let. Navíc je do znaků kvalifikované podstaty zahrnuto i těžké ublížení na zdraví a smrt, které předtím chyběly. Nyní je možné postihovat i tyto činy v souvislosti s domácím násilím, a lépe tak podtrhnout, že k nim došlo mezi osobami blízkými.

Bylo zpřesněno, co zákonodárce myslí spojením „spáchán na více osobách“, nyní je jasně řečeno „na nejméně dvou osobách“. Znak kvalifikované podstaty „spáchán surovým způsobem“ bylo doplněno o slovo „trýznivým“, což dle mého nebylo nezbytné, nicméně to lépe akcentuje nejen fyzické ale i psychické týrání. Stále se objevuje výkladově nejasný termín, že čin je páchan „po delší dobu“, což je ovšem velmi obtížné zpřesnit. Domácí násilí lze zpočátku obtížně identifikovat, začíná první hádkou avšak až s odstupem času a v případě vývoje násilného vztahu, v jehož rámci se z jednoho s partnerů stane oběť a z druhého násilník, lze situaci skutečně označit za domácí násilí. Osobně nejsem přesvědčena o vhodnosti tohoto znaku kvalifikované podstaty, neboť pro posouzení závažnosti je více než faktickou dobu trvání nutné hodnotit rychlost, s jakou se násilí vyvíjí, a jeho intenzitu. Na straně druhé někteří odborníci jsou opačného názoru. Jelínek (2005) k tomu uvádí: K naplnění znaků „týrání“ se nevyžaduje, aby

šlo o jednání soustavné nebo delší dobu trvající. Okolnost, že pachatel pokračoval v páchání takového činu po delší dobu, je okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby.¹⁴⁹

Navíc, pokud bychom chtěli nějak zohlednit délku trvání, máme k dispozici obecné přítěžující okolnosti. Zde podle §42/1 odst.m), TZ platí, že „soud přihlédne zejména k tomu...spáchal-li pachatel trestný čin ve větším rozsahu ... anebo trestný čin páchal nebo v něm pokračoval po delší dobu.“ V případě domácího násilí to nehraje roli, neboť se jedná o skutečnost podmiňující vyšší trestní sazbu, a proto ji soud zohledňovat nebude.

Velmi diskutovaným tématem je dispoziční právo oběti, tedy fakt, že poškozený musí u vyjmenovaných trestných činů souhlasit s trestním stíháním osoby blízké. Nutnost, aby oběť dala souhlas k trestnímu stíhání, je považován za sekundární viktimizaci oběti, pro kterou je nutnost rozhodnutí, zda orgány činné v trestním řízení mají či nemají zahájit trestní stíhání, další traumatizující skutečností v souvislosti s trestným činem. Domácí násilí však mezi tyto trestné činy zařazeno není. Požadavky, aby souhlas zákon nevyžadoval ani u těchto vyjmenovaných trestných činů v případě, že pachatelem je osoba blízká, jsou v rozporu se smyslem a účelem zákona, který má ochraňovat rodinné vazby a trestat především společensky nebezpečné jednání, aniž by tím způsobil nepřiměřenou škodu. Ostatně podle stejné logiky zájem na ochraně rodinných a jiných blízkých vztahů nadřazen zájmu na vyšetření trestné činnosti a nnutí osoby blízké a rodinné příslušníky vypovídat proti pachateli.

Pokud se pachatel některého vyjmenovaného trestného činu dopustí v souvislosti s domácím násilím, bude vždy obviněn i z domácího násilí a pak není takový souhlas nutný, navíc zpravidla dojde k faktické konsumpci trestného činu, k jehož stíhání by mohl být souhlas odepřen, pod domácí násilí. V krajním případě je k dispozici §163a, který umožňuje i přes odepření souhlasu v trestním stíhání pokračovat, pokud je z okolností zřejmé, že souhlas je odepřen v tísní vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností. Bylo by teoreticky možné po vzoru Švýcarska trestní řízení zahájit ex offio ovšem umožnit osobám blízkým, jsou-li v roli poškozených, aby ho návrhem zastavily. Tento postup má lépe zabránit viktimizaci oběti. Domnívám se však, že současné řešení je dostatečné a změna by neměla na postavení oběti nijak významný vliv.

Co do výše trestní sazby jednotlivých skutkových podstat, považuji současnou úpravu za adekvátní. Tresty v okolních státech jsou přinejmenším na stejné úrovni, v sousedním Slovensku je trestní sazba dokonce podstatně vyšší. V tomto ohledu považuji naši úpravu v nové trestním zákoníku za zcela vyhovující.

Jako pozitivní také hodnotím fakt, že horní hranice trestního odnětí svobody základní skutkové podstaty řadí oba trestné činy mezi přečiny. Lze tak využít odklony v trestním řízení, případně

---

¹⁴⁹ JELÍNEK, Jiří:K trestněprávnímu postihu domácího násilí. In Acta iuridica olomucensis, Vol. 1, 2005, No. 2, s.56.

alternativní tresty. Zejména podmíněné upuštění od potrestání spolu se současným nařízením přiměřených omezení a povinností, zejména povinnosti účastnit se terapie, považuji za cestu, kterou by se mohlo v těchto méně závažných případech domácího násilí naše soudnictví ubírat. Rozhodně bych trvala na důsledném posouzení vhodnosti takového řešení, a souhlasu poškozeného. Oběť se cítí, jak je patrné z rozboru vzájemného vztahu, často velmi rozporuplně, pachatele se obává, ale zároveň k němu cítí silné pouto. Navíc se jedná často o člena rodiny, manžela, dítě nebo rodiče. Najít východisko z tohoto ambivalentního vztahu a umožnit oběti vést život prostý psychických traumat je velmi obtížné a v některých případech může „usmíření“ s pachatelem pomoci k přijetí své situace a k novému začátku. Na druhou stranu je nutné, aby si oběť uvědomila, že jednání násilníka je trestné a dekriminalizací trestního řízení není zlehčována nebezpečnost jednání pachatele ani situace oběti.

Významnou vadou naší právní úpravy, a to zejména z pohledu oběti a její ochrany, je podle mého názoru nemožnost vykázat pachatele z bytu a jeho okolí a zakázat mu kontakt s obětí jako součást trestu. V České republice není totiž možné docílit tohoto zákazu prostřednictvím civilních soudů (jak je tomu například v Rakousku či Německu, ovšem zde se jedná o zvláštní řízení pouze pro případ domácího násilí, nikoli o běžný civilní proces). Je tedy otázkou, nakolik je vhodné, aby tuto situaci skutečně řešily trestní soudy a zda by nebylo lepší doporučit změnu spíše OSŘ než TZ či TR. Osobně se domnívám, že takový zásah do práv člověka by měl dlouhodobě být přípustný pouze jako součást trestu.

Jak jsem uvedla již výše, ačkoli není tato možnost pro případy domácího násilí výslovně v zákoně uvedena, lze využít ustanovení §48/4 TZ. Soud podle něj v případě podmíněného upuštění od potrestání s dohledem či podmíněného odkladu trestu odnětí svobody (i s dohledem) a podmíněného propuštění může pachateli uložit vhodné omezení a povinnosti. Jednou z nich je i zdržet se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob. Navíc, toto ustanovení je pouze demonstrativním výčtem, lze tedy uložit i obdobné povinnosti, zde neuvedené. Ačkoli je tedy možné využít toto ustanovení pro zákaz pohybu na určitém území a zákaz kontaktu s určitou osobou, nejedná se o nejelegantnější řešení. Je velmi pravděpodobné, že by při takovém rozhodování byl soudce napadán, že příliš extenzivním výkladem zákona překračuje svou pravomoc.

Tento stav je zřejmě projevem přijetí zákona o domácím násilí po několika pozměňovacích návrzích, které původní stav textu značně pozměnily. Přestože tedy v počátcích zákonodárce považuje takové opatření (viz policejní pravomoc vykázat pachatele) za vhodné a prospěšné a umožňuje jeho prodloužení předběžným opatřením podle OSŘ, v pozdějších fázích procesu již nic takového neumožňuje. Už samotným zařazením tohoto institutu mezi předběžná opatření, která podle samotného §74 OSŘ slouží k tomu, aby zatímně upravila poměry mezi účastníky, přitom dává zákonodárce najevo, že do budoucna bude možné situaci upravit obdobně a to natrvalo, či přinejmenším na potřebnou dobu. Bohužel, neděje se tak, ani prostřednictvím soudů

civilních ani prostřednictvím soudů trestních. Z pohledu zákonodárce je tedy nutné zvážit, jakým způsobem a prostřednictvím jakého řízení vykázaní a zákaz kontaktu provede. Avšak bylo by nejen vhodné z pohledu psychologického, ale zejména také koncepční z pohledu našeho právního řádu takové rozhodnutí umožnit. Jedná se totiž o institut využívaný po dlouhou dobu v celé řadě zemí a na rozdíl od terapií pro pachatele, jejichž vhodnost a účinnost je stále předmětem diskuse, je považován za velmi účinný. Je velmi oblíbený mezi oběťmi samotnými, neboť jim dodává pocit bezpečí a také možnost obrátit se na policii již v případě, že se násilník pokusí o kontakt či se objevuje na zakázaném místě, což by jinak bylo jen obtížně představitelné. Běžné „postávání na ulici“ či telefonování je totiž jiným způsobem nemožné postihnout.

Zvážení koncepce, jakou lze zákaz pohybu na určitém území a zákaz styku do našeho právního řádu zavést, je na zákonodárci. Osobně se domnívám, že by bylo možné učinit ji součástí trestu, ovšem v tom případě je nutné zahrnout možnost uložení těchto konkrétních povinností nejen pro případy podmíněného upuštění od potrestání, podmíněného odkladu trestu odnětí svobody či podmíněného propuštění z výkonu trestu, ale i pro případy jakéhokoli jiného uloženého trestu za domácí násilí. Na straně druhé, rozhodnutí, zda takové omezení uložit by mělo být v dispozici oběti samotné, která ovšem nemůže navrhopvat výši ani druh trestu. Z tohoto pohledu by se jevílo vhodnější využití zvláštního civilního řízení, které je v dispozici navrhovatele.

Za výrazný nedostatek naší právní úpravy považuji také nezáměr o duševní stav pachatele. Oběť má k dispozici centra, která jsou na základě zákona o domácím násilí povinnou součástí soustavy zainteresovaných orgánů. Nicméně neexistují podobné programy pro pachatele. Jedinou možností zůstává individuální terapie, která je finančně velmi náročná. Jakmile vzniknou terapeutická centra pro pachatele domácího násilí, podobně jako existují centra pro drogově závislé, bude možné lépe využít potenciál trestního zákoníku, který umožňuje vedle trestu uložit i přiměřená omezení a povinnosti. Je otázkou, zda by nebylo vhodnější terapii učinit povinnou součástí trestu za domácí násilí, nebo alespoň jasněji deklarovat názor zákonodárce na vhodnost takového opatření, například větou „tam, kde to soud považuje za vhodné, nařídí pachateli terapii.“

Podobné řešení existuje na Slovensku, kde zařazují terapii pod ochranné léčení. Pokud by se zákonodárce rozhodl pro obdobné řešení i u nás, bylo by možné v §99, který upravuje ochranné léčení zařadit do odstavce dva další písmeno, které by znělo například takto: Soud může uložit ochranné léčení i tehdy, jestliže... „se jedná o pachatele trestného činu týrání svěřené osoby nebo trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí; ochranné léčení však neuloží, je-li vzhledem k osobě pachatele zřejmé, že jeho účelu nelze dosáhnout.“ Také by bylo možné využít formulaci obecnější, například „jedná-li se o pachatele násilného trestného činu vůči osobě blízké“, avšak k tomuto pojetí se nekloním. Záběr dvou výše uvedených trestných činů je

dostatečně široký, aby pokryl veškeré domácí násilí, a terapie by měla být určena právě pro pachatele domácího násilí, nikoli násilných činů obecně.

Je spíše na odbornících z oboru psychologie, jaká forma terapie je pro jednotlivé případy nejvhodnější a zda má v konkrétních případech šanci na úspěch. Také o tom, kdy je vhodné terapii ukončit, bylo by proto chybou omezovat dobu trvání terapie, ať už na minimální či maximální délku, přímo v zákoně. Nicméně v případě podmíněčného upuštění od potrestání (ale i podmíněného odkladu trestu odnětí svobody) by jistě měla trvat přinejmenším po dobu trvání podmínky, neboť úzce souvisí s vedením řádného života pachatele.

Na závěr si neodpustím poznámku k přestupkovému řízení v případech domácího násilí. V případě násilí opakovaného, byť i velice nízké intenzity, se podle mého názoru vždy jedná o trestný čin, který lze v nejmírnějších případech řešit právě jedním z odklonů, či využít alternativní trest. Přestupkový zákon, ačkoli je novelizovaný a snaží se zachytit specifika domácího násilí, je naprosto nevhodný k řešení domácího násilí. Lze jej využít k vyřešení problematiky tzv. italské domácnosti, kde jsou urážky a násilí oboustrannou záležitostí, případně hospodských rvaček, sousedských sporů. Avšak domácí násilí je násilím sui genesis. Zejména z pohledu oběti je nutné zdůraznit, že procesní ustanovení přestupkového řízení, jeho nejednotný průběh v různých místech a nedostačující rejstřík trestů nejsou dostatečnou zárukou pro její procesní práva v už tak psychicky náročném a nejistém postavení. Jakékoli zlehčování jejího postavení policií či úřady, či neúspěch v přestupkovém řízení může být důvodem, proč se oběť přestane spoléhat na ochranu státu a bude trpět ještě intenzivnějším pocitem bezvýchodnosti a opuštěnosti, než kterým jako oběť domácího násilí již jistě trpí. Tím se tak stá nepřímo podílí na její sekundární viktimizaci.

Na druhou stranu je nutné brát ohled na úkol trestního práva, které jako ultima ratio je zaměřeno na řešení těch konfliktů, které už jiná právní odvětví nemohou či neumějí adekvátně vyřešit. V souladu se zásadou subsidiarity trestní represe není možné veškeré jednání, které by bylo možné ohodnotit jako domácí násilí, považovat za trestný čin a vypustit danou skutkovou podstatu z přestupkového zákona. Rozhodnutí o tom, zda se jedná o přestupek či nikoli, není v možnostech oběti a z počátku ani policie. Je nutné, aby všechna podezření na týrání osoby svěřené či žijící ve společném obydlí policie již z počátku prověřovala s tím, že se jedná o trestný čin. Aby nikdy nebyla oběť a její situace bagatelizována tím, že bude odkazována na přestupkové řízení. Vykázání násilníka by mělo být prvním krokem a podání trestního oznámení druhým v naprosté většině případů.

Změnu, kterou trestní právo prošlo zavedením nových skutkových podstat trestných činů týrání svěřené osoby a týrání osoby žijící ve společné domácnosti, považuji za převážně uspokojivou. Avšak s nepřehlédnutelnou výjimkou potřeby zavést povinnost podobnou policejnímu vykázání jako součást trestu pachatele a zavedení terapie pro pachatele. V dalších aspektech, tedy co do standardů trestního procesu, ochrany procesních práv oběti i pachatele, výše a druhů trestu

a samotné úpravy domácího násilí jako takového, považují naši úpravu za moderní a vyhovující mezinárodním dokumentům, kterými je náš stát vázán. Zřejmou inspirací jsou zejména rakouská a částečně slovenská úprava.

Co našemu právu upravujícímu domácí násilí chybí jako celku, je provázání jednotlivých právních odvětví. Jelínek (2005) také zastává tento názor: „Ochrana oběti a omezení důsledků domácího násilí je také odvislá od provázanosti norem trestního práva a norem jiných právních odvětví, zejména práva občanského a práva správního.“¹⁵⁰ Zejména nejasné rozlišení přestupku a trestného činu a nekompletní úprava soukromoprávní, která by oběti umožnila koncepční a úplné řešení, tak neumožňují plně využít potenciál jednotlivých odvětví k řešení problematiky domácího násilí. Jedinou výjimkou je policejní vykázaní (opět téměř „opsané“ z rakouské úpravy), které ideálně umožní oběti vymanit se z vlivu pachatele a učinit potřebné kroky k zahájení trestního stíhání.

---

¹⁵⁰ JELÍNEK, Jiří: K trestněprávnímu postihu domácího násilí. In Acta iuridica olomucensis, Vol. 1, 2005, No. 2, s.55.

ZÁVĚR

V úvodu své práce jsem si předsevzala charakterizovat oběť a pachatele domácího násilí a jejich vzájemnou interakci, představit jejich práva a povinnosti vyplývající z trestního práva a na základě tohoto rozboru a komparace se zahraniční legislativou učinit návrhy de lege ferenda.

Vzhledem k tomu, že naše úprava domácího násilí je poměrně nová (z roku 2004), a přesto již byla díky vstupu nového trestního zákoníku v platnost od doby své účinnosti modifikována, očekávala jsem moderní a adekvátní úpravu, která přinese řadu instrumentů, vhodných k boji proti tomuto sociálnímu neduhu. Nutno říci, že v naprosté většině se mé očekávání naplnilo.

Podrobný rozbor naší úpravy je věcí jednotlivých kapitol a její zhodnocení pak přináší závěrečná kapitola práce, v závěru však považuji za vhodné zdůraznit některé své poznatky a zamyslet se krátce nad možným budoucím vývojem.

Domácí násilí je typickým vztahovým deliktem a jeho projevy forma se odvíjejí od vývoje vztahu samotného mezi obětí a pachatelem. Pomocí modelů lze velice dobře postihnout jedinečnou a překvapivě pevnou vazbu mezi nimi a charakter této vazby, která je ve své podstatě ambivalentní. Z pohledu oběti je násilná osoba často tím nejhorší a tím nejlepším člověkem v jejím životě zároveň, je oporou v těžkých obdobích, často rodičem jejího dítěte či jejím dítětem, či rodičem samotným a zároveň je nepřitelem, o kterém se bojí před ostatními být promluvit.

Pachatel též považuje svou oběť zásobu sobě blízkou, milovanou, která ho – z pro něj nepochopitelného důvodu – zrazuje svou neschopností vyhovět jeho požadavkům a přizpůsobit se jeho potřebám. Je pro něj tím, komu se svěří se svými problémy, ale zároveň tím, kdo za jeho problémy může především a kdo si právem zaslouží potrestat. Je-li oběť jeho dítětem, často násilník nevidí hranici mezi výchovou a bezdůvodným bitím, viní svého potomka z neposlušnosti, hlouposti a nedostatečné snahy vrátit mu rodičovskou lásku.

Je zřejmé, že protiprávní jednání vyvěrající z tak rozporuplného pramene vyžaduje individuální přístup zákonodárce. Vyžaduje také vzájemně propojených institutů napříč všemi odvětvími práva, které by umožnily zachytit všechny s tímto vztahem spojené aspekty. Tato práce se zaměřila na trestněprávní instituty, zejména na novou skutkovou podstatu, trestný čin Týrání osoby žijící ve společném obydlí, a na jednotlivá práva a povinnosti oběti a pachatele vycházející z trestního práva v různých fázích trestního řízení.

V zájmu oběti je dle mého především vyjasnit nezřetelnou hranici mezi trestným činem a přestupkem. V této souvislosti se domnívám, že téměř veškeré jednání, jež odpovídá definici domácího násilí, jak ho vidí odborná literatura, by mělo být považováno za trestný čin. Závažnost tohoto činu a jeho nebezpečnost nelze hodnotit podle závažnosti zranění, počtu opakování či délky trvání. Ve své práci jsem upozornila na řadu důvodů, proč je přestupkové řízení pro vyšetřování a zejména pak adekvátní potrestání domácího násilí institucí naprosto

nevhodnou a nemělo by pro ni být využíváno ani v méně závažných případech, dokud nedojde i v přestupkovém zákoně k posunu ve směru důslednějšího šetření a přísnějších trestů.

K takovému zpřesnění hranice může nejspíše dojít činností soudů. K tomu je ovšem třeba dát jim pro to dostatek příležitostí. Policie by ve své činnosti měla i ty nejméně závažné případy domácího násilí vyšetřovat jako trestný čin a nikdy by neměla a priori považovat takové jednání za přestupek. Má-li někdo oprávnění v tak citlivých a nejasných případech rozhodnout o tom, že případ nedosahuje závažnosti trestného činu, pak je to pouze soud.

Diskuzi kolem tzv. dispozičního práva oběti k stíhání některých trestných činů, je-li pachatelem osoba blízká, a snahy o omezení tohoto ustanovení považuji za podnětné, nicméně se s těmito názory neztotožňuji. Fakt, že týrání osoby žijící ve společné domácnosti mezi vyjmenované trestné činy nepatří, a úpravu, která umožňuje k tomuto ustanovení nepřihlížet v případě podezření z nátlaku, považuji za zcela dostačující garanci práv oběti. Nedomnívám se, že by v takových případech docházelo k sekundární viktimizace oběti nátlakem pachatele na odvolání tohoto souhlasu. Navíc je nutné připomenout, že v případě většiny vyjmenovaných trestných činů dochází k faktické konsumpci. Naopak, neumožnit oběti v těchto případech rozhodnout, zda je či není nezbytné událost vyšetřovat a zejména potrestat, zasahuje dle mého do práva na poklidný rodinný život a na soukromí.

V souvislosti s pachatelem chci zejména upozornit na možnost využívání odklonu v trestním řízení, které v méně závažných případech umožňují pachateli, ale i oběti, vyřešit vše v duchu méně invazivním a méně narušujícím budoucí vztahy. Poměr mezi nimi může být často rodinný, touhou oběti je v převážné většině případů nikoli potrestání, ale napravení pachatele či alespoň vyřešení tíživé situace. Po uvážení jsem dospěla k názoru, že takové řešení je pro mírnější případy vhodné, a mělo by být ve větší míře využíváno.

Co se týče alternativních trestů, obzvláště vhodné se mi jeví využití domácího vězení, neboť pachatel domácího násilí není zpravidla nebezpečný pro společnost jako takovou, bývá velice dobře socializován. Bohužel technicky není v ČR způsob provedení tohoto trestu dosud dořešen, nicméně do budoucna vidím v tomto trestu pro případy domácího násilí velký potenciál.

Největší nevyužitý potenciál naší právní úpravy tkví v možnosti učinit součástí trestu u všech podmíněných potrestání povinnosti a omezení k vedení řádného života. Tímto způsobem by bylo možné i bez velkých zásahů do našeho trestního zákona uložit povinnost terapie či převýchovného programu. Ačkoli jejich úspěšnost není zaručena (což není u podobných typů terapie, či například odvykacích kúr nikdy) a v souvislosti s nimi se objevuje řada námitek, nepovažuji to za dostatečný důvod k jejich ignoraci. Bylo by nezbytné vytvořit pro takové programy síť center, které by je aplikovaly, a také zajistit přinejmenším jednotný rámec, který by garantoval jejich souladnost se zjištěními současné vědy.

Problematický je také fakt, že v případě nepodmíněného potrestání takový trest uložit nelze. Odsouzenému je umožněno – je-li takový program v jeho věznici k dispozici, což ovšem není

vždy pravda – aby se *dobrovolně* terapie účastnil. Vhodné by bylo, aby bylo možné takový program uložit jako povinnost, případně si vzít příklad z legislativy v USA, která pachateli za dobrovolnou účast na takovém programu nabízí podstatné snížení doby, kterou bude muset ve vězení strávit. Také ve věznicích se dostáváme k problému faktické realizace, nejednotnosti programů s pachateli, jejich nepřístupnosti v některých věznicích. Jedná se o významný úkol do budoucna, a já jej považuji za největší výzvu současné trestněprávní legislativy ve spojitosti s domácím násilím.

V této souvislosti upozorňuji ve své práci na další koncepční nedostatek právní úpravy domácího násilí u nás. Tedy nemožnosti učinit součástí trestu vykázání – tedy zákaz zdržovat se na určitém území či nekontaktovat určitou osobu. Opět by (jako v případech terapie) bylo možné využít možnost uložit přiměřená omezení a povinnosti, což ovšem není možné učinit u nepodmíněného výkonu trestu. Přitom takovou povinnost může uložit již policie a také civilní soud jako předběžné opatření. Bohužel není možné takovou povinnost uložit natrvalo či alespoň na dobu přiměřenou, nejlépe v řádu let. Je otázkou, zda učinit takové opatření součástí trestů či je přidělit do pravomoci soudů civilních v rámci zvláštního řízení na žádost oběti (jak je tomu v Rakousku či Německu), ovšem je nezbytné toto právo oběti přiznat.

Nakonec je nezbytné poznamenat, že v zájmu co nejpřístupnější ochrany obětí před domácím násilím i v zájmu adekvátního a především smysluplného potrestání pachatele je nezbytná spolupráce s odborníky z jiných humanitních oborů, stejně jako provázanost práva trestního s jinými odvětvími českého právního řádu. Zákonodárce by se v případě změn v legislativě měl vždy věnovat nejen dotčenému předpisu, ale také dopadu, který přijatá změna zapříčiní v jiných kodexech a v zejména pak v praxi. Dobrou spoluprací mezi jednotlivými orgány, stejně tak jako lepší provázaností jednotlivých právních odvětví lze překlenuvat mnohé vytýkané vady našeho trestního práva bez zbytečných zásahů do něj. Taková koncepční řešení jsou úkolem do budoucna nejen pro právní úpravu domácího násilí, ale i jiných interdisciplinárních fenoménů.

SUMMARY

The problematique of domestic violence is very up-to-date. The interest of both laic and specialist audience is being attested by numerous activities of non-profit organizations, campaigns, and adoption of new fact in issue maltreatment of a cohabiting person in 2004.

The introduction of separate fact in issue into the legal system is in line with the conception of protection by criminal law which prioritizes the protection of life and health before other protected interests and which brings forth basic human rights and freedoms as well as the protection of the weaker. It is also in accordance with legal developments in neighboring countries, which have in recent years adopted many laws for protection against domestic violence. The explanatory report of the new code of criminal law stresses that a family is the basic cell of society. Its values and traditions are intangible and its importance for society is crucial and priceless. Hence, criminal acts against family and youth, representing new generations of society with continuity and perspective of its development, have been, due to the importance of the protected interests, filed into Chapter IV in special part of the code of criminal law.

The first part of my thesis deals with definitions of the concept of domestic violence from the perspective of wide public, psychologists and lawyers in the Czech Republic as well as abroad. It assesses the relevance of currently used legal terminology, the efficiency of criminal acts known as „maltreatment of an entrusted person“ and „maltreatment of cohabiting person“ in covering all forms of domestic violence and in allowing the victims to directly access their rights through subsuming domestic violence under these criminal acts.

Furthermore, it stresses the interdisciplinary nature of the chosen topic, influenced by social sciences - psychology and sociology in particular, legislature and the need of consistent solutions in the frameworks of not only all subject fields but also all branches of law, particularly civil, family, administrative and criminal law.

Domestic violence concerns mutual interaction of offender and victim to a larger extent than other criminal acts, and the development of relationship between a victim and a perpetrator reflects development of domestic violence itself. Therefore, this thesis focuses on the quality of help provided to victims of domestic law as per the current criminal legal system; the rights of victims and also the limitations of these rights. It focused on quality of protection of both the victims and society at large against the perpetrators of domestic violence. Additionally, it assesses punishment mechanisms for the offenders, in terms of their relevance and sufficiency regarding the committed offence.

Section on victims deals in detail with the problematique of administrative delict proceedings, its irrelevance in investigations and punishments of domestic violence, in particular its low harmonization in the frame of individual offices, insufficient guarantees of the victim's

procedural rights and low punishments. Moreover, it comments on the disposition rights of the harmed party. Its approval is, that is, needed in order to start prosecution in some criminal acts and in case the offender is a person close or related to the victim. Finally, it assesses the option and conditions of awarding the state-awarded interest free loan for the victims of violent criminal acts.

Third part, devoted to the issue of perpetrator, deals with punishments, their variety, assessment, relevance and sufficiency for perpetrators of domestic violence. It centers around the potential for usage of diversions in penal procedure and alternative punishments (notably the home confinement) for less serious forms of domestic violence. In addition, it assesses the potential of bestowing adequate limitations and obligations to a (court) ordered therapy or re-education socialization programs, as well as bestowing the obligations to abstain from living or being in a given place or contacting a given person as a part of the punishment.

Finally, it deals with criminal evidence available in the cases of domestic violence, and their legal preconditions. These include interrogation of the harmed party and witnesses, medical reports, expert opinion and audio or video recordings.

The final part of this thesis focuses on evaluation of our current legal system, its assessment in terms of the particularities of criminal acts of maltreatment of cohabiting person and in terms of the European concept of protection against domestic violence.

To sum up, the thesis describes the persons of victim and offender of domestic violence and their mutual interaction, their rights and obligations based on criminal law. Its center of attention are those cases that have been a subject of expert discussion or which, on the contrary, remain neglected despite of the author's personal opinion. Additionally, it assesses the current legal system as per comparison with foreign systems and based on evaluation of needs stemming from the psychological framework of interaction between the victim and perpetrator, setting forth suggestions for *de lege ferenda*.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

Monografie:

- ALEXANDER, Renata . *Domestic Violence in Australia : The Legal Response*. 3rd edition. Sydney : The Federation Press, 2002. 191 s. ISBN 1-86287-425-5.
- BERRY, Dawn Bredley. *The Domestic Violence Sourcebook : Everyting you need to know*. 3rd edition. New York : McGrawHill, 2000. 322 s. ISBN 0-7373-0419-7.
- BURIÁNEK, Jiří, et al. *Domáci násilí na mužích a seniorech*. 1.vydání. Olomouc : Triton, 2006. 108 s. ISBN 8072549146.
- BURTON, Mandy. *Legal Responce to Domestic Violence*. First Edition. Oxon : Cavendish Publishing, 2008. 153 s. ISBN 0-415-45423-9.
- CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M.: *Nepříčetný pachatel*. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, svazek 55, Praha. 1995.
- CONWAYOVÁ, Helen L. *Domáci násilí : Příručka pro současné i potenciální oběti*. Praha : Albatros s.r.o., 2007. 159 s. ISBN 978-80-00-01550-7.
- FRYŠTÁK, Marek, et al. *Trestní právo procesní : stav k 1.1.2010*. Ostrava : KEY Publishing s.r.o., 2009. 265 s. ISBN 978-80-7418-041-5.
- FRYŠTÁK, Marek, et al. *Trestní právo hmotné, Zvláštní část : stav k 1.1.2010*. Ostrava : KEY Publishing s.r.o., 2009. 265 s. ISBN 978-80-7418-041-5.
- GELLES, Richard, J. *Men who batter: The Risk Markers*, Rhode Isladn, 1994
- GEMÜNDEN, Jürgen. *Gewalt gegen Männer in heterosexuellen Intimpartnerschaften : Ein Vergleich mit dem Thema Gewalt gegen Frauen auf der Basis einer kritischen Auswertung empirischer Untersuchungen*. Marburg : Tectum Verlag, 1996. 334 s. ISBN 978-3-89608-966-3.
- JELÍNEK, Jiří, et al. *Trestní právo hmotné : Obecná část, Zvláštní část*. 3.doplněné a aktualizované vydání. Praha : Linde Praha a.s., 2008. 831 s. ISBN 978-80-7201-696-9.
- LENZ, Hans Joachim. *Männliche Opfererfahrungen : Problemlagen und Hilfeansätze in der Männerberatung* . Muenchen : Juventa Verlag, 2000. 324 s. ISBN 3-7799-1364-X.
- RANGGER, Hansjoerg. *Das osterreichische Gewaltschutzgesetz : Die sicherheitspolizeilichen und sozialen Aspekte des Schutzes vor Gewalt in Familien*. Wien : LexisNexis ARD Orac, 2002. 304 s. ISBN 3-707-2177-3.
- ROBERTS, Albert R., et al. *Handbook of Domestic Violence, Intervention, Strategies : Policies, Programs and Legal Remedies*. New York : OXFORD University Press, 2002. s. 498. ISBN 978-0-19-515170-1.
- SCHUMACHER, Silvia; JANZEN, Ulrike. *Gewaltschutz in der Familie*. Bielefeld : Ernst und Werner Gieseking, 2003. 243 s. ISBN 3-7694-0943-4.
- ŠÁMAL, P., PURY, F., RITZMAN, S.: *Trestní zákon. Komentář*, 6.vydání, C.H.Beck, Praha, 2004.
- ŠMOLKA, P. a kol.: *Když trpí někdo blízký*, Hestia, Praha, 1991, str.31.
- VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domáci násilí v českém právu z pohledu žen*. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3.

Články a studie:

- FENYK, J.: *Některé úvahy o postžitelnosti „domáciho násilí“ z hlediska současného trestního práva i záměrů de lege ferenda*. Právní rozhledy č. 12/2002.
- HANSON, Bea. *Interventions for Batterers : Program Aproaches, Program Tensions*. In Roberts, Albert R. *Handbook of Domestic Violence, Intervention, Strategies : Policies, Programs and Legal Remedies*. Oxford : OXFORD University Press, 2002. s. 530. ISBN 978-0-19-515170-1.

HAVELKOVÁ, Barbara. Znásilnění: několik úvah nad právní úpravou a její aplikací : Mýty o znásilnění. *Jiné právo* [online]. 23.6.2009, č.1, [cit. 2010-05-01]. Dostupný z WWW: <http://jinepravo.blogspot.com/2009/06/barbara-havelkova-znasilneni-nekolik_23.html>.

JELÍNEK, Jiří: K trestněprávnímu postihu domácího násilí. In *Acta iuridica olomucensis*, Vol. 1, 2005, No. 2, pp. 54-59.

JINDROVÁ, Renáta. *ProFem* [online]. ProFem, 12.6.2008 [cit. 2010-05-11]. Domácí násilí v přestupkovém řízení. Dostupné z WWW: <<http://www.profem.cz/clanky/?x=2099105>>.

KIFFE, Barb. *WCSAP : And sexual violence in our community* [online]. Dacota : Dakota County Sexual Assault Services, 2009 [cit. 2010-05-01]. Marital Rape. Dostupné z WWW: <<http://www.wcsap.org/advocacy/PDF/MaritalRapeDekota.pdf>>. [webová stránka]

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; DAVID, Radován . *Občanské právo* [online]. Brno : Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 2009 [cit. 2010-06-21]. Předběžné opatření o vykázání ze společného obydlí, Dostupné z www: <http://www.law.muni.cz/edicni/dp08/files/pdf/obcan/kralickova_david.pdf>.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka: Civilněprávní postih domácího násilí – úvahy de lege ferenda (zejména nad sněmovním tiskem č. 828). In *Acta iuridica olomucensis*, Vol. 1, 2005, No. 2, pp. 50–53.

MARTINKOVÁ, Milada. *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí* [online]. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001. 143 s. Referát. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Dostupné z WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/273.pdf>>.

National Coaliton for LGBT Health. *Domestic Violence among the Gay, Lesbian, Bisexual and Transgender Communities*. [online]. 2003, 24. březen 2003 [cit. 2010-05-21]. Research. Dostupné z WWW: <<http://www.lgbthealth.net/resources2.shtml>>.

PAVLOVSKÝ, Tomáš . *Dny práva : Days of Law: the Conference Proceedings* [online]. 1.vydání. Brno : Masaryk University, 2009 [cit. 2010-05-29]. Odklony a nový trestní zákoník, Dostupné z WWW: <http://www.law.muni.cz/edicni/dny_prava_2009/files/prispevky/novy_trest/Palovsky_Tomas__1399_.pdf>. ISBN 978-80-210-4990-1.

UZEL, Radim. Když muži znásilňují své manželky. *Novinky.cz* [online]. 2009, [cit. 2010-06-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/zena/vztahy-a-sex/178006-radim-uzel-kdyz-manzele-znasilnuji-sve-manzelky.html>>.

POTMĚŠIL, Jan. Přípustnost audio a video nahrávek jako důkazu. *Jiné právo* [online]. 16.prosinec 2009, XII, [cit. 2010-06-21]. Dostupný z WWW: <<http://jinepravo.blogspot.com/2009/12/jan-potmesil-pripustnost-audio-video.html>>.

STRÍLKOVÁ, Patricie; FRYŠTÁK, Marek. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1.vydání. Ostrava : KEY Publishing s.r.o., 2009. 91 s. ISBN 978-80-7418-020-0.

VANDUCHOVÁ, Marie: Ke kriminalizaci domácího násilí. In *Acta iuridica olomucensis*, Vol. 1, 2005, No. 2, s. 59-61.

VOŇKOVÁ, Jiřina; HUŇKOVÁ, Markéta; ČACKÁ-PAVLÍKOVÁ, Iva. *Domácí násilí v České republice v roce 2002 z pohledu práva* [online]. Praha: ProFem, 2002 [cit. 2010-05-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.feminismus.cz/download/domaci%20nasili.pdf>>.

ŽATECKÁ, Eva . *Dny práva : Days of Law: the Conference Proceedings* [online]. 1.vydání. Brno: Masaryk University, 2009 [cit. 2010-05-29]. Několik poznámek k alternativním trestům, Dostupné z WWW: <http://www.law.muni.cz/edicni/dny_prava_2009/files/prispevky/novy_trest/Zatecka_Eva__1194_.pdf>. ISBN 978-80-210-4990-1.

Soudní rozhodnutí:

Nález Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12.9. 2008 ve věci BEVACQUA AND S. v. BULGARIA, Application no. 71127/01.

Nález Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10.5.2001 ve věci Z. AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM, Application no. 29392/95.

¹ Nález Ústavního soudu ze dne 25.6.2002, sp.zn. Pl. ÚS 36/01.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 6 Tdo 548/2008

Usnesení Nejvyššího soudu S ČR ze dne 7.2.2001, sp.zn. 5Tz20/2001.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 7 Tdo 1048/2008.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 3 Tdo 1160/2005.

Zákony:

Česká republika:

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 1/1993 Sb. - Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 2/1993 Sb. - Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění.

Zahraniční:

Gesetz zur Verbesserung des zivilgerichtlichen Schutzes bei Gewalttaten sowie zur Erleichterung der Überlassung der Ehewohnung bei Trennung; Bundesgesetzblatt Jahrgang 2001 Teil I Nr. 67 S.3513.

Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů přijatá dne 24. 11. 1983 ve Štrasburku, k níž Česká republika přistoupila dne 15. 10. 1999. Úmluva byla vyhlášena ve Sbírce mezinárodních smluv pod číslem 141/2000 a pro Českou republiku vstoupila v platnost dne 1. 1. 2001.

Zákon č. 300/2005 Z. z, Trestný zákon.

Jiné:

Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.) První část. Zveřejněná ve Sbírce ministerstva spravedlnosti: 18/2010 Sb.m.s.; Zdroj: ASPI.

Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.) Druhá část. Zveřejněná ve Sbírce ministerstva spravedlnosti: 18/2010 Sb.m.s.; Zdroj: ASPI.

Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Zveřejněná ve Sbírce ministerstva spravedlnosti: 18/2010 Sb.m.s.; Zdroj: ASPI.

Doporučení Evropského hospodářského a sociálního výboru o dětech jako nepřímých obětech domácího násilí. *Opinion of the European Economic and Social Committee on Children as a indirect victims domestic violence.* (2006/C 325/15) [online]. 2006 [cit. 2010-05-22]. Dostupné na:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:325:0060:0064:EN:PDF>.

Doporučení Evropského hospodářského a sociálního výboru o domácím násilí na ženách: *Opinion of the European Economic and Social Committee on Domestic violence against women* (2006/C 110/15) [online]. 2006 [cit. 2010-05-22]. Dostupné na:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:110:0089:0094:EN:PDF>.

Unicef. *Domestic violence agens women and girl* [online]. Florence, Italy : Innocenti Research Centre for an earlier Digest, 2000 [cit. 2010-06-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/digest6e.pdf>>.

Ministerstvo spravedlnosti. *Justice.cz* [online]. 2008 [cit. 2010-05-22]. Informace k zákonu č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů. Dostupné z WWW: <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=2636&d=106382>>.

WomensLaw.org : Because Knowledge is Power. [online]. Updated: 15. února 2010 [cit. 2010-06-21]. Dostupné z WWW: <http://www.womenslaw.org/statutes_root.php?state_code=TX>.

O.s. Magdalenium : Pomoc obětem domácího násilí [online]. 2010 [cit. 2010-06-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.magdalenium.cz/>>.

Občanské sdružení Rosa[online]. 2010 [cit. 2010-06-23]. Dostupné z WWW:

<http://www.rosa-os.cz/domaci-nasili/co-je-domaci-nasili/>.